

Бурдені

БОГДАН БОРА

BOHDAN BORA

Turbulent Times

P O E M S

Copyright 1982,

by

BROTHERHOOD OF FORMER SOLDIERS
OF THE 1st UKRAINIAN DIVISION UNA
and

ASSOCIATION OF UKRAINIAN FORMER COMBATANTS IN GREAT BRITAIN

*

Toronto, Canada

—

1982

—

London, Great Britain

БОГДАН БОРА

Бурені дні

ЗБІРКА ПОЕЗІЙ

Накладом

БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ УНА

і

ОБ'ЄДНАННЯ БУВ. ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Торонто, Канада — 1982 — Лондон, Англія

Редакція і передмова

Юрій Клиновий

Обкладинка мистця Міноли Бідняка

Юрій Клиновий

ДІВІЗІЙНИКИ І ІХ ПОЕТ

Творча нація — це та, що стремить переважати інших. Українці не належать до цієї нації. Я нещасливий, що належу до пригнобленої нації.

Повище мотто — це записка видатного українського новеліста Григорія Косинки в якомусь там літературному альбомі 20-их років цього сторіччя. Його, разом з іншими письменниками і діячами української культури, розстріляло в Києві ГПУ в другій половині грудня 1934 р., використовуючи вбивство Кірова, що сталося в Ленінграді понад тисячу кілометрів від нашої столиці. Трагедія нації, про яку писав Косинка у своєму записі, стала його особистою трагедією.

I

Український історик, що писатиме колись про недолю своєї батьківщини під час і по Другій світовій війні, з подивом і смутком напише: "Серце нації лишилося в лісах, її мозок витік на чужину". В цьому афоризмі, що міг би навіть правити за заголовок його роботи, вміщається, як у кожному афоризмі, тільки якась частка правди, до того баченої з точки зору українця поза Україною.

Цей бо афоризм аж ніяк не охоплює всіх явищ нашої тодішньої дійсності, життя нації ніколи не дастесь віднати тільки в два кольори: чорний і білий, чи поділити на дві категорії. Тут поза увагою

лишилася величезна кількість, сірих і несірих, але не менш трагічних подій. Коли ж ідеться про історію західноукраїнських земель, то тут, у цьому афоризмі, не найшов собі місця своєрідний феномен весняного часу: Український Центральний Комітет під проводом проф. Володимира Кубійовича, одного з найвідважніших і найрозумніших українських політиків тої страхітливої доби, та його похідної одної української дивізії, створеної у 1943 р. в системі німецьких військових частин СС, що побитві під Бродами була переорганізована і доповнена, діставши назву 1-ої української дивізії Української Національної Армії.

Коли Український Центральний Комітет, що діяв тільки на території Галичини і Засіяння, відогравав роль короля із відомої казки про змія, що давав йому періодичні данини, рятуючи так своє місто від іще більшого горя, то створення Дивізії мало таку ж та іншу, ще більшу мету. В жорстокій нацистичній дійсності воєнного часу треба було зберегти тисячі української молоді перед вивозом на роботи в Німеччину, де їй загрожував не тільки голод, але й альянтські бомби. Проте, остаточна мета — тут треба нагадати світлі традиції УСС з часу Першої світової війни — була інша: створення ембріону української національної армії, що могла б із збросю в руках стати в обороні свого народу по війні, яка — так сподівалися і керівники Української Повстанської Армії і організатори Дивізії — закінчиться хаосом у Східній Європі.

Заклик УЦК творити Українську Дивізію мав надзвичайний успіх. До неї зголосилася масово молодь у призовному віці, давні старшини УСС і УГА, також старшини-українці з колишньої польської і Червоної армій.

Яка була причина масових добровільних зголошень, та їй ще до військової формaciї СС, що користувалася такою самою славою, як зненавиджене НКВД? Очевидно, причин було більше, між ними й авреоля, якою оповиті були в народній уяві УССтрільці, а далі, щоб знову вжити Косинчин вислів, "велика їй справедлива у віках ненависть мо-го народу", ненависть до "візволінків" з півночі, що по 1939 р. в Західній Україні збільшилася вдє-сятеро. Народ бо в соvетському режимі того часу, від 1939 до 1941 рр., найшов свого найлютішого, найбільш немилосердного володаря, що із садис-тичною злорадістю сіяв горе: масово ув'язнював людей, єдиною виною яких була їх діяльність у ко-ристь рідного народу за польських часів, безпощадно розривав сім'ї, поширеними залізничними рей-ками котив на Сибір десятки тисяч обдертих з усього майна невинних людей, не виявляючи най-меншого милосердя ні до старих, ні до хорих, ні до півживих з холоду і голоду немовлят. Коли ж Червона армія здавалася в полон, а її рештки ті-кали на схід під напором нацистичних полчищ, то НКВД залишило по собі гори трупів невинних лю-дей у західньоукраїнських в'язницях, що переміни-ли міста у величезні цвинтаріща непохованіх і розкладених тіл під час гарячого літа 1941 р. — ще одно "досягнення" соvетського поліційного апара-ту, в його кривавому реєстрі одно з найганебні-ших.

Немає сумніву, що головна причина масових зголошень наших добровільців до Української ді-візїї коренилася в тій нелюдській жорстокості, яку впродовж неповних двох років на західньоукраїн-ських землях проявило НКВД, очевидно, на дору-чення Політбюра КПРС. Ніде правди діти, і тала-новиті учні НКВД, німецьке Гестапо, не були ліп-

ші, і вони простягали над Україною свої криваві лапи, проте вони побитому долею народові бодай давали в руки зброю і найліпший у світі військовий вишкіл, отже й надію самостійно боротися за свою державу проти відвічного ворога, що знову, як чорна хмара, сунув зі Сходу. I саме в цьому великому і справедливому прагненні і було джерело того невеселого ентузіазму, з яким молоді люди добровільно голосилися до Дивізії.

Хоч ми аж ніяк не збираємося дати хоч би короткий історичний нарис Української дивізії у німецьких мундирах, ні найти всі психологічні причини, чому наші молоді люди без вагання пішли за закликом УЦК і його голови проф. В. Кубійовича, ми стверджмо, що це був крок народу, поставленого у безвихіддя, водночас високий вияв і патріотизму і політичного розуму. Не було тут ніякого розриву між поколіннями, такого гострого на американському континенті. Треба теж ствердити трагічну, хоч і загально відому правду, що надії, які наші провідники покладали на військові з'єднання Української Повстанської Армії чи такі ж з'єднання в системі пімецьких збройних сил, не збулися. Все таки боротьба українського народу під час і по Другій світовій війні, хоч ведена в абсолютно безнадійних умовах, піднесла смолоскипі волі і ще раз доказала і майбутнім українським поколінням і світові, що український народ ніколи не зречеться свого права бути господарем на своїй землі. I тут варто пригадати пісню з-перед 200 років:

*Хоч пропало славне Запоріжжя,
Та не пропала слава...*

Здається, не від речі буде згадати ще одну із завуальованих советських форм геноциду, вчинених на обезкровленому тілі українського народу, рівного, а то й більшого, ніж польський голокост

у Варшаві під час повстання в 1944 р., коли могутні совєтські армії за наказом Сталіна спокійно приглядалися із східного берега Висли винищуванні польського населення у їх столиці. Передусім, по поворотній окупації Західної України в 1944 р., совєтська влада зараз же проголосила тотальну мобілізацію всіх чоловіків від 16 до 60 року життя, потім, без жадного виниколу, погнала їх у карпатські височини, даючи кожному десятому рушницю з кількома набоями, а всім, з рушницями і без, наказ атакувати добре уфортифіковані німецькі позиції. Скільки тих нещасних новообраних висікли тоді німці — а за ними йшли поліційні совєтські частини, озброєні по зуби, — невідомо, але їх число напевно йде в десятки тисяч. Так західноукраїнські території майже цілком прочищено від чоловічого населення, залишивши десятки-сотні тисяч вдів і дівчат, що ще й досі у смутку і в слізах чешуть сиві коси самотніми. Так, ніби “гуманним” способом, совєтський режим убив ціле одно покоління українське, що не могло народитися.

Коли дивиться на багату літературну, музичну і мистецьку спадщину, яку по Першій світовій війні залишили українській культурі УССтрільці, а далі УГА і армії УНР, то таку ж спадщину створили і українські військові з'єднання по Другій світовій війні, хоч ця остання творилася в непомірно важчих умовах. Якщо йдеться про вояків Української дивізії в німецькій армії — а їх пішло на еміграцію понад 9 000 — то їх внесок у життя української діяспори, головним чином у наших поселеннях у Великій Британії, Канаді і ЗСА — величезний. У тому внеску має своє місце і їхній найвидатніший поет Богдан Бора, частину творів якого видає в цій, розміром досить великій збірці — хай читаць

вивчає таку предовгу назву — *Братство Колишніх Вояків Першої Української Дивізії Української Національної Армії*.

ІІ

Богдан Бора — це псевдонім, справжнє прізвище поета — Борис Шкандрій. Народився він у селі Павлівці на Івано-Франківщині 11 квітня 1920 р. в селянській сім'ї. Батько його був грамотний, читав Шевченка, мати не вміла ні читати, ні писати. Найстарший брат Юрко, на 20 років старший від майбутнього поета, був учителем, допомагав йому вивчати українську літературу. Середню освіту поет закінчив у Станиславові, теперішньому Івано-Франківську, педагогічну — в Коломії. В 1943 р., разом з молодими людьми свого віку, вступив у ряди Дивізії, де закінчив підстаршинську і старшинську школи, а потім, як її хорунжий, служив у ній і воював до кінця війни. Від червня 1945 р., зараз по капітуляції Німеччини, частини Дивізії, що тоді носила вже гордуд назву Першої Української Дивізії УНА, стягнулися в окупаційну зону західних альянтів в Австрії, де здалися в полон британцям. Тут ім надали статус полонених і посадили за дроти в кількох таборах, головним чином в окрузі Ріміні, старовинного міста в північносхідній Італії. Дивізійники, а з ними і їх поет, просиділи в таборах над Адріатицьким морем два тяжкі роки, на початку повні тривоги перед примусовою депатріацією. Наприкінці весни 1947 р. перевезено їх кораблями до Англії, де вони й далі сиділи в таборах, разом майже з 1/2 року, отже нерідко довше, ніж німецькі полонені. Написав поет про цей тяжкий період свого життя:

Як свічки, у полоні згоряють
Молоді неповторні літа.

По звільненні Богдан Бора залишився в Англії, одружився і в цій країні живе й досі.

Поет почав писати ще в гімназії на 15-му році життя, перша його поезія "Поля" (її назву змінили на "Колгоспні поля") була надрукована в обласній газеті *Станиславівщини* в 1940 р. Він добайливо вивчав українську літературну мову, читав українських письменників, зокрема Хвильового і Плужника. В 1946 р. В-во "Життя в таборі" видало цикло-стилевим способом його першу збірку поезій "В дорозі" в кількості 280 прим., в 1947 р. — другу збірку "У вирію" таким же способом, але ще меншим тиражем, бо тільки в кількості 200 прим. Обидві ці збірки розміром досить об'ємисті, перша — 112 стор., друга — 103 стор., обидві вони — сьогодні бібліографічна рідкість теж тому, що були надруковані на поганому папері. Про дальшу свою творчість поет подав таку ляконічну інформацію:

В рр. 1947-1957 написав дві збірки: "Моя доба" і "Голубі далі", а в рр. 1957-1967 третю збірку "Любов і гнів". Ці три збірки п.з. "Твердь і піжність" з'явились 1972 р. в Лондоні.

**

Коли б хто записав у комп'ютері, тій фантастичні машині нашого часу, всі тематичні цикли, які повинен би оспівати поет дивізійників, а потім вклав би в нього збірку "Бурямні дні" Б. Бори, то він напевне одержав би механічний доказ того, що Бора — ідеальний поет цієї, не надто вже великої військової формaciї.

Перша і найголовніша тема Бори це батьківщина, бож його дивізійники і він сам воювали за неї і назавжди втратили її. Тільки понад 900 поворотців повірили советським репатріаційним комісі-

ям і у висліді, з клеймом “ворогів народу”, або загинули, або попали в жорстокі умови советських концтаборів, звичайно розташованих на Сибірі. Саме ця тема, отже батьківщина і рідні в Україні, в прерізних варіяントах находить собі місце в поезії Бори, прозираючи і зазублюючись з іншими його темами. Її втрата, оспівана з такою силою А. Міцкевичем у його засіві до поеми “Пан Тадеуш”, і є одною з психологічних причин, чому Бора став одним з найбільш патріотичних поетів еміграції. Ще одна, не менш важлива причина розпаленого до біlosti патріотизму поета це напади на дивізійників деяких незначних кіл української еміграції по Другій світовій війні, мовляв, вони колаборанти і несуть частину вини за злочини, вчинені нацизмом. Як це не дивно, але провід давніх українських поселень в ЗСА і Канаді краще витримав свій політичний іспит в оцінці Дивізії, бо не тільки не засуджував її вояків, але навпаки, зразу включився у широкий фронт її оборонців. А втім, таки досить скоро й альянтські кола зрозуміли й витравдали українські і балтицькі військові з'єднання, організовані в системі німецьких збройних сил. Все таки закид співучасти у злочинах нацизму, хоч який неправедливий і безпідставний, глибокою раною довгі роки ятревся в душах дивізійників і їх поета.

В поезії Б. Бориходимо протилеможні емоції, які виростають з того самого кореня, отже з любові до батьківщини, яка не менш часто еволюціонує в постійну, вічно тліючу ненависть до ворога, який силою загарбав рідну країну. Пише поет:

Усе забрав від мене кат,
Родину, дім і батьківщину.

Проте він, чи не з чисто християнських почувань, заперечує існування ненависті в своїй творчості, хоч і обзыває ворога десятками різних образливих

епітетів: дикун, загарбник, кровожер, кровопивця, людоїд, варвар, гун, сатана, щоб із кількох десятків зачитувати декілька. Пише він у вже згаданому листі із 6 лютого 1981 р.:

По-друге, ненависти в моїй поезії немає. Є презирство, відраза й погорда до ворога. На цю тему я висловився ясніше у третій збірці. Там, у поезії "Вдячність", я дякую батьківщині, що в моїй душі

*Вона погорду виплекала сильну
До тих, що в'язням тешуть домовину.*

Воно є правда! В поезії Бори багато і тих почуттів, про які він згадує, але іх джерело таки ненависть до ворога, з якої вони випливають. Саме так зрозумів Борину творчість і Валеріян Ревуцький, який свою статтю до збірки "У вирію" назав "Поезія туги, віри й ненависті". До кого маємо тільки презирство, відразу й погорду, тому плюємо в обличчя, але... не рубаємо його мечем. Стверджує поет у своїй поемі "Розполовинені серця":

*Не можна без меча в долоні
Вступити у майбутні дні.*

А втім, раз письменник написав свій твір, його інтерпретація належить не тільки йому, але й його читачам.

**

Богдан Бора — талановитий лірик, формально традиціоналіст, в деякому значенні периферійний поет.

Метрична будова Бориної поезії — бездоганна. Його найбільш улюбленна форма — це катрен з перехресними римами, хоч у його поезії находимо і терцини, п'яти-, шести- й більше-віршові строфі. Коли в перших двох збірках майже не зустрічаємо сонетів, то в дальших, зокрема тій, що носить за-

головок "Твердь і ніжність", він, як це підкреслює у своїй вступній статті до неї її автор д-р Святомир М. Фостун, користується "сонетною формою віршотворення". Це правда, сонетів у цій великій збірці аж 50, одна п'ята її частина.

Метричні засоби це тільки один, хоч і важливий атрибут віршованої поезії. Не менше важливим є її метафорика, отже образна система. Тут Бора, віршуючи легко і написавши немало, не завжди яскраво виявляє своє оригінальне обличчя. В його ліричних поезіях, — а вони, як і його цікава епічна поема "Розполовинені серця", напевно кращі від його політично-публіцистичних творів, — можна найти чимало оригінальних порівнянь і метафор чи психологічне проникнення в душі його героїв.

Хоч Бора постійно намагається йти своїм власним, непозиченим шляхом, в його поезії помітні впливи цілої плеяди добрих майстрів української поезії, починаючи від І. Франка, а далі через О. Олесья і Г. Чупринку до неокласиків, головно М. Рильського, і "вісниківців", головно Є. Маланюка.

Богдан Бора, таке до болю знайоме явище в українській літературі, — талант без середовища, якому, на жаль, не вдалося вирости на цілу свою потугу. Йому так і ніколи не пощастило обтертися об справжнє українське літературне мільє, побувати в ньому, він ріс і творив на безлюдді, на периферіях нашого літературного життя. Коломия, Станиславів, місцевості, де проходив вишкіл з Дівізією, а далі табори полонених і така ж периферійна Англія (тут, очевидно, маємо на увазі українське літературне середовище) — це географічні етапи його життя.

Ще один преважливий атрибут поезії — це мова. Мова Бориної поезії, слава Богу, цілком літера-

турна, що частинно заперечує його периферійність. Коли я вперше прочитав кілька його віршів, я був переконаний, що поет — придніпрянський. А мова в нього гарна, наголоси правильні, словництво до той багате, що деякі рідко вживані слова треба, на мою думку, його дивізійникам пояснити.

**

Аж по написанні цієї статті мені попала в руки Борина “збірка збірок” “Твердь і ніжність” — так принаймні описує її сам поет у цитованому вже листі. Це таки справді товста книга, що на 287 сторінках вміщає 246 поезій, прегарно видана в 1972 р. на кошти Союзу Українців у Великій Британії. Коли в нашу збірку входять дві перші збірки поета, видані в рімінському таборі, теж недрукований цикл “Щирість”, то згадана вгорі “збірка збірок” у це видання не входить. Саме тому ми хочемо бодай коротко її схарактеризувати.

Книга “Твердь і ніжність”, а цих почуттів у ній таки дуже багато, своїм розміром вражасе і подекуди пригнічує читача, особливо два перші цикли: “Моя доба” і “Сучасникам”. Вони — публістика у віршованій формі, в них поет з гідною подиву винахідливістю пише знову про недолю своєї батьківщини і її спричинників, головним чином “людорубів” з півночі. Ці два цикли ніби підсумок української трагічної нашої історії в цьому сторіччі; вони вміщають вірші присвячені видатним постатям, як С. Петлюрі, Є. Коновалець, О. Ольжичеві і т. д., а далі історичним подіям: Базарові, Крутам, Бродам, Кінгірі, де під гусеницями советських танків загинуло 500 жінок-героїнь тощо. А втім, ця тема — батьківщина і її поневолювачі — не кінчається в цих двох циклах, вона проходить, щоб ужити дуже вже стерту фразу, червоною ниткою почерез усі сторінки Бориної книги.

До того, крім тематичної обмеженості, в книзі “Твердь і ніжність” помітно ту саму образність, той самий стиль, ті самі поетичні впливи. Проте, в ній видно і безперечний зриг поета, отже доскональніші метричні засоби, зокрема винахідливіші рими, більшу елеганцію вислову, отже більшу мовну відшиліфованість, а врешті акуратнішу, більш пластичну образність. Незважаючи на це, бодай 3/4 віршів не залишають тривалого враження, бож оригінального світу поета майже нема, він розпливається у відомій метафориці і літературних напрямках, які він, не без деякої майстерності, позичає в сучасній собі українській поезії. Богдан Бора — неоромантик із нальотами неокласицизму. Для справедливості процитуємо бодай дві поезії із цієї “збірки збірок”. Ось сонет “Визволення”, присвячений 2-їй пол. вересня 1939 р. в Західній Україні, своїм змістом страшний, але й велико правдивий:

Ідуть. Шляхи вгинаються під сталлю.

Про землю й волю рупори кричатъ.

А білі села сторожко мовчать.

В очицях вікон синява печалю.

У кожний двір націлилися дула.

Від кожного порога — хресний шлях.

Розстрілюють. Вивозять. Лемент. Жах.

На всіх розпуттях у розп'яття — куля.

Насилують дівчат. Якась з одчаю,

Щоб не родить байстрят своєму краю,

Шубовснула із кручи у ріку.

Не відержала мати лихоліття.

Забігла в сіни — звисла на инурку.

Запала Ніч дводцятого століття.

А ось ще одна, чи не найкраща, найплястичніша поезія, "У клуні", писана звичним поетові катремом, що своїм настроєм нагадує чудову епіку старого Рильського:

*Під жовтим листям міцно стить село,
Летять під зорі співи парубочі,
А в клуні сіно, панороть, тепло,
Солодка млостъ і пестощі дівочі.*

*Цілунки криють трепетні слова,
З-під рук спливає гнучкість тополина,
З причілка вітер дошку відрива,
І місяць вперто дивиться з-над клена.*

*Зі стріх ритмічно капає вода,
Неначе ніч відлічує хвилини,
І спрагло юнь до лона притада,
Коли сопрано півняче долине.*

*Востаннє п'єши дівочу млостъ, тепло,
Солодкі пахощі гнучкого тіла
І йдеш додому... Кашляє село.
Сніжинка перша з неба пролетіла.*

**

Богдан Бора з честю виконав своє завдання поета дивізійників. А ѿ вони, із свого боку, намагалися віддячитись йому, видаючи дві збірки його поезій в тяжких умовах таборового життя, а далі перевиданням їх у цій книжці з додатком недрукованого циклу "Щирість". Написав 35 років тому від В-ва "Життя в таборі" В. Б. Б.:

*... Б. Бора дав поетичний вираз тим думкам і настроям, які скриваються на дні душі тисяч нас, яким тут, у таборі, кудись у безповоротну даль відлітають останні
... розбурхані літа
І ніхто їх не стрима.*

Ще яскравіше і не без гумору висловився в листі до мене відповідальний за видання Братства Мирослав Бігус. Зацитуємо фрагмент із нього:

... його вірші, писані в полоні, серед дуже несприятливих умовин, на етикетах з пушок та "шайспапері", впливали дуже підбадьорюючи на таборову масу. Вірші переписували, виучували напам'ять, декламували, де треба і не треба і т. д. Ми не мали "пресової кватири", як УСС-си. В УСС-сів було більше поетів і музик, чим вояків. Може переборщено сказано, але не далеко від правди. Перевидання матиме для дивізійників сантиментально-історичне значення. І цим руководимося, коли рішили перевидати.

Від себе додамо: це перевидання матиме теж літературне значення. Бож дві перші збірки поезій Богдана Бори — сьогодні білі круки, а вони аж ніяк не заслуговують на те, щоб передчасно загинути. Це тим більше, що вони знову віддзеркалюють ту трагедію, про яку писав убитий у цвіті віку Григорій Косинка.

СЛОВО ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ

Друкуємо друге книжкове видання поезій побратима по зброї Богдана Бори. Його поезії були видані вперше 30 років тому невеличким накладом.

Можна б спитати нас, чому це робимо, і зажинути нам, що — як колишні вояки — видаємо знову збірку поезій (перша була "Серце і зброя" Ярослава Курдидінка), замість займатися видаванням книжок з військовою тематикою. Однак вояки — це не тільки ті, які професійно орудують зброєю, це також жінки з почуваннями. Чуттєвої мотивації та глибокого переконання про свою правду не заступить воякові і найкраще технічне устатковання. Любов до своєї батьківщини, патріотизм, любов до свого народу, почуття відповідальності за долю сучасних і майбутніх поколінь — оце ті духові вартості і джерела сили, без яких не можуть успішно діяти і навіть існувати жадні армії.

І власне такі вартості й сили знаходимо у бездоганних формою поезіях Богдана Бори. Це глибокі почування і переживання, пов'язані з трагічною долею нації і з надією на краще завтра — краса рідної землі, ненависть до ворога, що все дорогое руйнує, турбота за рідних, золоті спогади дитинства і юного кохання, воєнні спогади, туга за минулим і багато інших тем і мотивів та вдумливих рефлексій про різні проблеми нашої дійсності.

Ми видаємо збірку, бо віримо, що вона — справжня поезія, а зокрема ще й така, що може скріпляти у вояків глибоке переконання про правильність і конечність вояцької жертви.

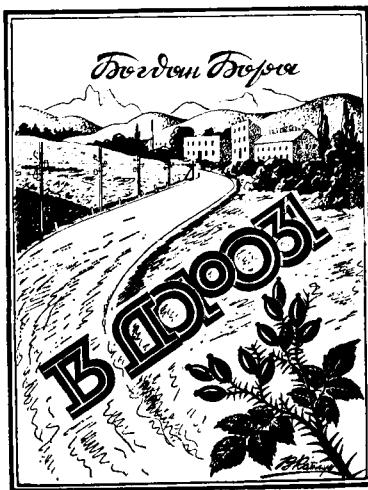
Збірку видає спільно Об'єднання б. Вояків Українців у Великій Британії і Братство к. Вояків 1-ої УД УНА.

Лютий, 1982 р.

Видавці

В дорозі

Видавництво:
"ЖИТЯ В ТАБОРІ"

Український Табор Полонених
Ріміні — Італія
1946

Остання світова війна, що до основ порушила всі прояви нашого національного життя, не поминула в усій своїй жорстокості однієї з найбільших цінностей народу — його молоді. Не тільки не поминула. Вона завдавала їй раз-у-раз все сильніші удари, намагалася фізично винищити її, старалася ширити спустошення в її психічній структурі. У найбільше для цього невідповідній хвилині, бо в часі фізичного й духового дозрівання, змусила її думати й діяти так, як це роблять люди зрілі; вона захитала її юнацьку віру в Ідеали; поставила її перед очі нагу правду про життя з найгіршої його сторони; усвідомила про існування зла, а то й при неволила її бути сліпим знаряддям у своєму руїнницькому ділі.

Сильні були удари. Але куди сильнішою показалася морально здорова душа нашої молоді. З можливих доріг, які стояли перед нею, вона вибрала найкращу, хоч найважчую: дорогу боротьби за здійснення найвищих Ідеалів — Волі, Правди й Справедливості. Цю боротьбу вона веде ще й сьогодні й вестиме так довго, поки не осягне своєї мети, або загине. Ми цього певні й горді з цього!

Проте вдалося мовохові війни завдати збріній душі нашої молоді великі й безповоротні втрати. Він прогнав її далеко за межі її Батьківщини, розлучив з найближчими особами, захистав віру й надію на близьку можливість здійснення її Ідеалів. Він забрав нашій молоді найбільшу й саму суттєву її цінність, молодість, яка пройшла швидко, направду, “мов негода”. Припала вона на час двох жорстоких окупацій, на злидні еміграційної ски-

тальщини, на військові казарми, на фронти. Для багатьох останки її днів відлітають безповоротно в безодню минулого — в таборі.

Саме тут, у полоні, як ніде й ніколи досі, молода людина має змогу вглибітися в контемпляційній задумі, а в слід за тим ствердити не одну болючу правду. Це, без сумніву, важкий удар. І перший, зовсім логічний відгомін цієї скривдженості, зболілої душі — це скарга на завданій біль, це туга за чимсь ще непережитим, а вже втраченим, це безмежний жаль за тим, чого не вдалося осягнути, помимо так високої цінності, помимо так болючих жертв. Коли ж цей голос душі знаходить свій вислів у поетичній мові — він носить у собі знаки глибокого ліризму, а то й пессимізму. В цьому відношенні зразковою є творчість **Богдана Бори**, якого збірку поезій “В дорозі” ставить оце перед очі читаючій частині нашої Таборової Громади наше Видавництво “Життя в Таборі”.

Всупереч сподіванням, у ліриці Б. Бори небагато місця знайшла для себе, так улюблена всіма ліриками, тема почування особистої любові. Сам Автор призначив їй у своїй збірці місце на кінці. Коли вглибітися в зміст цього циклу (“Любов”), то не важко прийтися спостерегти, що Поет не звіряється надміру зо своїх переживань, не відкриває всієї їх глибини. Правда, він задержав у спогадах деякі картини, зберігає в пам'яті кілька постатей; він тужить за ними, радо про них снить. Назвати ж їх, змалювати й переповісти словами поетичної мови ці переживання Поет не береться. В його психічній площині особисті почування любові — це не найосновніше. Куди глибше й більше конкретно здає собі справу зо своїх патріотичних почувань та зо свого пієтизму до Матері в циклах “Батьківщині” й “Матері”.

Перший з них писаний з особливою силою на-
дхнення; він теж є найбагатший числом поезій та
найрізноманітніший формою. Одна й ця сама тема
знаходить все новий підхід, нову концепцію поетич-
ного вислову. В ньому знаходимо вияви безмежної
люобви Поета до Батьківщини, туги за нею, відда-
ності й готовості у всякій хвилині послужити їй
та віри, що все таки приайде хвилина, коли

“... скиталець-народ примандрує
у власний омріянин Храм”.

У деяких поезіях, як “Ти твердо стій”, “Воротя
нам нема”, образ Батьківщини змальовує Поет з
особливою експресивністю.

Хоч цілість циклу “Батьківщині” має в собі всі
прикмети лірики, проте не чужими йому теж і во-
яцька постава, рішучість та певність свого відно-
шення до Батьківщини.

У циклах “Матері” та “З настроїв” Б. Бора дає
повну волю своїм почуванням. Поезії, присвячені
Матері, писані якоюсь дивною простотою й теплом.
Вони чи не найширіші з усіх. Настрої міняються
часто, все ж переважає глибокий сум, доведений до
резигнації (в циклі “Батьківщині” цього не було!).
Поета тривожить думка про майбутнє, пригнічує
безвиглядність сучасних буднів. Він не бачить і не
шукає виходу з такого положення, або хоча б на-
дій...

Цих кілька слів про поезії Б. Бори це ще дале-
ко не спроба мистецької аналізи. Її напевно пере-
ведуть наші критичні круги, а в міру спромоги —
самі читачі. Метою цих рядків є втасманичити чита-
чів у одну, немало важну обставину, що покаже
читачам, як треба підходити до читання цієї збірки.
Богдан Бора вбирав у слова ті почування й настрої,
які, напевно, не чужі нам усім. Він робить це
не без хисту, а над усе вкладає в свою творчу пра-

цю багато серця й душі. Тому з серцем і душею
треба прочитувати ці стрічки. Щойно тоді зможемо
відчути, що Б. Бора дав поетичний вираз тим
думкам і настроям, які скриваються на дні душі
тисячів нас, яким тут, у таборі, кудись у безповоротну
далі відлітають останні:

“... розбурхані літа
І їх ніхто не стрима...”

Ріміні, в березні 1946.

В. Б. Б.*)

*) Всеволод Богдан Будний.

БЛЪКІЗНИ

ЗАСПІВ

Не дивуйсь, що ця пісня журлива,
Наче шелест вечірніх трепет.
Мене мати напевно родила,
Коли в плавнях шумів очерет.

А, можливо, купавши в любистку,
Мати в смутку співала пісні
І встеляла журбою колиску,
Коли зорі цвіли в далині.

А, можливо, той місяць, що в ночі
Заглядав у колиску з вікна,
Влився тugoю в серце і в очі
І тепер кожна пісня сумна.

Не скану, не збагну, бо не знаю...
А, можливо, тому ще сумна,
Що степи моого рідного краю,
Як родився я, рвала війна.

1. 7. 44

Я ПОЛЮБИВ

Я полюбив, люблю шипшину
В долині й на горбі.
Я полюбив, люблю Україну
У щасті і в журбі.

Я полюбив, люблю шипшину
В цвіту і в колючках.
Я полюбив, люблю Україну
В ясних і чорних днях.

Я полюбив, люблю шипшину,
Бо ранить і п'янить.
Я полюбив, люблю Україну,
Бо гоТЬ і разить.

Я полюбив, люблю шипшину,
Бо коле і цвіте.
Я полюбив, люблю Україну
Лишень за те, за те!..

13. 10. 45

МИ РУШАЄМО

Ми рушаємо в бій за свободу,
На кривавий виходимо змаг
У рядах добровольців народу
І у лавах повстанських звитяг.

Нехай знають нати наші люті:
України повік не здолать!
В наших грудях надії закуті,
Що у полум'ї віри горять.

У серцях, мов у тиглях сталевих,
Ми стопили квиління на лютъ.
Вже не будем рабами Кремлеві!
Тож гляди: наші месники йдуть!

Ми рушаємо в бій за свободу,
На кривавий виходимо змаг
У рядах добровольців народу
І у лавах повстанських звитяг.

7. 7. 44

ГОЛУБІС МЕНІ УКРАЇНА

Голубіс мені Україна,
Мерехтить і зринає у снах,
Коли пісня дзвінка, солов'їна
Розіллється в духмяних садах.

Голубіс мені Україна,
Мов у житі волошка ясна,
Коли в небі на струнах проміння,
Як на арфі, співає весна.

Голубій же мені, Україно,
На яві і у сні голубій,
Вповивай мене ніжно і щільно
Непорочним батистом надій!

1. 6. 44

ВІН ТАМ

Він там — мій сплюндрований край,
Де зорі горять янтарями,
Де пекло, а був колись рай,
Де мариво смерти летить над полями.

Він там, де могили ростуть,
Де кості біліють у травах,
Де людям обірвана путь
І зойки не тихнуть у диних загравах.

Він там, де роздзвіння сівби,
Де ллється пшениця розливом,
А брат мій збирає торби
І йде попідтинню за прошеним хлібом.

Він там, де сади у меду,
А горя не змірять аршином,
Де люди на панщині тягнуть біду
Й осінніми мухами гинуть під тином.

Він там — мій знедолений край,
Де зорі горять янтарями,
Де піниться гречки розмай,
А люди від голоду виуть вовками.

Він там, де хвилюють жита,
Де маки цвітуть пурпурові,
Де людське коротке життя
Зродилось, зросло й виростає із крові.

ВЖЕ БУДИТЬСЯ ВЕСНА

Вже будиться весна,
Розтаяли потоки
І водами налився став.
Невдовзі пісня голосна
І грому стоголосий роніт
Розкриють подивом мої уста.

Чи радість віднайду?
Не знаю, ні, не знаю...
За горло здавить, мабуть, жаль
І я на самоту піду
У молитовну тишу гаю,
Щоб звідтіля глядіти в теплу даль.

І може в тиші тій
Побачу, наче вперше,
Роздолля, сонце і річки,
І понесу в мольбі святій
За обрій щиролюбне серце,
Свій жаль, свій біль і свій порив рвучний.

А може далечінъ
І синява простору
Запахнуть зіллям нураю,*)
І може я вітчизни тінь
Або її примару хвору
Побачу здалена у тім гаю?

9. 1. 45

*) Перекотиполе.

ТИ ТВЕРДО СТІЙ

Устань і в темну ніч іди.
Дивися: у крові півсвіту.
По небу їде грім. Гляди:
Порвали коні поводи,
Викрешують огонь з граніту.

Чи бачиш? Небо все горить,
А грім дере його на шмати.
Чи чуєш? Світувесь дрижить,
Розсплеться на дрізки вмить...
Гляди: нашестя йде проkläте!

Горять огні і їде грім,
Пустивши чвалом коні в небі.
Що він везе в ридвані тім?
Загибель чи спасіння всім?
Гляди: направив вістря в тебе!

Ти твердо стій! Очей не мруж!
У цю хвилину будь гранітом
І груди в сталь закуй чимдуж!
Затям: ти месник, витязь, муж,
Синіства символ перед світом!

Ударив грім: земля дрижить,
Все небо порване на шмати...
Над пропастю життя кричить,
Уп'явши нігті у блакить,
Твоя, сповита димом, Мати.

Поглянь: ятриться в небі шрам,
А чорна ніч — труна розрита.
Стойти, немов Месія сам,
Відкривши рани всім вітрам,
Твоя вітчизна, градом збита.

Поглянь: стоїть з лицем страшним,
Уся скривавлена й зім'ята,
А з рук, мов з віхтів, в'ється дим,
Забута й Господом самим,
Найбільша мучениця — Мати.

І знову грім, мов пекла злість,
Об землю б'ється твердо, лунко.
Крізь чорне руб'я*) світить кістя.
Ось вітер кlapті слів доніс...
Чи чуєш?

— Визволу! Рятунку!..

Ти твердо стій! Очей не мруж!
У цю хвилину будь ґранітом
І груди в сталь закуй чимдуж!
Затям: ти месник, витязь, муж,
Синіства символ перед світом!

1. 10. 45

ВЖЕ ВІДЦВІТАЄ ВИНОГРАД

Вже відцвітає виноград,
Вже осінь скорбна йде
І я дивлюся, мов крізь чад,
Як далеч сум пряде.

Однак не гнуся, не нjurюсь,
Бо прийде знов весна.
Я бачу цілий світ чомусь,
Як колесо млина.

4. 8. 45

*) Лахміття.

ЛИСТОПАД

Вітри холодні, дощ і град,
І хмари пурпуріві.
На землю сипле листопад
Листки, мов краплі крові.

Кричать тривожно в кожну ніч
У темних дуплах сови.
Дуби ведуть таємну річ
На раді у діброві.

Мов просинаються мерці,
З хрестів летять ворони.
Повільно хмари-мандрівці
Волочать коси чорні.

Мов просинаються мерці,
Це розправляють пальці
І знов стиснають у руці
Дволезий меч зухвальці.

Це листопад. Там ходить хтось.
Там хтось не може вмерти.
Чийсь голос: "Встануть, як Христос,
Щоб чорну ніч роздерти!"

— Ще встануть! — гомонять дуби,
Де ешафот Підкови.
Спадає листя на гробы,
Мов довгі краплі крові.

28. 10. 45

22-ГЕ СІЧНЯ

Воля!.. Від щастя засклілися очі
І випали сльози на сніг...
Хіба вже ніколи динун не наскоче,
Щоб зняти над нами батіг?

Воля!.. І мати в колисці дитині
Співає про Універсал,
У голови стелить стрічки жовтосині,
З надією дивиться в даль.

— Сину! Мій орлину! Цвіте-розмаю!
Рости, моя втіхо, рости!
Ти син України! Послухай: співають...
Не вернуться більше кати!

— Чуеш? Хвилюються дзвони соборів...
Рости, мій єдиний, рости ж!
Як ворог нагряне з сибірських просторів,
Вітчизну грудьми захистиш!

— Сину, рости, я віддам Україні!
Вже двох віддала, та не жаль!
І мати співає в колисці дитині
Про Волю, про Універсал...

15. 1. 46

НАД СВІТЛИНОЮ

У тривожну й нахмурену нічку,
Коли вітер у лісі бушує,
Він у бункрі запалює свічку
І думнами в минуле мандрує.

По лісах, по налюжах болота,
Між розхиллями жита й пшениці
Він іде, одержимий як Гонта,
А над ним і під ним блиснавиці.

Побіч нього у стрічці набоїв,
Повна паходців диму і рясту,
Медсестра, але й меснича-воїн,
З кулеметом зривається в наступ.

Їй не страшно ні грому, ні смерти,
Бо ступає за предком Максимом,
Щоб вітчизні повіки утерти
Кулеметом, ґранатами й димом.

І тріщать розторощені кості,
Реготить громовержиця дина,
Повертається знову у гости
Коліївщина мужня й велика.

І тоді, наче мощі святого,
Він виймає з нишень хустину,
Розгортая і дивиться довго
На обвіяну димом світлину.

Він любовно долонею гладить
Ледь розвіяні коси русяви
І вона, мов налина з баляди,
Перед ним розцвітає в уяві.

Медсестра, але й подруга-воїн,
Повна пающів диму і рясту,
Побіч нього у стрічці набоїв
З кулеметом зривається в наступ.

Він любив ї... Знову в задумі
До коси доторкнувся рукою
І в страшному буревному шумі
Поривається з нею до бою.

Коліївщина знов воскресає,
А з очей обривається перла...
У криївці свіча погасає.

— Як зоря, покотилася... вмерла.

28. 9. 45

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР

Сніги потоптано, зім'ято.
Ліси й поля в шаленім смерчі.
Вперед, борці! Сьогодні свято:
Щедрий вечір, добрий вечір!

Гранати рвуть на кlapті тишу,
Трісни і сталь рубають плечі,
А блиснавиці в небі пишуть:
Щедрий вечір, добрий вечір!

Загарбник вовком кров ковтає,
Рудіє сніг від кровотечі.
Вперед! Хай ворог пам'ятає
Щедрий вечір, добрий вечір!

Гримить земля. Дрижать простори.
Легенда твориться в хуртечі...
А високо співають зорі:
Щедрий вечір, добрий вечір!

31. 12. 45

ГРУДКА ЗЕМЛІ

Він поніс чужиною в імлі
У затисненій цупко долоні,
Наче снарб, сіру грудну землі,
Що на ній у прославі й хвалі
Гарцювали Хмельницького коні.

Він поніс її наче у сні,
Загорнувши у білу хустину,
Бо над нею співала пісні
В революції роки страшні
Його мати, як батько загинув.

Мотузком він ту грудну обвив,
Бо повісили діда на ньому,
Коли Гонті свячені гострив
І синів без вагання пустив
У русло всенароднього злому.

В чужину він ту грудку забрав,
Що освячена кров'ю і потом,
Бо на ній його предок вмирав,
Бо у ній його прадідів кров,
Що лилася бурхливим потоком.

Коли смуток огорне його
І розранює тугу кричущу,
Коли пустку побачить кругом,
Тисне грудку до серця свого
І неначе вигоює душу.

А як вечір на землю спаде
І на небі запаляться свічі,
Він ту грудну на серце кладе
І з вітчизною мову веде,
Мов лих він і вона в споконвіччі.

25. 8. 45

ТО НІЧОГО

То нічого, що вітер нам в очі,
Що сніг нам завіяв стежки,
Що недоля очищами ночі
Проводить нас довгі віки.

То нічого! Яскравим вітражем
Горить перед нами мета.
Одержані завзяттям, донажем,
Що воля нам рідна й свята.

То нічого, що доля жартує!
Колись вона скориться нам
І сниталець-народ примандрує
У власний омріянний Храм.

То нічого, що терня нас коле,
Що душу нам сушить нудьга...
Про мету нашу дзвонять підкови,
Бо твердо ступає нога.

То нічого, що в очі нам вітер,
Що сніг нам завіяв стежки...
До мети ми ще дійдем, повірте,
Хоч шлях цей трудний і важкий.

10. 11. 45

ВОРОТЯ НАМ НЕМА

Воротя нам нема на вітчизну.
Нам осталися тільки згадки.
Там створили тюрму невідслизну*)
Вороги, дикуни, гайдуки.

Воротя нам нема на вітчизну.
В нас вітчизни немає тепер.
Там справляє над трупами тризну
Імператор, тиран, кровожер.

Воротя нам нема на вітчизну.
Нам шляхи простелилися в світ,
Щоб не чути у північ зловісну
Голосінь матерів і сиріт.

**

Там лиш хмари кошлаті і бурі,
Як обпалені крила, шумлять.
Супостат у крові і пурпурі
Скреготить серед лісу розп'ять.

Вся країна — червона арена,
Кожна хата — безмовна труна...
І шаліє, як люта гієна,
Божевілець, вовкун, сатана.

Під плотами голодні конають,
Необутих за Об повели
І сніги їхню путь завівають,
Щоб нащадки слідів не знайшли.

*) Від слів слизь, слизький, ослизлий, ослизнути, тобто такий, що ніколи не висихає від вогкости.

**

А вітчизну сильніше від спрута
Захопив у могильний полон
І червоними путами спутав
Кровопивця, насильник, дракон.

Біле тіло нагайка бичує,
А з темниці доноситься крин...
Але світ цього зойну не чує,
Бо і сам перед спротом поник.

Батьківщино, кріпися в полоні!
Ми тебе захистили б від мук,
Але й ми в чужині безборонні,
Бо нам вирвали зброю із рук.

10. 9. 45

ІДЕ ДОБА

Іде доба висока і вагітна,
Співає в жилах пісня майбуття,
В очах синіє впевненість ґранітна
В оновлення, в утвердження, в життя.

І кожний знає: близько час пологів.
І кожний жде з тремтінням свята-дня,
Коли на сніг, немов рядно чертогів,
Проллеться кров, як полум'я, ясна.

В блаженну мить розкриє очі з криком
Світанок ярий, зроджений із мун.
І буде щастя пінитись над світом
Під співи дзвонів і гарматній гун.

27. 12. 45

ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ

Стукотять ешельони до ранку,
Вириваються в простір пісні...
Це вертаються в синім світанку
Вояки до батьків і рідні.

Стукотять ешельони, мов змії.
Видно коли такі чарівні...
Усміхаються хлопцям надії,
Матері і дівчата у вікні.

Стукотять ешельони до сходу.
Тишина і зірниці вгорі...
Ой, чому це запланані ходять
На вітчизні моїй матері?

Це не їхні сини в ешельонах.
Не вони! Не вони! Не вони!
Бо пішли по незнаних уклонах,
По широких шляхах чужини.

Стукотять ешельони, аж п'янко...
Ех, не ждіте синів, матері!
Не чекайте, дівчата, до ранку!
Не надійтесь, зорі, вгорі!

Ви напийтесь віри, мов трунку,
І слізозу обітріть із повін,
Бо вони в бойовім обладунку
Може прийдуть за місяць... за рік...

29. 6. 45

ВІЗІЯ

Цілу ніч гурнотять поїзди
Під вагою дивізій.
Кожне серце воплочення жде
Перестранданих візій.

Цілу ніч, цілу ніч, до зорі,
Аж вгинаються рейни.
Дожидайтє огню, упирі,
Градопаду і спеки!

Цілу ніч все до сходу, на схід
Гурнотять бомбовози,
А за ними надії услід
По Чумацькій Дорозі.

Все до сходу, до сходу всю ніч
Огнемети і стежі.
Розцвітають мільйонами свіч
Всенародні пожежі.

Все до сходу, до сходу, на схід
Амуніція й жерла.
Правосуддя чекає на вхід
У кубло кровожера.

29. 10. 45

МОЖЕ

Може висохнуть роси на травах
І мокреча у синяві віч?
Може збудиться завтра в загравах
Розпанахана пострілом ніч?

Може в північ тривожну і мужню
Задзвенить під залином земля?
Може силу відчуєш потужну
І проснешся, вітчизно моя?

Може, вкрита ганьбою покори,
Отрясешся від рабських проназ
І ошкірену пащу потвори
Посічеш градобоєм ще раз?

Може в гулі бунтарської ночі
Заспіваєш і ти ще пісень
І по трупі яги-поторочі*)
Переступиш у сонячний день?

Може знов залопоче у хмара
Синьковитий омріяну річ?
Може висохнуть роси на травах
І мокреча у синяві віч?

9. 11. 45

*) Привид.

СКРИВАВИЛИСЬ ДНІ

Скриавились дні. Вороння там кружляє,
З покорчених скиб випаровує кров,
А в майві*) підхмар'я Марія співає
Про воїв Вітчизни і їхню Любов.

Скриавились дні. Між розхиллями тирси
І в просторі дзвонить відлуння підков.
Вгорі, над могилами, мариво висить.
Там вічність колише священну Любов.

В степу, у лісах, по шляхах і долинах
Біліють кістки без тавра і оков,
А високо лине на синіх хмаринах
Свята і бессмертна повстанська Любов.

Скриавились дні. Поторощені ребра.
З покорчених скиб випаровує кров.
Судилося. Сталось. Ридати не треба,
Бо месників зродить огненна Любов.

8. 12. 45

*) Теж маєво — повільне коливання легких предметів під дією вітру.

СНИШСЯ

Снишся знов тана, як шпага,
Чиста і ясна,
А в очах до волі спрага,
Гнів — до дикуна.

Снишся знов, немов зозуля,
В зелені садів,
Скора і прудка, мов куля —
В серці ворогів.

Снишся знов, немов зірница,
В синяві небес
І така, як громовиця
Над Дніпром, що скрес.

Снишся, снишся, не відснишся,
Вічна і одна,
Мов краси й життя криниця,
Повна і без дна.

СВІТАЄ

Світає... Близько день.
Вже пахне простір ранком
І срібні мрії сон пряде
В рожевому світанку.

Світає... Близько день.
Ще мить — і сонце встане
В ясі*) шрапнелів і пісень,
В огненному хітоні.

*) Гурніт, грім, привітання пострілами.

Світає... Близько день.
Зачаєні простори.
Та скоро бризне гнів з грудей,
Заграють кров, мотори...

У п'янім майві дня
Полинуть стяги в хмари —
Такі, як сонце й далиня,
Як лан пшениці й море!

18. 12. 45

ТЯМЛЮ ЩЕ ОЧІ

Мов незабудки, тямлю ще очі,
Мов ранішні роси — слізози на них.
Плакала... Тямлю ще й досі:
Вітер розвіював коси
В акордах розгублених, рвучно-сумних.

Поглядом сірим серце стискала
І тугу будила шелестом лип.
Шепотом бродів прощала,
Щось навздогін ще кричала,
Вчувиши вагонів стривожений скрип.

Здалека бачив: мовчки гляділа...
Заплакані очі, туга на них...
В далеч від мене летіла.
Обрієм синім, аж білим,
Прощала, аж поки не зник.

· · · · ·
Мов незабудки, бачу ще очі.
Сльози, як перли, світяться в них.

26. 12. 45

МОНОЛОГ З ВІТЧИЗНОЮ

Чому ячиш*) у сні до мене,
Що не вернуся? О, чому?
Ти знаєш: серце, мов шалене,
До тебе рветься в чорну тьму!

Чому не прийдеш потаємно
У ніч озорену? Чому?
Я ж так люблю тебе огненно
В цвіту вишневому й диму!

Чому твій образ даленіє
І застеляє обрій мла?
Чому не близишає, о мріє,
І в серце не наллєш тепла?

Чому не схилишся над мною
І не торкнешся ніжно скронь,
Щоб налилась душа снагою,
Щоб не погас у ній огонь.

Прийди! Зрони у серце віру
Або у кров сльозу ясну,
А я віддам тобі в офіру
Буренму молодість-весну!

21. 12. 45

*) Жалібно кричати.

Я ЗНАЮ

Пов'яли волошки в покосі.
Я знат, що так станеться. Знат:
Не йтиму полями в цю осінь
По золоті скошених трав.

Я знат: не вернуся додому,
Бо ворог мости обірве.
Та знаю: на грудді й содому*)
Життя буйволист оживе.

Я знаю, що осінь по літі,
А потім — пурга**) і мороз,
Але й розумію, що в світі
Воскрес після смерти Христос.

Я знаю, що вернуться весни,
Що буде і сонце, і тепло,
Що синява знову зависне
І виросте з ґрунту зело.

Цвістимуть хрещаті барвінки
І синього рясту огні.
О ні, не тужити повіни
За небом вітчизни мені!

2. 12. 45

*) Метушня, шум.

**) Хуртовина.

МІЙ СОН

Бравурний марш. Полки рушають...
Оце, оце — мій сон!
Мигцем шпаліри лип втікають
Назад, за небосклон...

Стальні підкови камінь крешуть,
Дуднить, як дзвін, земля.
Вітри думки й надії чешуть...
О, мрія це моя!

В пилу позаду день щезає,
А в перспективі — даль...
Там рідне небо стягом має
У сяйві зір-кораль.

Ідуть, ідуть полки дивізій,
Далеко мріє дім
І Київ у розмаї візій,
У майві золотім.

Підкови іскри крешуть з бруку,
Пливе степами гул...
Від щастя, сподівань і муки
Регочуть пащі дул.

Бравурний марш. Полки в'їжджають.
Вінки до ніг колон...
Нічого більше не бажаю,
Лиш це, лиш це — мій сон!

22. 12. 45

НЕ ЦУРАЙТЕСЬ її

Не цурайтесь її, що обдерта,
Що побита під тином хрипить,
Що окрадена блудить по нетрях,
Що без хати під зорями спить!

Не цурайтесь її, що голодна,
Що зачахла в огні боротьби,
Що з очей виглядає безодня
Невтишими муки й журби!

Не цурайтесь її, що у наймах
Їй порепались руки й уста,
Що в чужих на роботі по стайнях
Молоді проминули літа!

Не цурайтесь! Вона — ваша мати,
Що в колисці вас гріла грудьми,
Колихала й купала у м'яті,
Щоб росли та щоб стали людьми.

Пам'ятаю, як в ночі безсонні,
Коли місяць за вербами гас,
У сорочці, неначе в хітоні,
Рвала зорі із неба для вас.

Не цурйтесь її! Вона щастя
Вам не заздрила — дітям своїм,
Бо тремтіла над вами, як листя,
В почуванні пречистім, святім.

В чужині, у полоні й на волі
Не забудьте, хоча й підросли,
Бо вона лиш бажала вам долі,
Лиш над вами їй ночі пройшли.

Не забудьте! Вона не забула,
Пам'ятає про вас і тепер,
І сьогодні, неначе зозуля,
Все тривожиться в сутінках верб.

Вона молиться з благостю мами
На шляхах, що у даль пролягли,
Щоб Господь нахилився над вами,
Щоб щасливі в нещасті були.

Це вона невсипуща й безсонна,
Опускається з зоряних плес
І приносить у скорбних долонях
Рідні зорі з високих небес.

Це вона, як давно серед ночі,
Вам співає садами до сну
І так само вам дивиться в очі,
Як дивилась у першу весну.

Хоч над нею знущаються юди,
Ви її пригорніть до грудей,
Бо тоді вас полюблять усюди
І здобудете шану в людей.

25. 12. 45

РОЗДУМ

Кого спімну в молитві благодійній?
Кому тепло душі віддам?
Чи хтось живий остався нині
Ген там?

Я сам.
Горить зоря в небесному роздоллі.
Снорбота дивиться мерцем.
У грудях колупають болі
Ножем.

А там,
Сніги сропивши, кров повстанська стигне.
Не кров — палаочі серця,
Яркі сузір'я батьківщини,
Сонця.

В степу, де висне небо видноколе,
Вітчизну варвари ведуть.
Стерня багнетів тіло коле.
Уб'ють?

Нехай!
Метнулася у поле пурпурове,
Упала ницьма на нурай,
Визбирає сузір'я крові —
Вронжай...

Вона без слів і без ридань зогріє
Рубіни месників-синів,
Бо в них спасенна іскра тліє
Огнів.

За них я щиро помолюся нині,
Віддам їм полум'я чуття,
Бо в них, неначе у зернині,
Зачаток майбуття.

31. 12. 45

ЩЕ СНИШСЯ

Ще снишся, рідна й дорога,
Як неба синя вись,
Як срібно-золота перга
В житах, що розлились.

Ще стелиш килимом мені
Не тирсу — златоглав
І в келеху приносиш дні
Настояних отав.

Немов старе вино, їх п'ю,
Щоб випити до дна,
Допити молодість свою
У піняві вина.

Ще куриш цвітом, як весна
У соняшнім саду,
Аж кліті хвилюється грудна,
Аж голова в чаду.

Об серце щастям б'еш у сні,
Неначе хвиля в борт,
І в ранній ниннеш далині,
Мов ранений акорд.

10. 1. 46

В ДОРОЗІ

Ще трохи... Крок, ще два... Кріпись, кріпися!

Ще, бач, дорога ця крутa,

А далі — золоті жита,

Знайомий степ, як буйний ліс — пшениця!

Ще трохи... Крок, ще два... А там вже близько —

Безхмарний обрій, рідний край,

Твоїх надій блаженний рай,

В якім на світ прийшов і ріс колись то!

Ще трохи... Бач, цей шлях крутий і терня,

Побоїще грузьке оце,

Ще трохи шквиря*) у лицe

І вже твоя вітчизна божественна!

Ще крок, ще два... Знемогу геть, бадьоро!

Осъ руку на, кріпись, ходи!

Вже чахне ніч, вже день іде,

Вже зорі гаснуть... Ранок, ранок скоро!

Ще трохи... Крок, ще два... Ще мить — і буде
ближче!..

Послухай: дзвонять десь жита...

Це вже вітчизна золота,

Залита вщерть садами, п'яно дише!

Ходи. Зневіру віджени. Дивися:

Вже близько рідний край — мета.

Ще, бач, дорога ця крутa

І вже, і вже... Ще крок, ще два... Кріпися!

9. 1. 46

*) Хуртовина.

ВІТРУ!

Вітру! Ex, вітру! Стокрилого вітру,
Щоб море кипіло і берег стогнав,
Щоб грім ронотав дитирамби привіту
Розкнутому духу і стягам заграв!

Вітру, щоб вихрилось полум'я в смерчі,
Щоб стерна човни повернули на Схід,
Щоб радості пісня співала у серці,
Щоб клинали сурми в дорогу, в похід!

Вітру, щоб хвилі вганялися в щогли
І борт захлинався у піняві вод,
Щоб нам перемога стелилась під ноги
На чорному попелі варварських орд!

Вітру! Ex, вітру! Стокрилого вітру,
Щоб морем шуміла розбурхана кров,
Щоб чоботи іскри кресали з ґраніту,
Щоб ми на вітчизну верталися знов!

12. 1. 46

НЕПРИМИРЕННІСТЬ

Коли сурмач молитву просурмить,
Ти думаєш: Коли спахне бланить
І грізно грім кругом загурнотить?

Ти думаєш: Коли літаврів зов
Стривожить сон, збурунить юну кров
І духу прапором замає знов?

Ти думаєш... Думок вихрастих рій
Гуде й кипить у голові твоїй:
Скоріше б день, скоріше б гул і бій!

Скоріше б гучно сповістив сурмач,
Що небокрай палає, мов кумач,
Що просить гун: Помилуй і пробач!

З думками засинаєш... Сниться даль
Ронжевоцвітна й чиста, мов хрусталь,
Та гасне сон, — а ніч стоить, на жаль.

Але ти знаєш: буде сонце й день,
Співати будуть обрії пісень
І чорній зморі правда сканже: Згинь!

24. 1. 46

МИ

По світі всім ми розбрелись, мов діти,
Яким в огні батьки згоріли й дім.
О, як огнем відплати не горіти,
Як бунт зломити в серці молодім?

Ідем по світі в білосніжних тогах.
Невинність світить нам з блакитних віч.
Зачатки правди сієм по дорогах,
Тривожим темінь ярим сяйвом свіч.

Ми не ягнята градопадом збиті.
Ми волелюбці, криці моноліт.
Залізом стопи наших ніг підбиті,
Що гартувались у огні століть.

Ідем по світі. Доля нам судила
Живими вийти з-між пекельних стін
І розхитати правдомовства била,
Щоб бив на сполох стоголосий дзвін.

Ідем по світі. Ні, ми не пророки.
Ми тільки свідки Божевілля й Зла.
О чужино, кинь квіти нам під корони
І хоч крихітку людського тепла!

На лицемірство ми не здібні, вірте!
Ми проти нього йшли в огненний смерч.
Людино вільна, той північний вітер
Несе насильство, каторгу і смерть!

Тож бережись. На варті стій залізно
І проти нього всі чуття нащуль.
Тепер, коли ще час, коли не пізно,
Засій його огненним градом кулы!

Якщо заснеш, якщо момент прогаєш,
Якщо тебе приспить чанлун-павун,
Снонаєм ми і з нами ти снонаєш
Від безпощадних і холодних рук!

В огні батьки згоріли й рідна хата,
Братів мільйони людоїд пожер,
Покрила снігом Північ злозачата
Мільйони мучнів — друзів і сестер.

Людино вільна! Ні, ми не пророки.
Ми тільки свідки оргій Сатани.
Тож кинь нам квітку співчуття під крони,
Але ж і будем вдячні за терни...

Бо сталлю стопи наших ніг підбиті,
Що гартувались у крові й огні.
Ідем у світ, щоб рідний край любити
І чорний гріб зготовити Брехні.

31. 1. 46

ПІШЛИ

Пішли... Нема нікого. Мертво в хаті.
Сумують клени за селом
І тоскно тужнать верби розсохаті,
Схилившись над шляхом.

Мовчать стежки. Ніхто туди неходить.
На призьбі вибуяв бур'ян.
Понура пустка пустирями бродить,
Лякає хуторян.

Пішли в тайгу холодну батько й мати.
Завіяв сніговій сліди.
Пішли й сини, немов орли крилаті,
У месників ряди.

Буяють трави. Простір пахне чадом.
Нікого там. І сад затих.
Лише в лісах говорять кулі градом
За мертвих і живих.

10. 2. 46

КОМУ?

Кому цвітеш, вітчизно, чистим небом?
Кому ти рониш зорі з синіх плес?
Кому розказуєш казки про себе,
Коли заснуть стави і шепчути верби
Про маєстат краси землі й небес?

Кого хвилюєш музикою бродів
І піснею розгойданих отав?
Кому ти дишеш м'ятами з городів
І слов'їним дзюрнотом акордів
Росу збиваєш з тонкостеблих трав?

Кого чаруєш піднебес наметом
І маривами дальніх оболонь?
Кому шумиш безмежних піль саєтом*)
І теплі дні, ущерть налиті медом,
Несеш у чашах золотих долонь?

Кого голубиш днями весняними,
Коли бринить повітря сріблом гам?
Кому цвітеш намистами калини,
Коли народ кривавиться і гине?
Кому? Ex, знаю, — зайдам, ворогам...

13. 2. 46

*) Тонке англійське сунно.

НЕХАЙ!

Нехай кричать про мир, хай діляться спокоєм,
Хай четвертують здобич за столом,
А нам усім ще довго треба йти пробоєм
З мечем в руках, з піднесеним чолом.

Нехай вони гризуть мізерну кістку миру,
Гордяться лаврами на голові.
Ми разом з ними не засядемо до пиру,
Бо нам grimлять літаври бойові.

Нехай же вина п'ють, пірнувши в хміль облуди,
Нехай про мир звіщають сальви дул.
Ми знаємо, що миру на землі не буде,
Коли в сім'ї народів Вельзевул.

Нехай собі пирують псевдофілянтропи,
Хай мовлять влесливо п'янкі слівця,
А ми з тупим жандармом Азії й Европи
Боротись будем вперто до кінця.

Нехай вони сміються, бавляться, радіють,
Нехай снують про мир наївний міт,
А ми, давно збагнувши Евменіди мрію,
Волаємо: Літаври! Гей, grimіть!

20. 12. 45

ДУХ ВЕДЕ

П. Тичині

Та нехай собі ян знають
Божеволіють, конають, —
Нам своє робить:
Всіх катів до 'дної ями, —
Псів валуєвських за псами
Будем, будем бить!
Будем, будем бить!

Не злякають нас тортури,
Ні Кремля холодні мури,
Ні на стінах кров!
Нас веде у бій, безстрашних,
Дух великих предків наших,
Вірність і любов!
Вірність і любов!

Вже брехнею нас не зловлять
І багнетами не зломлять,
Не зітнуть на пні!
У найманці не звербують,
Гнетом — випрямлять, збунтують
До війни й борні!
До війни й борні!

Підземель нам не лякатись,
З грозъб у вічі їм сміятись, —
Ми ж богатирі,
Гідністю і духом вищі
У труді, на бойовищі,
В славі й на кострі!
В славі й на кострі!

Їх ведуть сатрапи здуру
У тайгу, в мерзлоту, в тундру;
Під косу й обух.
Нас веде свята Марія
І її сестра Софія,
І звитяжців дух!
І звитяжців дух!

Їх ведуть сатрапи, знаєм,
Кулею, бичем, нагаєм,
Та не нас водить!
Всіх катів до 'дної ями, —
Псів валуєвських за псами
Будем, будем бить!
Будем, будем бить!

20. 1. 46

ВІРНІСТЬ

Тобі, вітчизно, ми покірні,
Тобі любов заприсягли,
Тобі повіки будем вірні
В dobrі і серед хвищ пурги.

Тобі лиш сонцем нашим бути
В добу задушливої тьми,
Коли шаліє плем'я люте,
Що вийшло з лісу Костроми.

Тобі, як посестрі Марії,
Служити будем з роду в рід,
Бо ти свята в народу мрії:
Лицем — до зір, з мечем — на Схід.

Тебе післала Божна воля
Між Схід і Захід, де терни,
Де йдуть розпуття Гуляйполя,
Де тирсу топчути тарпани.

Переживеш усі злигодні
І чорні тучі лихоліть,
Бо за тобою Крути й Кодні
І дух нескорених століть.

Бо ти душа і плоть народу,
Бо ти його пролита кров;
На грані Заходу і Сходу —
Свободи й Правди хоругов.

Матері

ЯК НІЧ ЗАСНЕ

О, мамо, ти не плач,
Як ніч засне на підвіконні
І десь кричить пугач.
Твій син за гуном у погоні,
Січе на прах кумач.*)

Прости йому, прости,
Хоч немічну тебе покинув
Натужно хрест нести.
Твій син із рук окови синув,
Щоб зброю піднести.

Не жди і не зори.
Як ніч засне на підвіконні,
Зіниці обітри.
Твій син за гуном у погоні.
Огні. Дими. Вітри.

23. 3. 44

*)Бавовняна тнанина яскравочервоного кольору.

ДО МАТЕРІ

Пісень, що над сади злітають,
Не слухай, мамо, у півні.
Нехай вони не нагадають,
Що хлопці від дівчат вертають,
Бо сина там немає, ні.

Ця думка тільки горе зродить.
Його між хлопцями нема.
Твій син до дівчини не ходить
І в хату ранком не приходить.
Довкола тишина і тьма.

Тож тих пісень, що їх співають,
Не слухай, мамо, у півні.
Нехай вони не нагадають,
Що хлопці від дівчат вертають,
Бо син твій, мамо, на війні.

23. 3. 44

ЯК ЗАСКРИПЛЯТЬ ВНОЧІ ВОРОТА

Як заскриплять вночі ворота,
Ти, мамо, не будись, не жди,
Бо це не я. Це коло плота
Іде сльота й шумлять сади.

Я не прийду до тебе скоро,
Не стукну у шибки твої,
Бо перед мною грізний ворог,
Трудні шляхи й важні бої.

Бо у моїх вояцьких грудях
ГоряТЬ огні святих бажанЬ,
Щоб встало сонце правосуддЯ
Над краєм муки і стражданЬ.

Тож як скрипляТЬ вночі ворота,
Ти, мамо, не будись, не жди.
Я не прийду. Це коло плота
Іде сльота й шумляТЬ сади.

23. 3. 44

ВИРЯДЖАЛА ЙОГО

Виряджала його, а жита половіли.
Іздаля ще просила: “Не гайсь!
Я чекаю. Я жду. За чотири неділі
До господи вертайсь!”

В інтервалах симфонії піль золотових
Мати чула синівський одвіт,
Що стелився по росяній гриві отави:
“Я вернуся! Ви ждіть!”

У світлиці, одна, цілуvalа світлину
І дивилася скорбно на шлях.
Наче знала...

Орлом буйнокрилим відлинув
І упав у житах.

3. 7. 44

ДВА СИНИ

Пливуть жита, хвилюються, співають,
Колоссям дзвонять золотим,
В безмежнія синє морем відпливають,
Де куриться перга, мов дим.

А мати, серп у затінку поклавши,
Вдивляється у срібну даль,
Де б'ються месники за щастя наше,
Де скиглить чайкою печаль.

Глядить на шлях, мов жде когось з околиць,
Де висне куряви туман.
Синів чекає. Старший — доброволець,
Молодший — в лісі партизан.

Вдивляється напружено й огненно...
— А може прийдуть жито жать?
На землю капле переспіле зерно,
А два сини в степу лежать.

7. 7. 44

ОСІННІЙ ЕТЮД

Вже на тернах немає ягід.
Зів'яло листя. Даль бліда.
А мати жде. Глядить на захід.
Від сина вістки вигляда.

Скриплять тополі. Хмари сизі
Волочать крила по землі.
Ідуть із півночі харцизи.
Кричат надривно журавлі.

16. 8. 43

ПІСЛЯ БРОДІВ

Сина до світу мати чекала,
Довго вдивлялася в поле бліде,
В чорнім саду по росі попетляла
Сліди.

Потім, як даль розцвіталася крином,
З бою верталася сотня живих.
Мати вдивлялася, сівши під тином,
У них.

Серце боліло і груди тремтіли.
Сина не бачила. Син не ішов.
Пахли оселі, як струпи на тілі,
І кров.

1. 10. 44

ПОЛЕМ, ПОЛЕМ

Полем, полем та долиною
Стелиться туман;
Свищуть кулі над вітчиною,
Трупи вкрили лан.

То пливе орда непрошена,
Наче чорна мла;
Перерита й кров'ю зрошена
Корчиться земля.

Кряче ворон попід хмарами,
Заступає світ;
Зносять друзів з поля марами:
“Спіте, хлопці, спіть!..”

У садах хрести... І сіються
Сірі дні дощем.
Вдома матері надіються:
“Може прийдуть ще?”

16. 4. 45

ПІД РЕВ ГАРМАТ

В окопах гармати ревли і громіли,
Мішалися зойки і гам,
А я на постою, немов очманілий,
Збирався на поміч братам.

Ліси, чужина і круки над хрестами,
А я ще такий молодий...
Чужа янась жінка хрестила перстами:
На бій виряджала трудний.

Горнула до серця й молитву шептала,
Торкнувшись устами чола.
Неначе черниця, мене проводжала
За росяні межі села.

Я бачив, як маяли ніжно з городу
Двох дочок п'янні рунави:
— Вертайся звитяжцем у нашу господу,
Щасливий, здоровий, живий!

Ще довго, мов мальви, в саду маячіли,
Підставивши коси вітрам...
А близько в окопах гармати ревіли
І дужчали зойки і гам.

15. 1. 46

НЕДІЛЯ

Недільний дзвін, могутній і всесильний,
Пливе, колишеться, тремтить,
А сум чомусь, незбагнений і дивний,
У теплій синяві бринить.

Як жриця, мати надіває хустку
І в церкву на молитву йде,
На ключ замкнувши в хаті сонну пустку,
Де мух симфонія гуде.

Вона за сина знов молитись буде,
Стара, забута і сама,
Бо вже давно з війни вернулись люди,
А сина не було й нема.

Як русий зайчик, промінь сонця з гілки
Стрибає в хату крізь вікно,
Повзе по охрі ветхої долівни
На килим, постіль і рядно.

Поволі пнеться колосом пшеничним
На знімок сина. Там стає.
А за вікном достойно і велично
Недільний дзвін кантувати б'є.

28. 3. 45

ЛИСТ

Мій сину! Щастя апогею!
Без тебе знову рік минув,
Та я з тобою все душою,
Де б ти не жив, де б ти не був.

Свят-вечір! Ходять з нолядою,
А зірка дивиться в вікно,
Мов радість, що над головою
Твоєю сяяла давно.

Свят-вечір! У душі жевріє
Священний спогад про тепло...
Ta сум тепер і холод віє,
A горе кігті простягло.

Тебе нема. A я чекала.
Ось місце за столом, кутя...
Я вірила, що прийдеш. Знала,
Що час прийти, — пройшли ж літа!

Свіча горить, ясна й привітна.
Пахтять отавою полі.
Зняла фіранку, щоб у вікнах
Намиста зоряні цвіли.

Тебе ж нема. Ну, що ж. Так треба.
Пожду. Ти вернешся. Авнеж.
Але таний, як сокіл з неба,
В огні грози, в піснях пожеж.

A понищо пишу, як бачиш.
Спливає ніч, а я сама.
Десь дзвоняте, нолядують... Значить:
Свят-вечір!.. Що ж, тебе нема.

Були чутки, що ти у світі.
Чи справді? Вже пройшли літа,
Журбою й тугою сповиті.
Пройшли... і ось пишу листа.

Куди його пошлю? О жалю!
О сину, орле золотий!..
Мовчиш... Тебе нема, я знаю...
Чи хоч здоровий? Хоч живий?

Нічого. Хоч живий, хоч згинув,
А я нанизую слова.
Так мовить серце без упину,
Так шепче зірка вістова.

Пошлю у світ. Ти прочитаєш,
Бо вірю свято, що живеш
І ще прилинеш горностаєм
В огні грози, в піснях пожеж.

Ти ще прилинеш. Буду ждати
І вірити.

Цілую.

Мати.

29. 11. 45

ТРАВМА

Вже віддзвеніли підковами коні,
Вже відгриміла залізом війна,
Цвітом барвінку запахло в озоні,
Рястом блакитним цвіте далина.

Вже віддзвеніли підковами коні,
Ген за лісами умерла луна.
В кожній господі сидить на ослоні
Травма, як посестра смерти, страшна.

Мертво в садах. Безгоміння і тиша.
З кожної гілочки спокій струмить.
Лиш на осиці галузка найвища
Нервом оголеним дрібно тремтить.

Мати вдивляється в далі бездонні,
Жде-виглядає синів, та нема,
Хоч віддзвеніли підковами коні,
Хоч відгриміла залізом війна.

24. 7. 45

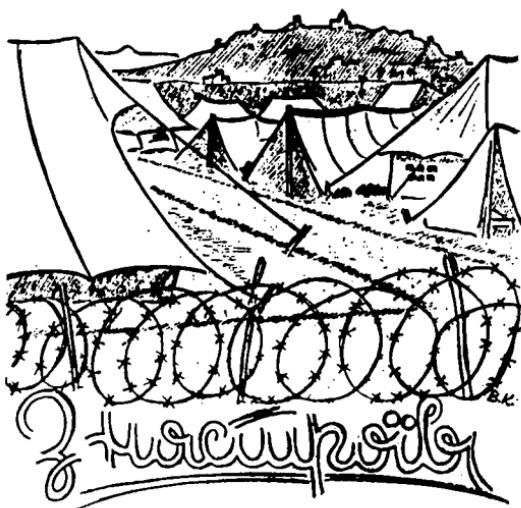
ТРИВОЖИЛАСЬ

Тривожилась, мліла і ждала,
До досвіту спати не лягала,
Ходила неначе в чаду.
Почувши зідхання в саду,
Нечутно вікно відчиняла
І в кутику серця пленала
Надію бліду.

На обрії блимало місто.
Неначе рахманне намисто.
Там пив блекоту лиходій
За смерть волелюбства й надій,
А мати при шелесті листу
Просила в розпуці Пречисту
За здійснення мрій.

На обрії блимало місто.
Там кат реготався зловісно,
А мати, як згорблена тінь,
З риданням тулилась до стін,
Благала Христа, щоб прочистив
Для сина шляхи від садистів
З далеких сторін.

Хиталися берести. Вітер
Круті слъзоточини витер...
І вірила мати: це сон.
Мажорній весні в унісон
Заціньяють радісно діти:
— Он син ваш вернувся, глядіте,
У рідний затон!

МЕРТВОТА

Спадає вечір. Тишина.
Мов диск, упало сонце в балну.
Така мертвота, аж страшна,
А жити хочеться так палко.

На видноколі сяйво міст,
Естради, вина, шум і співи;
Життя, ступивши на поміст,
Бурлить і піниться, доспіле.

А тут мовчання йтишина.
За дротом вартові солдати.
Така мертвота, аж страшна...
Життя! Куди пішло ти? Де ти?

2. 8. 45

ЛЕТЯТЬ ЛІТА

Летять розбурхані літа
І їх ніхто не стрима.
У волос іній запліта
Чиється рука незрима.

Недавній чар щезає з лиць,
Вже борозна кладеться.
Інакше чую шум ялиць,
Не так блакить сміється.

Не ті думки і сни не ті,
Не та у серці пісня,
А дні уже не золоті,
Хоч далечінь розкішна.

Вже інші мрії, інший сміх
І наче інша вдача,
А на твердій жорсткі доріг —
Полинь, терни й будяччя.

Летять розбурхані літа
І їх ніхто не стрима...
О де ж та юність золота
З безжурними очима?

9. 1. 45

МЕНЕ КЛИЧЕ

Мене кличе вітчизна духмяна
Зорепадами п'яніх ночей
І хвілює, мов перша кохана,
Чарівним синьоцвітом очей.

Я за неї молюсь без упину
І обожнюю навіть у сні,
Я до неї під зорями лину,
Виливаючи тугу в пісні.

І тоді уважається літо,
Біля хати тополі й полинь,
Де безжурно сміялися діти,
Де барвінками дихала синь.

А за літом нанульгує осінь,
Відчиняються навстіж фіртки,
На дорогах вискрипують осі
І бринять павутиння нитки.

Між садами, на вулиці — всюди
Добродушно всміхаються дні,
А вгорі — журавлині етюди
І гусей безпричальні*) пісні.

У хатах і під стріхами пахнуть
Материнки, васильки й чебрець,
А листки сонорини мов гаснуть,
Коли гілки торкнеться вітрець.

Мене кличе вітчизна духмяна
Зорепадами п'яних ночей
І хвилює, мов перша кохана,
Чарівним сонцецвітом очей.

18. 8. 45

*) Безпритульні.

ТРИВОГА

Осінні дні.

Під небом крики

Тривожні, журавлині...

Скажіть мені:

Хіба навіки

Останусь на чужині?

Журба пряде

На жовтих стернях

Блакитне павутиння...

Куди веде

Тверда й химерна

Чужих доріг пустиня?

Мене гнетять

Незнані далі,

Мене шляхи тривожать...

Куди летять

Листки зів'ялі?

Що журавлі ворожать?

Осінні дні

З тонкої пряжі

І крики журавлині...

Ніхто мені,

Ніхто не скаже

Про долю на чужині.

6. 9. 45

"ЦИГАН"

Він сам тепер. Мовчить. Не вискне.
Повісив голову і в'яло
Іде у сад, де тиша висне,
Де перше яблуко упало.

Він сам тепер. Нудьгує, тужить
І часто ронить сліз потоки.
Глядить на шлях, очиці мружить
І лічить: Скільки? Вже два роки...

Він сам. Ні подруги, ні друга.
Навіщо, зрештою, ті друзі?
Одного мав, та мла моруга
Поглинула на виднокрузі.

Шунав його. Ходив полями,
Збивав з волоття сині роси,
Вкінці, покритий реп'яхами,
Вернувся в двір, сумний, як осінь.

Тепер, як місяць небом бродить,
Чи у сльоту, як дощик сіє,
Ніде із двору не виходить,
Лягає на поріг і mrіє.

Як зашумлять сади в тривозі
І пролетить нічний дрімлюга,
Він дивиться, чи на дорозі
Не видно поворотця-друга.

Підходить до воріт. Немає...
Лишє стоїть сліпа чорнота,
Повз фіртку чвиря шкандибає
І дише блекота край плота.

СЕСТРАМ

Ще й досі бачу синяви склепіння,
Бджолиний чую передзвін,
А день мов сниться у брилі з проміння,
Що сіє золотий ячмінь.

Ось рушив віз і зойкнуло подвір'я,
В траві урвався спів цикад,
А горобини наливні сузір'я
Кровинками упали в сад.

В городі маминім хитнулись айстри,
Кивнув верхів'ям батьків тис
І закружляли, мов зозулі, сестри:
— Куди ти, братіку? Вернись!

• • • • •
Пройшли літа... Згадавши дні минулі,
Волаю сестрам: Не тужіть!
Я ще вернусь до вас, мої зозулі,
Вернуся неодмінно! Ждіть!

Бо я пройшов крізь шал війни й геєнну.*)
Пройду, як треба, сто геєн,
А все одно вернуся в мить священну,
Перстами матері благословен.

22. 8. 45

*) Пекло.

ПІД ЧУЖИМ НЕБОМ

Південна ніч. Нависли гори,
Неначе хмари нам'яні.
Об скелі б'ється неспокійне море
І спати не дає мені.

Південа ніч. Не видно кросен,
У полі пряжа не тече,
А при зорі ласкава й добра осінь
Намітку місячну не тче.

Південна ніч... Я тямлю ночі,
Що не забудуться повін,
Що, мов дівчата, заглядали в очі
І чарували співом рік.

Південна ніч... Я іншу знаю,
Зустрінув кращу на путі,
Таку, що йшла по ріднім небокраю
І пасла вівці золоті.

Південна ніч... Я тямлю іншу,
Таку, мов казну юних літ,
Що надівала, мов кирею, тишу
І чаклувала край воріт.

Південна ніч... А я снучаю
За тою, що у далині,
Що в місячнім скупалась молочаю
І жде у батьківськім вікні.

ЗА ДРОТОМ

Іде весна. Встають погідні ранки
І пахнуть росами лунні поля.
У простір кличуть ластівки й вільшанки,
Зове до праці золота бджола.

Іде весна. Розбіглось видноколо.
Пливуть хмарки. Орлом ширяє дух.
Ще так весни я не любив ніколи,
Ще так не вабили життя і рух.

Іде весна. Співає день під небом.
Без журно вітер ходить серед нив.
О, воле, знаю: вперше кожним нервом
Тебе я тут, за дротом, полюбив!

1. 2. 46

СОНЦЕ І ОСІНЬ

Сонце і волоти русі,
В'янь і журба золота...
Осінь, як пісня бабусі,
В нетяги сум запліта.

Сонце і п'янощі в грудці,
Осени кросна в полях,
Млюсні зідхання настурцій
Знову воскресли в згадках.

Знову згадалося сонце,
Осінь і неба альков,
Краплі шипшини в воронці*)
Й синя задума дібров.

*) Вирва.

Осінь і прозолоть рути,
Сонце і тепла земля...
Як же тебе позабути,
Рідна вітчизно моя?

11. 9. 45

СНІГ

Зірчастий сніг, пухнастий сніг,
А я, немов дитина,
Лечу в думнах на переліг,
Де чахне журавлина.

Слідів своїх дитячих ніг
На білині шукаю...
Лапатий сніг, пухнастий сніг
На дальнім небокраю.

Кура*) сховала тонконіг,**)
Де молодість ходила...
Рахманний сніг, пухнастий сніг
І тиша білонрила.

Кошлатий сніг, пухнастий сніг
І хмар важкі сувої...
Нема стежок, нема доріг
До юности п'янкої.

Погас на небі Козоріг.
Ні шелесту, ні звуку.
Квітчастий сніг, пухнастий сніг,
Мов біла марля***) смутку.

17. 1. 46

*) Куриява.

**) Трава.

***) Тонка прозірна тканина; бандаж.

СЕРЕД НОЧІ

Коли вночі проснешся у наметі,
Крізь шпарку дивляться південні зорі,
А в далині, нескорені і вперті,
Об скелі б'ються хвилі косогорі.

Хвилина кожна тягнеться, мов нитка,
Якій немає і кінця й початку,
А ніч така безмежна і велика,
І так далеко до ясного ранку.

Важним гранітомтиша давить груди,
Хоча підперли обрій сикомори.
І ти вже віриш, що так вічно буде:
Ці зорі, ніч і невгамовне море.

Ти віриш: так було від віку,
У цім наметі ти колись родився,
Ходив по сонцем спаленім зарінку,
А інший світ у снах дитинства снівся.

Ти наче певен, що ось так і треба,
Що так перстом назначено могучим:
Оцей шматок озореного неба,
Намет і маки у вінку колючім.

26. 12. 45

БАГАТСТВО

Глибока ніч. Не можу спати.
Виходжу з сонного шатра,
Щоб зорі з повагом збирати,
Що ніч розсіяла стара.

Не зорі, а яркі агати,
І не агати — юні дні
Збирати в козуб і співати
Хвалу відспіваній весні.

Бо на плечах немає й гуні.
Єдиний снарб — п'янкі згадки
Про ночі зоряні і юні,
Про золоті мої рони.

Оці згадки — моє багатство.
Його ніхто не відбере —
Ні заздрість людська, ні хижактво,
Ні хвилі Тібру, Сени й Шпре.

А як сподобається Мойрі
Наслати вічний сон мені,
Ті дні збиратиму, мов зорі,
У козуб золотий і в сні.

7. 4. 45

ТУРБОТА

Чи вернуся у рідний мій край
До гнізда між садами рясними,
Де виблиснує сріблом ручай
І вночісуює співом жасмини?

Чи вернуся під батьківський дах,
Де під сволоном чахнуть ромени?
Чи м'яка голубінь на шибках
Усміхнеться барвінком до мене?

Подолавши безмежня доріг,
Чи вернуся до рідного дому,
Де любистками пахне поріг
На осонні блакитно-ясному?

Чи нап'юся опівдні з відра
Крижаної води із криниці?
Чи вночі з прастарого двора
Гляну в очі зорі-чарівниці?

30. 6. 44

СКИТАЛЬСЬКИЙ ШЛЯХ

Мов зоряна райдуга в синіх степах,
Розкинувся Шлях понад мною.
Дивлюся на нього з теплом у очах
І з чорною в серці журбою.

Давно у замріяну й місячну ніч
Я в батька сидів на колінах
І бачив, як тліла у синяві віч
Жага до тих зір неспокійна.

Він щиро і гаряче Шлях той любив.
— Чумацький... — пронаズував стиха
І довго по ньому очима водив,
Читаючи зорі, мов титла.

— Чумацький... — шептав мимоволі і я,
А в серці родилися болі,
Бо мажі ввижалися, степ, вороння
І смерть чумака на роздоллі.

Здавалось, що тим довголуким мостом
Чумак у останню хвилину,
Мов птах з передчасно підбитим крилом,
Думками в отцівщину линув.

Здавалось мені на колінах давно,
Між крилами назни і міту...
А нині тим Шляхом і ми ідемо,
Розсіяні вітром по світу.

Цей Шлях не чумацький, а наш.
Його ми втоптали думками
В щонічній мандрівці до рідних піддаш,
Що моляться й тужать за нами.

Колись, як простелеться Шлях цей за кряж,
Мов вишитий пояс з китайки,
Ти синові сна жеш: Дивися, він наш,
Протоптаний снами, Скитальський.

22. 9. 45

ІДУ-ПЛИВУ

Іду-пливу в незнаний світ
З надією й журбою,
А тихий спів безжурних літ
Відлунює за мною.

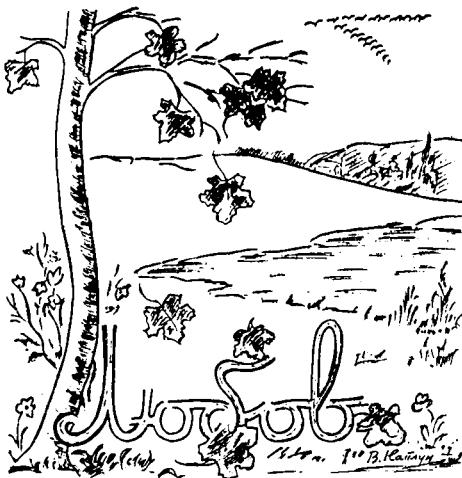
В огні атак, коли зеніт
Дрижав над головою,
Цей тихий спів далеких літ
В душі дзвенів струною.

Під сяйвом зір і білих віт,
Обнявши стан рукою,
Я чув, як спів щасливих літ
Бринів хрушем над мною.

В блаженнім сні, як з-над воріт
Шуміла ніч листвою,
Ласкавий спів блакитних літ
Гойдався над бровою.

Іду-пливу в незнаний світ
За хвилею рвучкою,
А тихий спів весінніх літ
Курличе понад мною.

30. 9. 45

УРВАЛАСЯ СТРУНА

Урвалася струна. Ми розійшлися.
Холодне й сіре небо, як металь.
Шумлять вітри. Кружляє жовте листя.
Нудьга. Печаль.

З пожовклим листям відлетіли мрії.
Зів'яли пишні волоти надій.
Остався спомин, що свічею тліє
В душі моїй.

В ту ніч, як вишні, дві зорі упали:
Одна в ліси, а друга за жита.
Я зрозумів: нам не ходити в парі
В саду життя.

16. 10. 45

Я ЗНАЮ: СЕРЦЕ ШАРПАВ ЖАЛЬ

Я знаю: серце шарпав жаль,
Ти гнулась квіткою від болю,
Та я пішов. Замннулась даль
За мною ширмою німою.

Ти ще писала у листі,
Що віриш, хоч і плачеш часто,
У наші сонячні путі,
У наше вистраждане щастя.

Інакше сталося. Час ішов.
Спадало жовте листя з віття.
Ішли бої. Лилася кров.
Чорніло тучею безвістя.

ТИ ПИСАЛА

Ти писала, та білі листи
У траншеях давно погубились.
Вже тих свідків мені не знайти,
Що ми в юності щиро любились.

Їх поглинула муть грозова,
Рознесло лихоліття буренне,
А дощі позмивали слова,
Що шептала про щастя до мене.

Та в душі, мов суцвіття айви,
Тих листів мокровієм не стерто.
Коли місяць по небі пливе,
Я читаю їх довго і вперто.

30. 8. 45

Я НЕ ЗАБУВ

Минула молодість у боротьбі,
Затоптана ногами полчищ,
Та вірний я й тепер своїй клятьбі,
А ти — як хочеш...

Я не забув. На жовтих стернях літ
Твій образ в пам'яті не стерся.
Згадни про тебе, наче горицвіт,
Тулю до серця.

Клятьбі я вірний. Прагну давніх слів
І чарів, і твоїх урочищ,
Бо я й тепер живу казками снів.
А ти — як хочеш...

Бо я й тепер, заслуханий в ходу
І в музину гнучкого стану,
Стрічаю мріями тебе в саду,
Як рань весняну.

Молюсь до тебе ще й тепер здаля,
Вітаю привид твій охоче,
Хоч путь до тебе терням заросла.
А ти — як хочеш...

26. 7. 45

ПОРІВНЯННЯ

Якщо оці листни, мов жовте листя,
На стежці знайдеш, — прочитай.

... росли,
любилися
і розійшлися...

— Чому? — спитай.

Як проліснам над головою
Нерідко сніговій гуде,
Так поруч з першою любов'ю
Розлуна йде.

{ 10. 4. 45

НАПИСАВ БИ ДО ТЕБЕ ЛИСТА

Написав би до тебе листа,
Та далеко ти, зоре... Даремно!
Ні стежок, ні доріг, ні моста...
Невідрядно і темно.

Написав би до тебе листа
І післав би хоч промінь надії,
Та над обрієм туча густа,
Снігопад і борвії.

Написав би до тебе листа,
Щоб приспати твій біль колисково.
Та даремно!.. Стоїть супостат
З ланцюгами на слово.

Я післав би до тебе листа,
Та куди і якими шляхами?
Безгоміння, нудьга, самота.
Бездоріжжя між нами...

23. 10. 45

ЧИ В ТІМ САДУ

Чи в тім саду, де яблуні зідхали
І опускали снігом білоцвіт,
Де з сон-травою зорі розмовляли,
Хоч біла тінь її стоїть?

Чи в тім саду, де пахли тепловії
І mrіяв сумерк чорнобров,
Ще й нині дівчина на крильці вії
Колишє спомин про любов?

Чи в тім саду, тепер осиротілім,
Що сяйво місяця ввібрал,
Стоїть вона в серпанку срібно-білім
Озорена росою трав?

Чи в тім саду, де щастя пролетіло,
Неначе голуб білопер,
Вона ще жде, хоч літо відшуміло,
І нині? І тепер?

21. 12. 45

ЗНАЙДЕТЬСЯ ІНШИЙ

Знайдеться інший. Ждати не будеш.
Косу розчешуть дружки.
Може згадками в юність заблудиш
І потривожиш думки.

Підеш до шлюбу. Скрипки заграють,
Сумно зідхне контрабас.
Може клярнети журно згадають
Юність бентежну і нас.

Гості зап'ють і благ побажають, —
Точно як звичай вказав.
Може бояри ще заспівають:
“Інший любив, та не взяв”...

24. 1. 46

ТИ І Я

Ти будеш жито жать,
Ти будеш жито жать,
А я топтати стерні.
Ти будеш дома жить,
Ти будеш дома жить,
Я буду на чужині.

Ти будеш м'яту братъ,
Ти будеш м'яту братъ,
А я полинъ збирати.
Тобі барвінок брат,
Тобі барвінок брат,
Мені курай за брата.

Твій синьоцвіт горить,
Твій синьоцвіт горить,
Мою сносили руту.
Ти будеш роси пить,
Ти будеш роси пить,
А я терпну цинуту.

Тобі по стежці йти,
Тобі по стежці йти,
Мої шляхи розбіжні.
Тобі вінки плести,
Тобі вінки плести,
Мені думки невтішні.

Ти станеш на бугрі,
Ти станеш на бугрі,
А я піду роздолом.
Твоя зоря вгорі,
Твоя зоря вгорі,
Моя — за видночолом.

8. 9. 45

ЯК ЗГАСНЕ ДЕНЬ

Як згасне день і перша зірка
Крізь шибу нитку проведе,
Ти знай: край вікон, мов сирітка,
Моя безсонна туга жде.

Як згасне день і блиснуть зорі,
Мов теплі огники кораль,
Ти слухай: в шумі осокорів
Блукає мій безумний жаль.

Як згасне день і вийдуть зорі
На оксамит небесних піль,
Дивися: в мариві прозорім,
Мов купина, горить мій біль.

Як згасне день і сріблом зорі
Проткають місячний покров,
Гляди: у кожнім метеорі
До тебе мчить моя любов.

25. 2. 44

ТИ СНИЛАСЯ ЗНОВУ

Ти снилася знову сьогодні,
Як брунився вдосвіта день,
Мов квітка в саду на осонні
У райдужнім майві пісень.

Ти снилася знову, як жриця
Огню, що в душі розвела,
Мов юного щастя жар-птиця,
Весталка відради й тепла.

Ти віткою гнулась над мною,
Горнулась до мене уся
І дихала в груди весною
Твоя чарівниця-коса.

А очі, блакитні й бездонні,
Сміялись, мов радісний день...
Ти снилася знову сьогодні
У райдужнім майві пісень.

15. 8. 45

ОСТАННІЙ АКОРД

Прощай!

Це слово в серці заховай.

Що ж можу більш тобі сказати?

Хай решту слів донаже гай,

Як ляжеш спати.

Як ні,

Хай зоряна і тепла ніч

Слова несказані докаже.

Вона — покрова наших стріч

І мати вражень.

Дивись,

І той старий Чумацький Віз

Несказане тобі донаже.

Це він у світ казок нас віз

По срібній пряжі.

Вони

Усе розкажуть, лиш засни.

Я б сам... та слів забракло... знаєш.

Прощай! А там... колись спімни,

Якщо кохаєш.

6. 10. 45

КОЛИ Б ТИ ЗНАВ

Коли б ти знат, коли б ти знат,
Чого вночі блунаю,
Ти б не питав, ти б не питав,
Чи ще тебе кохаю.

Коли б ти вмів, коли б ти вмів
Мертвоту днів збегнути,
Ти б пожалів, — не лебедів,
Що думаю забути.

Коли б ти міг, коли б ти міг
Прийти в досвітню пору,
Ти б впав до ніг, ти б впав до ніг
Моїй журбі і горю.

Коли б горів, коли б горів
Від присмерку до рання,
Ти б зрозумів, ти б зрозумів
Огонь моого кохання.

Коли б пізнав, коли б пізнав
Могильний холод саду,
Тоді б мовчав, — не докоряв,
Не натякав про зраду.

Коли б ти міг, коли б ти міг
Прийти в досвітню пору,
Ти б впав до ніг, ти б впав до ніг
Моїй журбі і горю.

12. 10. 45

РОЗЛУКА

Стежки заросли. Похилилися верби
І сад опустів.

Зачахлі тополі сумують край греблі
За клечанням днів.

Здичавілі трави заглухли під тином.
Мовчать полини.

Схилилась над лісом, як мати над сином,
Печаль далини.

А млин, як дідусь, непоквално кульгає
І мову веде:
“Все йде, все минає... Все йде, все минає
Із плинном води”...

Роки рознотились, як точені персні,
В імлу небуття.

Побігли за обрій розспівані весни
На гривах життя.

Стежки заросли. Похилилися верби
І сад опустів.

Відвічний опричник тебе через дебри
На Північ повів.

Здичавілі трави заглухли під тином.
Мовчать полини.

Схилилась над лісом, як мати над сином,
Печаль далини.

КОЛИСЬ

Ті сліди, що осталися в сутінках гаю,
Розцвітатимуть рястом щодня
І колись по тім цвіті я, може, пізнаю,
Де проходила юність твоя.

Бо хіба в чужину не навіки відходжу,
Бо хіба ще вернуся колись
І блакитними росами очі зволожу,
Що з дівочих очей пролились.

Бо історії колесо в вічному русі
І насильством його не спинить.
Тож я вірю, що в рідну Колхіду вернуся,
Як очисна гроза прошумить.

І тоді я піду по зеленім розточчі,
І тоді я по стежці піду,
Де за мною ти плакала в місячні ночі,
Мов зоря в Гетсиманськім Саду.

Ті сліди я під рястом колись розшукаю.
Де проходила юність твоя.
Їх ніхто, їх ніхто не віднайде, я знаю,
Тільки я, тільки я, тільки я.

19. 1. 46

СПОМИН

Вночі прийду, було, під вікна сині,
Стривожу росяний спориш
І відчиню кватирку по хвилині,
Де ти, немов білотка,*) спиш.

В кімнатітиша розгорнулакрила
І пахнуть волоти носи,
Якатвої опуклі груди вкрила,
Якп'яна памолодь лози.

На столику в криштальному фляконі
Зідхають купини листки
І тягнуться до мене, мов долоні,
Півоній білі пелюстни.

Мов тепловій, ускакую в кімнату,
Де сіли тіні вздовж стіни
І тчуть невтомно зорецвітну шату
З тонкої пряжітишини.

Сідаю мовчки біля тебе тінню,
Твій віддих невгамовно п'ю,
Вплітаю юність, мов блакить весінню,
У носу соняшну твою.

А за вікном на гривах жита й вини
Пливуть ласкаві й теплі сни,
І затихають цвіркуни-музини
В пахкій колисці борозни.

*) Едельвейс, гірська квітка (П. Тичина).

В близькім гаю ще не втомились броди
І шепчути казку валунам.*)
Високі іви, повні сил і вроди,
Хвилюють віддих ясенам.

Хилюся... П'ю солодко-теплу сонність
І млосні паході лиця,
Твою наївну й ніжну безборонність
В обіймах пещу без кінця.

Було, як сріблом досвіток прошиє
На обрії найму**) бліду,
Твої дві коси відгорну із шиї
І мов у сні додому йду.

9. 1. 46

ЗРИНАЮТЬ У ЗГАДКАХ

Зринають у згадках весняні ночі
І тепло в душу зорями глядять,
З садів виплеснують пісні дівочі
На синьоцвітну піднебесну гладь.

Напівзабуті юности картини
Перед очима дивом знов стають,
А солов'їв схвильовані катрени,
Мов кулачки дітей, у груди б'ють.

Манячать***) свіжі стебла дивосилу,
Зідхає у росі плакун-трава
І манить ніч мене до небосхилу,
Наливши чарів у свої слова.

*) Каміні.

**) Облямівка.

***) Маячи.

Зринають у згадках анурні ночі
І тепло в душу зорями глядять.
Туди-туди, в сади, на землі отчі
Мої думки ключем летять-летять...

16. 5. 44

УЯВНА ЗУСТРІЧ

Станція. Поїзд задиханий став,
Ритмічно простукавши милі.
Ніч. Я поглянув з вікна і пізнав:
Село — незабутнє і міле!

Похапцем вийшов я в згущену ніч.
Вагони застукали знову...
Вітер обвився кругом моїх пліч,
Мов давній товариш... Чудово!

Станція. Ніч. Сторожна тишина,
Немов довкруги гробовище.
Тільки мелодія вітру сумна
У грудях неспокій колише.

Постать якась з ліхтарем підійшла:
— Ви хто і куди? — поспітала.
— Я? Подорожній. Іду до села...
Під серцем струна задріжала.

— Ви не тутешній? Прошу, говоріть:
Куди і в чиї вам хороми?
— Може й тутешній, бо пісня воріт
І ваше обличчя — знайомі.

Хтось, мов примара, майнув край вікна.
На вітрі замаяло плаття...
Хмари під небом пливли навмання,
Неначе осіннє латаття.

— Я пам'ятаю ліхтар цей і вас,
Вінно і мереживо сизе.
Часто я з трепетом згадував час,
Коли розцвітали нарцизи.

— Юність моя білопера, рвучка
Сюди пропливла, наче майво.
З нею стрічалася ваша дочна,
Закутана в місячне сяйво.

Вітер заляскав лататтями хмар,
Хтось біг неповздержно до мене.
Високо батько підвівши ліхтар,
Шептав: — Ех, кохання шалене!

Стерпнувши, він з ліхтарем у руці
Вертався згадками в минуле:
“... Броди співали їм пісню в ріці,
Кували їм долю зозулі.

Що ж, не судилося... Мати дочку
За другого видала заміж.
Вийшла... а долю-розлуку гірну
Щодня поливала слезами...

Потім війна, крутовертъ хуртовин
І травма на місяці й сонці.
В лісі з повстанцями згинув один,
Цього потягло в добровольці.

Доля його ласнавіша була,
Ніж мачуха-доля повстанця "...
Дивиться батько: дочна опекла
Цілунками очі коханця.

Доччині знову згадались роки —
Без журні, щасливі, погідні,
Ночі, в полях полустанок, зірки
І в селищі ранішні півні.

Вітер шугнув. Прошептала трава,
Напоєна духом цикути:
— Доною, покинь, не цілуй... ти вдова,
Років, що пройшли, не вернути...

Виглянув місяць. Цикута гірка
Запахла ще дужче, ніж досі.
Падали зорі. Співала ріка.
І капали сльози і роси.

5. 9. 45

М. Ф.

Невже надаремне тебе я шукаю,
Невже я ніколи тебе не знайду?
А я і сьогодні огненно кохаю
І сліпо за голосом серця іду.

Орлом по безмежних просторах ширяю
І в грудях надію ношу молоду,
Що десь на шляху у вінку небонкраю
Тебе, як загублену долю, знайду.

Питаю хмарин, що над полем кочують,
І вітру питаю, і небо бліде.
Мовчать. Не говорять. Неначе не чують.
Тебе не зустрінули, мабуть, ніде.

Невже нам довічна розлука судилася?
Невже я ніколи тебе не знайду?
Чи може нам молодість тільки приснилась,
Як заспів весни в чарівному саду?

7. 7. 44

ВІЙНА Й ЛЮБОВ

ОЖИВАЮТЬ У СПОГАДАХ НОЧІ

Оживають у спогадах ночі,
Коли ти прибігала у сад
І несла мені ласки дівочі,
Перепоєні запахом гряд.

В ті хвилини тривожні й бурхливі
Ми спивали кохання нектар,
Ми були і в загравах щасливі,
І гроза дарувала нам чар.

Та вояцьке кохання коротне.
Відійшли на світанні полни.
Мабуть, згадуєш пісню і крони.
Я пригадую помах руки.

29. 6. 45

ВІЙНА Й ЛЮБОВ

Пітьма і гул у далині.
Вже кров і трупи в Ельбі.
А зорі світять, мов огні
Святоіванські в небі.

В запіллі сад, духмяний цвіт
І млюсних трав зідхання.
Розніжилася бузкова віть.
Пливе хорал кохання.

Цвіте під місяцем роса,
Доспівують цинади,
А за бугром — війна, гроза
І грюкіт канонади.

Постій і ніч. Війна й любов.
Бузки й заліза скрегіт.
В полях кричить червона кров.
В саду — весна і легіт.

Прибіг вістун. Приніс наказ:
За півгодини відступ.
Здригнувся сад. Хитнувся в'яз
У цю пору двоїсту.

Улав за обрій злоторіг.
Риплять вози. Світає.
А цвіт садів, як білий сніг,
Дороги пеленає.

— Не їдь!
— Поїду...
— Хоч сканжі,
Як жити під ордою.
— Не знаю...
— Зглянься. Поможи.
Візьми мене з собою...

— Не можу. Котиться війна.
Іде гроза велика,
А перед мною чужина,
Та й ти... чужна чужинна.

Спадали роси на сади,
А слози на любистки.
Десь розливався гнів орди,
Шаліла лють садистки.

Вози скрипіли. В далині
Кигикав плач на греблі.
Згасали зорі, мов огні
Святоіванські в небі.

28. 9. 45

ГЛЯНУЛА ПАЛКО З ВІКНА

Глянула палко з вікна,
Аж серце застунало дзвінко...
Близилась ніч весняна,
У просторі пахло барвінком.

Погляд той щоки опік.
Я гаряче глянув на неї.
Звісивши крила повік,
Скубра листки орхідеї.

Щось поспитати хотів,
Хотілось сказати багато.
Ні, не сказав, не посмів,
Гнаний у світ супостатом.

Журно стояла в вікні.
Десь грато піяно сумної...
Вітер доніс ще мені
Цвіт орхідеї п'янкої.

Близилась ніч весняна.
У просторі пахли барвінки...
Довго гляділи з вікна
Зоряні очі чужинки.

23. 8. 45

МИ ЙШЛИ

Ми йшли. Під ногами співала дорога.
Цвіт яблунь засипував наші сліди.
За нами гляділа чужинка з порога,
Заслухана в музику й пісню ходи.

Стояла в промінні південного сонця,
В устах розцвіталася перша весна
І тріпались брови, мов ластівки крильця,
Металася в погляді туга журна.

Ми йшли, а за нами махав на прощання
Хмаринкою рідною неба уклон,
Стелилися під ноги тумани вигнання,
Шляхи невідомі, дроти і полон.

Я йшов ніби твердо, а груди щеміли...
За мною йшла сотня таких, як і я,
Яким верховіття тополь даленіли
І меркла за обрієм рідна земля.

Чужинки зіниці у скорбній синизні
Гляділи за мною услід з співчуттям.
Згадалось, що може й на мене в вітчизні
Хтось жде, заглядаючи в очі стрільцям.

Ми йшли. Під ногами дорога співала,
Хоч кожний знемогу і тугу боров.
Махнула руною... Сльоза заблища...
Кого виглядала, між нами не йшов.

20. 9. 45

НІМФА

Їхала в полі по ранішніх росах.
Ляскала часто гнучким батогом.
Вітер сквильовано ніжився в косах,
Кучері пестив над білим чолом.

Срібні метелики усміхів юних
Пурхали з кутиків уст і з очей.
Ранок над нею на струнах ажурних
Радісно грав і співав, як Орфей.

Їхала... Плавно хиталась коляска.
Сунню розмаював вітер прудний...
— Німфо!..

Не чула. В далі розплилася
Піснею провесни й майвом руки.

8. 9. 45

Copyright by
"Zyttia w tabori" ("Life in Camp")
Publishers

Мистецьке оформлення: Володимир Каплун

Рисунки на воськовику виконав:

Любомир Ванкевич

Друковано в Українському Таборі
Полонених
у Ріміні — Італія
в 280 примірниках

У вирію

Богдан Борис

У ВИРІЮ

поезії

1947

РІМІНІ — ІТАЛІЯ

Видавництво «Життя в ТАБОРІ»

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Випускаючи в світ 8. з черги видання, наше Видавництво мимоволі завдало собі питання, чи в загальному стані нашої літератури сьогодні наші таборові здобутки можуть числити хоч на скромний успіх?.. Ми ж розуміємо, що ми відстали від загального напряму літератури, до того наші таборові сили молоді й без належного стажу в літературній праці, ми здаємо собі справу, що відголоси із широкого літературного світу, що доходять до нас, аж ніяк не дають нам права рівняти наші здобутки з їхніми...

Ta все таки — незважаючи на всі пессимістичні залеження — ми вперто проводимо свою працю і вперто піддержуємо кожне намагання, що має на меті мертвому паперові надати живіший тон. Вперто вишукуюмо серед таборової суспільності проблиски, що дають надію на майбутній талант, на розвиток і на місце, може, і в літературі великого стилю...

Не одному з наших таборовиків неясно, чому ми це робимо. Не одному стає смішно, коли прочитує наші видання, не одному, напевно, стає і дивно, що ми з такою впертістю, вартою кращої справи, продовжуємо нашу працю. Ми й самі не раз роздумували над тим, чи не краще кинути все це і відійти у сіру вояцьку дійсність полону. Та не так ми зробили.

Може це інстинкт піддерживав нас у наших намаганнях, може, просто ця вічна палюча потреба книжки в таборі — все таки наше Видавництво не переставало працювати й боротись з несамовитими часом труднощами матеріального характеру,

не називаючи й інших труднощів, як брак зрозуміння у відповідних кругах, — щоб тільки здобути нашого таборового життя закріпити на спомин, а, може, і на користь широким кругам нашої еміграції.

Все це, що ми робимо в таборі, має свій питомий характер. Його не заступить ніщо інше, хоч би й краще. Для нас, для тих тисячів вояків Першої Дивізії УНА, вони остануть гордощами спільно пережитих трудів і небезпек, і наше завдання є якраз наші почування тих днів закріпити. Тому ми, може, й не звертаємо окремої уваги на літературну вартість видаваних у таборі творів, ми перш за все цінимо у них автентичність і безпосередність.

З найбільшою приємністю приходиться нам видавати речі справжньої літературної вартості і тому своєрідне почуття видавничої гордості супроводить оце наше видання. Випробуваний наш таборовий поетичний талант дає нам оцю нову збірку поезій. Випускаємо її у світ з переконанням, що це ще одна цеголка для нашого спільногого величного пам'ятника еміграційних днів, що для нас зостануть назавжди незатертим спогадом долі й недолі.

Ріміні, 1947 р.

**Видавництво
“Життя в таборі”**

В. Д. Ревуцький

ПОЕЗІЯ ТУГИ, ВІРИ Й НЕНАВИСТИ

У своєму першому циклі віршів “Червоні маки” автор себе порівнює з журавлем, що вилетів до теплих країн, щоб перечекати зимову хуртовину на рідних землях. Скінчаться сніги-морози і крилатий птах знову поверне до свого рідного краю.

Надію на здійснення цього святого ідеалу плекає в своєму серці й сам автор, говорячи:

Вірю в бессмертність твою, Україно,
В зложища сили і крові без дна.
Вірю й дивлюся в майбутнє спокійно.
Жду одержимо Воскресного Дня.

(“Вірю”, ст. 54)

Ідеал **віри** — один з основних мотивів нової збірки молодого поета, “У вирію”. Тверде й тяжке життя на чужині не заломлює душу Б. Бори. Він вірить у краще майбутнє:

Полем, лісом і ярами
Ідемо всі до мети.
Спів наш котиться шляхами
У майбутнє золоте.

(“Полем, лісом і ярами”, ст. 44)

Зневіри — не мусить бути. Густому морокові сьогоднішньої ночі поет протиставляє ясну синяву завтрашнього дня:

Проминуть лихоліття страшні,
Підведуться потоптані стебла.
Я вже бачу за мороком дні,
А за хмарами — синяву неба.

(“Я вже бачу”, ст. 51)

Неспокій в душі і духовий біль не затьмарюють поетової віри у світле майбутнє:

Ми молоді, гей молоді,

Ще повні віри груди.

Хоч пролягли шляхи тверді,

Майбутнє нашим буде!

(“Ми молоді”, ст. 32)

Поет у своїй “Відозві” (ст. 56) радить “обмити смуток з лиць”, “горіти огнем світил”, “рівнятись на орлів”, бо тільки тим, “що топчуть гніт, воскресний день зустріти”.

Поет — це журавель, що проживає у вирію й тужить за рідним краєм. Туга Б. Бори не є туюю морально зломаної душі, а туюю молодої людини, що залишила на батьківщині частку свого серця і щастя:

Мене до тебе кличе листя

В гаю замріяних беріз,

Де розгубились днів намиста,

Дитинство й самоцвіти сліз.

(“Мене кличуть”, ст. 10)

Надзвичайно яскравими мазками у вірші “Зачароване дитинство” поет відтворює пречудовий образ рідної природи в родинному оточенні села:

В багрянцях верталися сестри з піснями,

Обвіяні сонцем і вітром м'яким,

І пахли васильком, щирцем, споришами

І юности хмелем п'янким.

Замислений батько з плугами на возі

Повільно вертався під скрипіт коліс

І пахощі скиби по теплій дорозі

У пазусі з гідністю віз.

(“Зачароване дитинство”, ст. 14)

Прекрасною, тихою, неосяжною далечною являється поетові рідна вітчизна і до неї лине він безсонними ночами:

Вона ясна, як віть бузкова,
Як світло в матірній душі,
Хмільна, як пісня колискова
В дитячім сні на спорищі.

(“Як згасне день”, ст. 16)

Сильна туга Б. Бори проривається бурхливим вибухом чуття патріотизму, що його не можуть приглушити обставини чужини:

Чому я тебе полюбив до розпukи,
Твоїм безталанням живу і горю?
Чи, може, тому, що святішої муки
Немає над муку за Матір свою?

(“Навіщо”, ст. 17)

Цикл поезій, де найбільше виливається туга поета, закінчується картиною відтворення Свят-вечора на рідній землі. Однаке паралельно зі спогадами у поета будяться тривожні передчуття і жахливі здогади:

Чи під різдвиною зорею
Віншують з колядою?
Чи, може, кожну там верею
Обмазав Ірод кров'ю?

(“Свят-вечірні думки”, ст. 29)

Третій величний мотив збірки — поетова ненависть. Він відчуває жах доби тотального матеріалізму, жах крові, звірства і зради:

Доба, що розщепила атом
І виплодила нам Гулаг,
Що піднеслась над світом катом
Під льозунгом вселюдських благ,
Що навмання січе булатом
Когорти людські, мов ситняг.

(“Доба”, ст. 34)

У екстазі ненависті поет вказує, що причиною нашого лихоліття і кровопролиття є “голодні вов-

ки", "люттю засліплені гади" та "кров'ю упоєні кобри". Але поет оптиміст. Він заявляє:

До заржавілих грат у вологих підвалах
Не приручить ніхто винозорих орлів.
Ми не іскра соломи, ми не пороху спалах,
А огонь волелюбства на гривах віків.

(“Рішучість”, ст. 45)

Б. Бора — вояк. Його, разом з іншими побратимами, воєнна хуртовина кинула на чужину. На батьківщині залишилося все: дитинство, юність, рідне гніздо. А все таки поет врятував найбільший скарб — душу:

Усе забрав бездушний кат:
Родину, дім і юнь квітучу.
І ось від пімsti і проклять
Рятую душу.

(“Загарбник”, ст. 40)

Батьківщина поета в руїні:

Стелиться дим. Тепловій сивокосий
Попіл несе на принишклі поля.
Зграя ворон над хрестами голосить,
Дихає важко порита земля.

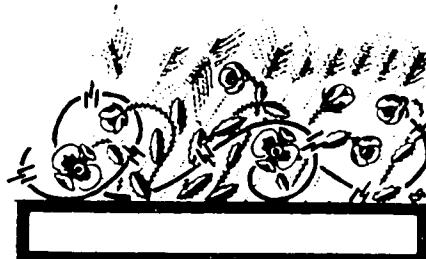
І на тлі цієї руїни поет під одним хрестом, поруч Великої Заступниці, молиться за свою батьківщину:

Хрест за хрестом... В катакомбах країни
Правиться тихо сумна літія.
Дихають кров'ю і трупом руїни.
Ніч. Під хрестом Богоматір і я.

(“Побоїще”, ст. 35)

Зміст у Б. Бори читкий, виразний і добре зrozумілий для пересічного читача, тому сподіємось, що читацький загал прийме цю книжечку радо.

ЧЕРВОНІ МАРКИ

Я — ЖУРАВЕЛЬ

Я — журавель. Мій край далеко,
Мете снігами там зима.
Тривожно, болісно і щемко,
Бо вістки небуло й нема.

Я тільки знаю: Змора-Північ
Жахливі кігті простягла,
Стоптала наші гнізда рідні
І хмари горя принесла.

Я — журавель. Весни чекаю.
Про рідну землю мрію в снах,
Згадки про неї вишиваю,
Оспівую в своїх піснях.

Там виріс я в гаях і травах,
Там розцвітав, любив і снив,
Той край мене снопами сяйва
І крином*) щастя осінив.

Його степи і дні бездонні
Ношу на дні своїх очей,
Той край ще дихає й сьогодні
Барвінками з моїх грудей.

Неначе мірт неопалимий,
Він у душі горить щодня.
Його не згасить вихор зимний,
Ні чорні крила вороння.

Про нього я згадки мережу,
Хоч вістки не було й нема,
Бо ходить Хуга по безмежжю,
Шляхи завіяла Зима.

Я — журавель. Та вірю, знаю:
Роз knotиться весни гроза
І я крилом блакить розкраю
До рідного гнізда.

Ріміні, 11. 4. 46

*) Лілея.

У ПОЛОНІ

Як свічки, у полоні згоряють
Молоді неповторні літа.
Чужина. За дротами співають
Про далеку вітчизну жита.

Наливаються очі журбою,
Шепчути губи священне ім'я.
Нахилися, вітчизно, над мною,
Як хилилася мати моя.

Б'ється туга у грудях невтишно,
Мов на вітрі вночі знамено.
Приголуб мене, рідна вітчизно,
Як голубила мати давно.

Прилети з польовими вітрами
І обвийся на шиї моїй,
Заспівай колосками й гаями,
І над бровами хмари розвій.

Прожени невсипущу тривогу
Громовицями ратних маршів,
Освіти поворотну дорогу
Смолоскипами рідних лісів.

Заспівай мені пісню надії
Про своє і мое майбуття.
Розбуди молоді буревії,
Понеси мене в рідні жита.

Ріміні, 19. 3. 46

НЕНАЧЕ ПТАХ

Коли наллється синява піснями
І жайворонок падає в жита,
Я з-за дротів очима, наче снами,
Жагуче усміхаюсь до життя.

Я розстібаю пазуху, щоб вітер
Будив у грудях трепетні згадки,
Я посилаю радісні привіти
Ласкавим далям помахом руки.

У пригорщі згортую срібні роси,
Цілую мани пристрасно в уста,
Бо кров горить, бо серце волі просить,
Що в далечі снується, мов фата.*)

Чолом до трав шовкових припадаю,
Горну налитий колос до грудей,
Стеблові кожному хвалу співаю,
Зворушений, схвильований, радий.

Лечу під синє небо молитвами
І жайворонком падаю в жита.
Я, наче птах, обведений дротами,
Невтомно рвуся в простір до життя.

Ріміні, 1. 4. 46

*) Весільний головний убір нареченої.

ЗА ШАТРАМИ

Сьогодні я ходив за шатра
У поле, де шумить життя,
Де сонце, мов жарка піястра,*)
Проміння сипле на жита.

За шатрами горів і mrіяв,
Вертався у минуле знов,
Та звідти тільки вихор віяв
І холодом мене колов.

В житті я не зазнав осоння.**)
Я в тіні хмари виростав,
Ще в юності край підвіконня
Сибірський вітер псом скавчав.

Ношу ще змалку в серці терня,
Що душу жалом пропекло.
Ще у колисці ненажерна
Клювала гарпія***) чоло.

В минулім, мов у царстві мряки,
Шукав я щастя й не знайшов.
На всіх стежках червоні маки,
Надії скошені і кров.

Пітьма. Славоля. Беззаконня.
В колисці я дорослим став,
Бо ворон крякав з підвіконня,
Сибірський вітер псом скавчав.

*) Італійська та еспанська монета.

**) Незатінене місце, освітлене сонцем.

***) Демон бурі і смерти.

Снавчав і ще снавчить. Аж жарко.
А довкруги життя шумить!
Та не мені медунки чарку
Вином наповнює блакить.

Я й нині в гості долю кличу
Привітним помахом руки,
А в небі журавлі курличуть,
Пливуть за обрії рони...

Ріміні, 31. 3. 46

ЗАНЕПОКОЄННЯ

Невже вертається весна
З-за дальнього нагір'я?
Чому душа, мов навісна,
Не знає тихомир'я?

Чому вона уся тремтить
І птахом б'ється в клітці?
Чому тій сонце в кожну мить
У траурній намітці?

Чому тривожиться без сну,
Без тиші і спокою?
Чи не тому, що полоснув
Вітчизну грім розбою?

Ріміні, 9. 4. 46

НА ЖИТНІХ ГРИВАХ

За табором цвітуть гарячі маки,
Що повплітались між колючий дріт.
Там уночі спадають зорі м'яно,
Мов яблука в саду за юних літ.

Пливуть жита і я пливу душою
На їхніх гривах, наче у човні,
Роздзвіння піль теплом голубить шию
І давню казку гомонить мені.

Тих піль меткі і неспокійні гриви,
Неначе хвилі рідної ріки,
Мені бринять, що був і я щасливий,
Були і в мене соняшні роки.

І кожний колос, волоть кожна й квітна
Мене зовуть за межі далини,
Де вірно жде на мене отча фіртка
І де дитинством пахнуть полини.

Пливуть жита. Спадають зорі м'яно,
Мов яблука в саду за юних літ,
А в загадці мліють материні маки
Коло старих захурених воріт.

Ріміні, 5. 5. 46

ТУДИ МЕНЕ ДУМКА НЕСЕ

Туди мене думка несе,
Туди мене кличе любов,
Де громом говорять ліси,
Де стяги освячує кров.

Вдивляюсь напружено в ніч,
У даль загадкову й німу,
Чи полум'я гніву, мов ніж,
Навпіл не розріже пітьму.

Дивлюся, чи бунту вулкан
Не виллеться морем з грудей,
Чи біль розтроюдених ран
Не крикне огнем батарей.

Вдивляюсь в морон, чи там
Народ, потоптавши бича,
Не стане на горло катам
І витре від крові меча.

Туди мене думка несе,
Туди мене кличе любов,
Де громом говорять ліси,
Де стяги освячує кров.

Ріміні, 27. 4. 46

МЕНЕ КЛИЧУТЬ

Мене до тебе кличе туга,
Немов печальний ключ гусей,
І пісня орача з-за плуга
В розхрестях павутинних рей.

Мене любов до тебе кличе,
Щемна і трепетна любов,
Шо в небі журавлем курличе
Над щирим золотом дібров.

Мене до тебе кличе листя
В гаю замріяних беріз,
Де розгубились днів намиста,
Дитинство й самоцвіти сліз.

Мене до тебе кличе квітка
Край стежки серед моря піль,
Де юність згасла, наче зірка,
Прошивши синяву навпіл.

Мене до тебе кличуть трави,
Де заросли сліди років,
Де небо ніжне і ласкаве
На синіх парусах вітрів.

Ріміні, 5. 5. 46

НАЗУСТРІЧ МРІЇ

Коли то місяць на ущербі
Між зорі випливе вночі,
Мені шумлять край греблі верби
В серпанках, витнаних з парчі.

В імлі по синім видно колі,
Неначе випливши з-за хмар,
Пливе блакитна з'ява волі
На звунах ангельських кітар.*)

Назустріч їй душою лину,
Молюсь до неї і зову,
Неначе мрію-наречену
Бажаю втілити в яву.

Бажаю гаряче обняти
І поєднатись назавжди,
Щоб щастя соняшне й крилате
Нас повело в рясні сади.

Щоб вічно нам світило сонце,
Щоб вічно нам цвіла весна,
Щоб нам не грозили ні стронцій,
Ні смерч, ні тундра навісна.

Щоб той, що рве мости і греблі,
Нас не навідав уночі,
Щоб нам шуміли вічно верби
В серпанках витнаних з парчі.

Ріміні, 17. 4. 46

*) Музичний інструмент у давніх греків.

ДО МУЗИН

О, грайте, музини, о, грайте до ранку,
Я слухати буду всю ніч,
І радуйте душу, немов полонянку,
Що впала в степу на терлич!

О, грайте, музини, хай думна злітає
Туди, де цілющі ключі,
Де небо волошкою вдень розцвітає
І квітне барвінком вночі!

О, грайте, музини, хай пісня струмиста
Несе мою тугу туди,
Де зоряні впали у ріки намиста
І яблук рубіни в сади!

О, грайте, музини, хай серцем зависну,
Як жайвор, у синяві дня,
Бо там залишив я блакитну вітчизну
В сіdlі вороного коня!

О, грайте музини! Поривним мотивом
Мене на роздолля несіть
І душу мою степовим еліксиром
Напійте і п'яну лишіть!

Ріміні, 16. 3. 46

УКРАЇНСЬКА ОСІНЬ

Там тепер атласом небо голубіє,
Спіють помідори, пахнуть медом дні,
Біле павутиння на стерні леліє,
Клекотять лелеки в сизій далині.

Яблука рум'яні мерехтять на сонці,
Наче зоряниці в синяві м'якій...
Шкандибає літо в золотій сорочці
І ногами топче палахний пирій.

Соняшники низько голови схилили,
Впали під калину самоцвіти з риз,
У саду схилились жовті дивосили,
Мовчки догоряє під вікном нарціз.

Ще бринить струною бджілка медоносна,
Ще ласково сонце гріє — не пече...
Розкладає туга перед мною кросна
І у загадці осінь українську тче.

Ріміні, 14. 8. 46

ЗАЧАРОВАНЕ ДИТИНСТВО

Осінь... Була. Відійшла. Не здогнати.
Дитинство мое чарувала вона,
Коли під зорею верталася мати
І з поля приносила куриво м'яти
І пахощі дня.

В багрянцях верталися сестри з піснями,
Обвіяні сонцем і вітром м'яким,
І пахли васильком, щирцем, споришами
І юности хмелем п'янким.

Замислений батько з плугами на возі
Повільно вертався під скрипіт коліс
І пахощі скиби по теплій дорозі
У пазусі з гідністю віз.

Пливли попід небом хмарки з журавлями
Без керми і мапи, стежок і доріг,
А листя багрове, мов соняшні плями,
Влягалось під тин на нічліг.

Осінь... Була. Відійшла. Не здогнати.
Розвіялась разом з дитинством вона,
Та буде вважатися вічно, як мати,
У пахощах рути, васильків і м'яти
Під аркою дня.

Чезенатіко, 15. 10. 46

ВЖЕ ЛІТО ВІДІЙШЛО

Вже літо відійшло. Дорідне
Намисто впало на тропу...
Вітчизно, я не бачив, рідна,
Як пишно ти цвіла в степу.

Вітчизно, привидом з'явися
Хоч на хвилину, хоч на мить,
Кругом плечей моїх обвийся,
Заглянь у вічі, мов бланить.

Повій ромашками на мене,
Ковток озону принеси,
У серце яре і огненне
Впади перлиною роси.

Ласкавим усміхом розлийся
В моїй захмареній душі,
Палючий біль, що там вселився,
Як чорну свічку, потуши.

Вже літо відійшло. З калини
Намисто впало на тропу...
Я в чужині лиш чув, княгине,
Як пишно ти цвіла в степу.

Чезенатіко, 22. 6. 46

ЯК ЗГАСНЕ ДЕНЬ

Як згасне день і вийдуть зорі
На цвітно-місячну блакить,
Мов срібний лист на осонорі,
Душа вібрує і тремтить.

Тоді пливуть думки безсонні
По місячній дузі крутій
Туди, де простягла долоні
Моя вітчизна на путі.

Вона стоїть на видноколі,
Як символ щастя і надій,
Яку не розлюблю ніколи
На бурній стежці життєвій.

Вона ясна, як віть бузкова,
Як світло в матірній душі,
Хмільна, як пісня колискова
В дитячім сні на спориші.

До неї я думками лину,
Молюсь за неї, не засну,
Бо знаю лише одну вітчизну,
Як матір рідну і одну.

Беллярія, 9. 8. 45

НАВІЩО

Навіщо твоїм називаюся сином,
Молюся до тебе і мрію у сні,
Впиваюсь гірким полиню еліксиром
І ноги кривавлю на гострій стерні?

Навіщо ты кров'ю наснажила жили,
Що нею напоєні скиби твої?

Навіщо у груди ти серце вложила
Зі жмені землі, де grimіли бої?

Навіщо ти ладаном з випарів крові
Курила над мною на ранній зорі?
Навіщо огонь палахкої любові
У серці роздула, щоб вічно горів?

Навіщо я каменем чорної долі,
Мов скибкою хліба, з тобою ділюсь
І білим парусом на вигнутій щоглі
Своєю душою стривожено б'юсь?

Можливо, щасливий я з іншою був би,
На покуті батьком сидів би талан,
Над мною не висло б жахіття погуби
І груди не дихали б полум'ям ран.

Чому я тебе полюбив до розпуни,
Твоїм безталанням живу і горю?
Чи, може, тому, що святішої муки
Немає над муку за Матір свою?

Ріміні, 2. 4. 46

ХОЧУ

Присніться, сінокоси
Під голубінню днів,
Де я дитинство босе
За обрії провів.

Присніться, срібні плеса
Над гонами пшениць,
Де юність смаглоперса
Пила, мов мед, чебрець.

Бо хочу знов сміятись,
Відчути силу крил
І навпростець помчатись
За синій небосхил.

Бо хочу знов відчути
Солодкий пал і біль,
Напитися отрути
Отави і тройзіль.

Відчути хочу знову
Живе тепло землі,
Почути преднів мову
У кожному зелі.

Бо хочу, щоб співали
Мені сади до сну,
Щоб зорі знов спадали
У душу-пелену.

Бо хочу знов радіти
І бігти, мов дитя,
Туди, де рідні квіти,
Де вруна майбуття.

Ріміні, 9. 4. 46

ЩЕ РАЗ

Ще раз спинитись на межі
І мовчки слухати з жучками,
Як дзвонить день, мов дзвін з вежі,
Над буйними житами.

Припасти до землі лицем,
Устами теплий віддих пити
І скибу під душевний щем
Голубити й любити.

Зустрінути волошку знов,
У очі глянути, обняти,
Про соняшну свою любов
Схвильовано шептати.

Піти полями в далину,
Де маки світяться самотні,
І пити роси з полину,
Мов чарі приворотні.

Лягти край стежки на чебрець,
У синяві купати очі,
Сміятися, коли вітрець
Стеблом виски лосноче.

Ще раз схилитись під куніль,
Виймати будяки з зап'яття,
Спrijимати той колючий біль
Немов найбільше щастя.

Ріміні, 13. 3. 46

ПЕРЕД НЕВІДОМИМ

Летить журба в туманно-сіру далеч,
Гнітючий біль просвічується з віч,
Кричати думки, мов неспокійна галич,
Коли надходить хмара, наче ніч.

Тривога б'ється крилами об груди,
Стовпи доріг питаютъ насъ: Куди?
Але надія нас байдорить всюди:
Заспівуй пісню бойову і йди!

— Куди?

— У світ, у чужину широку,
Щоб там любити рідний край, аж там,
Де за любов священну і глибоку
Катам не платять волею й життям.

Жорстокий вітер наші рве шинелі,
Холодний дощ змиває усміх з лиць.
Та ми тверді і мужні, наче снелі
Під лезами булатів-бліскавиць.

Хоч перед нами далеч невідома,
Хоч розсікає наші чола град,
Ми віримо, що нас не зігне втома,
Що завтра ми повернемось назад.

Бо у серцях горять огні любови,
Які не згасить божевільна лють,
Бо сорок п'ять мільйонів морем крові
Не затопити, в пропасть не звергнуть.

Ріміні, 26. 2. 46

ТАКОЮ БАЧУ Я ТЕБЕ

Такою бачу я тебе —
Розтерзану і босу,
Як вітер ломить твій хребет,
Як град скородить носу;

Як бич безжалісно січе
Твої у ранах плечі,
Як струменями кров тече
По скорбному обличчі;

Як ти, повергнена у глей,
Лицем до неба в полі
У Бога просиш для дітей
Одну крихітку долі;

Як падаєш, встаєш і йдеш,
Мов правда сонцелиця,
Як з гідністю чоло несеш
Над підлістю злочинця;

Як п'єш повітря голубе,
А з ним снагу космічну,
Як дивишся понад горби
В свою майбутність вічну.

Такою бачу я тебе —
Пряму і геройчу.

Ріміні, 7. 5. 46

НА ПОКЛИК ПАРОВОЗІВ

Втомились очі. Никне голова.
Думки згортають крила.
Глибона ніч. Затихла хохітва,
В блакитні сни пірнула сон-трава,
Яну роса скропила.

Втомились очі. Ніч. Заснуло все.
Десь кличуть паровози,
А чорна туга знову серце ссе
І думку втомлену мою несе
Понад ліси й узвози.

Десь кличуть паровози знов і знов:
— Пора. Ходи. Вертайся!
Та я німий. Хтось мову відібрав,
Чоло безжалюно смутном поорав,
Мов ралом святотатця.

Вертатися? Куди? В ярмо? Під гніт?
У пащу загребущу?
На дві частини розколовся світ
І я, вітчизни рідної левіт,*)
Чортам не кину душу.

Вернувся б я на крилах молодих,
Приніс би радість мамі
З доріг чужих, даліх і німих,
І сльози випив би з очей сумних
Гарячими устами.

*) Той, хто ще турбується за храм, співаків тощо.

Вона надихала б мене живцем,
Снагою напоїла б,
Щоб крізь життя іти багатирем
І сіяти з піднесеним лицем
Добра і щастя зілля.

Та не туди прослалися шляхи.
Земля навпіл розпалась.
І ти, вітчизно, за чиєсь гріхи
У царство тьми бездонне і глухе,
Мов у багно, запалась.

Я не вернуся, хоч курличе жаль,
Хоч кличуть паровози,
Хоч манить зорями ласкава даль...
На чисту душу, мов святу скриняль,
Не наложу занози.

Нескорений, піду шляхами в світ,
Щоб там для тебе жити.
Даремно будеш край старих воріт
Зорити журавлинний переліт,
Чекати і тужити.

Хай гарпія занжерлива і зла
Вбиває частоколи.
Настане день: розсипляться до тла,
Бо ще тиранів сила не спасла
Від гніву мас ніколи.

Ріміні, 28. 4. 46

ВІТЕР ТРАВИ ЛАМАЄ І ГНЕ

Вітер трави ламає і гне,
Вітер листя зриває, розносить...
Чи й тепер хтось чекає мене?
Чи й тепер хтось за мною голосить?

Чи незрушно в полях край хреста,
Хоч минули літа, хтось чекає?
Безголосся. Журба. Самота.
По обніжках снорбота блукає.

Передсмертно будяк шелестить.
Посіріли щетинисті стерні.
Павутиння в безмежнія летить
І снує перехрестя химерні.

Відійшли, проминули літа,
Попливли в далечінь за водою...
Вже нікого нема край хреста,
Вже ніхто не ридає за мною.

Тільки небо стоїть кам'яне.
Не голосить. Не грозить. Не просить.
Вітер трави ламає і гне,
Вітер листя зриває, розносить.

Чезенатіко, 18. 9. 46

ПІД ЗОРЯМИ

Під зорями хлопці співають
Пісень, мов євшан, запашних,
Любов і маріння вливають
У них.

Заслухавшись, спать не лягаєш.
Вертаються весни в згадках.
Ти знов по світаннях гуляєш
В садах.

Вчувається пісня з-за греблі
І шелест струнних ясенів.
Бальзамом вливається в тебе
Той спів.

Вгорі зоряниця мигоче,
За садом зідхають дуби
І просяться очі дівочі:
Люби!

Заслухавшись, спать не лягаєш.
Вертаються весни в згадках.
Загублену юність шукаєш
В садах.

Беллярія, 5. 9. 45

ТИ ПОЦІЛУЙ

Ти поцілуй мого виска,
Як мати ціувала,
Ласкавим дотиком листка,
Що буря в світ загнала.

Ти поцілуй мене, свята,
В цьому чужому краю,
Хай поцілунку теплота
Розтопить лід відчаю.

Нехай відчую хоч на мить,
Що серцем ти зі мною,
Хай промінь щастя забринить
В моїй душі струною.

Ріміні, 10. 1. 46

ЗА ЛІТОМ ЛІТО

За літом літо відцвітає
В країні моря, сонця й туй,
А вістки не було й немає
З-за муру, де шаліє збуй.

Ніхто і слова не напишє
З-за ясних рін і синіх гір.
Чомусь думки пливуть частіше
Не в рідну землю, а в Сибір.

Не в ту оселю й рідну хату,
Де в ґрунт мій рід корінням вріс,
Де думу сиву і крилату
Шумів надхненно Чорний ліс.

Не під завітну й теплу стріху,
Де прилітали ластівки,
А у мерзлоту сльозоріну
Чомусь летять мої гадки.

Туди й моя журба літає,
Де мерзнутъ трупи й віє звір,
Бо вістни не було й немає
З-за ясних рік і синіх гір.

Чезенатіко, 17. 7. 46

7

НЕ СПІВАЙТЕ СУМНИХ

Не співайте пісень жалібних,
Бо від смутку душа очманіє,
Передчасно пов'янутъ надії,
Наче квіти в кімнатах чадних.

Не співайте мінорно-сумних,
Бо від них безпорадністю віє,
Від журби опускаються вії
І не видно шляхів осяйних.

Розумію: в руїнах страшних
Ваша юність і рідні оселі,
Тож тому ці пісні невеселі.

Та майбутнє належить до тих,
Що надій наливають у келих
І співають мажорно-веселих.

Ріміні, 13. 6. 46

СВЯТ-ВЕЧІРНІ ДУМКИ

I

Різдвяна ніч, снігів пустині
І тишина незмірна...
Чи й там тепер, на батківщині,
Зійшла зоря вечірня?

Чи й там тепер на небі синім
Горять зірки свічнами?
Чи, може, в горі непосильнім
Померкли за хмарками?

Чи й там тепер із уст малечі
Пливуть пісні предвічні?
Чи, може, сум упав на плечі
І дивиться у вічі?

Чи під різдвяною зорею
Віншують з колядою?
Чи, може, кожну там верею*)
Обмазав Ірод кров'ю?

Мірамаре, 10. 12. 46

II

З ким сядуть нині до вечері
Старенькі наші матері,
Коли Свят-вечір стукне в двері
І спалахне зоря вгорі?

*) Стовп, на який навішують ворота.

Вони не сядуть. Будуть ждати.
Не зімкнуть споловілих віч.
Думками будуть мандрувати
В дитинство наше цілу ніч.

Похилені і сивокосі,
В загадках гайдати будуть дні,
Коли то ми, малі і босі,
Стрічали зірку у вікні.

Коли смерком "По всьому світу"
Співали ми покрай стола,
Що аж до зір, аж до зеніту
Луна розливами плила.

Не сядуть матері до столу,
Не сплющасть споловілих віч.
Зімкнулось муром видноколо.
Мине в журбі різдвяна ніч.

Мірамаре, 11. 12. 46

На рані ночі

ОСЬ ВОНА — МОЛОДІСТЬ

Молодість... Ось вона — молодість:
Тюрми... пожари... дими.
Подруги й друзі розстріляні.
В попелі їхні доми.

Ось вона — молодість. Молодість!
В лісі розгуляя гранат,
Сестри з розпухни посивіли,
Реготом давиться кат.

Молодість. Ось вона — молодість:
Грім вивертає ліси.
Попелом, порохом, трупами
Вітер від згарищ несе.

Молодість. Ось вона — молодість:
Ночі і дні бойові.
Зойки. Руїни. Розвалища.
Рідні оселі в крові.

Молодість. Ось вона — молодість:
Кіптява... Трупи... Дими...
Сонце вгорі над баґнетами,
А за баґнетами — ми.

Ріміні, 3. 9. 46

МИ МОЛОДІ

Ми молоді, ще молоді,
Налиті вщерь піснями.
В зіницях наших цвіт надій,
Хоч згарища за нами.

Ми молоді, гей молоді,
Ще повні віри груди.
Хоч пролягли шляхи тверді,
Майбутнє нашим буде!

Ми молоді, ще молоді,
Снага кипить у венах.
Серця — тугі, мов жолуді.
Волошни на знаменах.

Ми молоді! Нам ще рости
Під хмари вільні й бутні.
Нам прокладати ще мости
З минулого в майбутнє.

Ми молоді, гей молоді,
Ошпарені вітрами.
В серцях — любов. Весна — в ході.
А правда — поруч з нами.

Ріміні, 6. 9. 46

МАРШ МОЛОДОСТИ

По ляграх, тюрмах, назематах,
Крізь кіттяву, огні й дими
Маршує молодість крилата
На похлип дзвонів і сурми.

Її священна кров на ґратах
І на багнетах ворогів,
На келепі страшного ката
І на зубах тюремних псів.

О, не для неї спів клярнетів,
Гаї зелені і стежки.
Її шляхи — стерня багнетів,
Хороми — кам'яні мішни.

О, не для неї теплі ночі
І п'яні трелі солов'їв.
Для неї кулемет скречоче
На полі зарищ і боїв.

О, не для неї весни й гулі,
І пестощі дівочих рук.
Її в чоло цілють кулі,
А пестять чорні клешні мун.

Ріміні, 4. 9. 46

ДОБА

Доба стрімких вершин науки,
Культури, поступу й учень,
Але й доба страждань і муки,
Де людська гідність — це мішень;
Доба тортур, страхіть, розпуки
В підвалих виродків-гієн.

Доба з упирськими очима,
З ножем холодним у руці, —
Тупа, жорстока, невмолима,
З шершавим льодом на лиці.

Доба, в якій шукати зайво
Тепла для смирних і благих,
Якій в очах сталеве сяйво,
А в грудях камінь для слабих;
Доба, яка глядить лукаво
На чесних, мудрих і святих.

Доба, вгорі понад яною
Снується кремаційний чад.
Яка залисною рукою
Рубає вбік, вперед, назад.

Доба, що розщепила атом
І виплодила нам Гулаг,
Що піднеслась над світом катом
Під льозунгом вселюдських благ,
Що навмання січе булатом*)
Когорти людські, мов ситняг.**)

*) Високоякісна сталь.

**) Багаторічна трав'яна рослина.

Доба, що запрягла людину
У рабства і насильства віз
І теше вперто домовину
З ґранітних брил кривавих сліз.

Чезенатіко, 20. 9. 46

ПОБОЇЩЕ

Стелиться дим... Пожарищами пахне.
Стигнуть заліза і тіла шматки.
Іноді постріл за обрієм бахне,
Бранцеві путь обірве в Соловки.

Стелиться дим. Тепловій сивоносий
Попіл несе на принишклі поля.
Зграя ворон над хрестами голосить,
Дихає ванкно порита земля.

Мертвих тривожать гидні мародери,
Падла й наниви шукають, як пси.
Вгору дерева безрадно задерли
Немічні кукси і просяять роси.

Хрест за хрестом... В катакомбах країни
Правиться тихо сумна літія.
Дихають кров'ю і трупом руїни.
Ніч. Під хрестом Богоматір і я.

Мірамаре, 12. 12. 46

НА ГРАНІ ДВОХ СВІТІВ

На грані двох світів,
На придніпровськім долі,
Тебе, народе, винолихав Бог,
Щоб ти в юзі^{*)} степів
Святі скрижалі волі
Обороняв від хижаків-двононог.

І ось же від віків
Стойш на полі брані,
Щербиш невтомно волелюбний меч,
Лахміттями димів
Оповиваєш рани
Під несусвітні вилясни хуртеч.

На грані двох світів
Стойш, великий духом,
І борешся за місце на землі.
На винлик дикунів,
Хоч серцем зрісся з плугом,
Куєш надхненно з лемешів шаблі.

І ось же від віків
У полум'ї палаєш,
Зливаєш кров'ю предківський моріг,
Між зрубами хрестів
Про майбуття співаєш,
Задивлений у райдугу доріг.

^{*)} Імла.

На грані двох світів
Тебе пресвітлий Розум
Покликав стати муром проти тьми,
Щоб у бігу віків
Ні бич, ні гріх, ні поглум
Не стали вічним катом над людьми.

Мірамаре, 27. 2. 46

БОРЕЙ

Борей. Та не той, що віщує погоду,
Бо трупами дише і кров'ю різні.
Цей вітер холодними лезами льоду
Підношує квіти народу на пні.

Борей. Та не той, що приносить розраду,
Що будить у серці любов до життя.
Цей вітер шумить божевільну тираду
Про пекла розгул і жахіть сум'яття.

Цей вітер гуде про ослизлі підвали,
Про плями криваві на стінах темниць,
Про братські горби під ногами навали,
Про горе і сльози дітей і вдовиць.

Цей вітер кричить про вагонів мільйони,
Що котяться в тундрі і вдень, і вночі,
Про снігом завіяні смертників зони
І сосен сибірських надсадні плачі.

Борей... Він сурмить про страховище аду,
Що полум'ям небо і степ багрянить,
Що в душу народу направив петарду,
Що душу людини і кров леденить.

Чезенатіко, 18. 10. 46

РАДУЙСЯ

Радуйся, скорбна моя Україно,
Дивись у майбутнє погідно й надійно,
Бо ти породила за правду борців,
Розп'ятих живцем на мільйонах хрестів,
Розп'ятих ненавистю в серці лихому.
Радуйся, страднице, в горі страшному!

Радуйся, мати, в степах несходимих,
Надхненнице духу синів одержимих,
Що юність свою віддали під списи
З любови до сонця, до світла й краси,
Щоб тілом своїм промостили дороги
Рідним нащадкам з еліпси облоги.

Радуйся, скорбна, над ріками крові,
Бо ти причастила євшаном любови
Синів, що за волю злонили життя,
Щоб нас підвести до воріт майбуття.
Радуйся! — кличуть, мов била у дзвонах,
Серця ненароджених в матірних лонах.

Ріміні, 2. 4. 46

ПОЧВАРИ

Наша кров на паризькім бульварі
І на площі в чужім Ротердамі,
Бо вбивають нас темні почвари,
Без душі, все одні і ті самі.

Сновигають по вулицях псами
І стиснають залізо в кишені,
Вовкуні, все одні і ті самі,
Від жаги і ненависті сині.

Непослабно і вперто сліднують,
Підібгавши жорстокість під брови.
Щоб у серце націлити кулю
І напитися свіжої крові.

А напившись, як тіні, знинають,
Щоб сковати злобу невсипущу.
Чи вони божевільні не знають,
Що вбивають лиш тіло — не душу?

Ріміні, 14. 5. 45

ЗАГАРБНИК

Усе забрав від мене кат:
Родину, дім і батьківщину.
І ось розтерзаний стократ
За обрій лину.

Усе пограбував, стоптав,
Сплюгавив, винпив, з'яничарив,
Могили предків рознапав
І сині дні захмарив.

Усе, що чисте і святе,
Зрубав мечем, спалив огнями.
І ось тепер бур'ян цвіте
І плаче вись дощами.

Туляють трави. В'ється дим.
Мантачить носу смерть на герці.
Линує гун з лицем тупим,
З ненавистю у серці.

Усе забрав бездушний кат:
Родину, дім і юнь квітущу.
І ось від пімсти і проклять
Рятую душу.

Чезенатіно, 30. 10. 46

ПЕРЕД НАШЕСТЯМ

Печально моляться тополі,
За обрій межами йдучи.
Назустріч невідомій долі
Мандрують журавлів ключі.

Тубільці кидають оселі,
Бо сунеться лявіна Зла.
До вікон горнуться жерделі.*)
В розпуці корчиться земля.

Нависла ніч, мов чорна стеля.
Ніде ні світла, ні зорі.
Дощем осіннім плачуть села
І на воротях матері.

Край шляху по коліна в руті
Не можуть явори брести.
Розп'яється смуток на розпутті,
Вдивляються в пітьму хрести.

Ламає вихор івам віти,
Дощем батожить навкоси.
Як живте листя, скімлять діти.
Нема батьків. Пішли в ліси.

Принишки верби русокосі,
Безрадно ставши за селом.
Під ними зупинилася осінь
З безкровним, вижовкливим чолом.

*) Абрикоси.

Порепалась небесна стеля,
Упав відчай на пустирі.
Дрібним дощем ридають села
І на воротях матері.

СМЕРТЬ БРАНЦЯ

Схилилась ніч. З небес на шатра
Поглянув місяць вартовим,
Де сниться бранцям краще завтра
І рідний дім.

У їхніх снах щезає дійсність,
Бо мрії в'ються, наче дим,
У чисту й зоряну безмірність
Вінком крутим.

Та всі не сплять. Принадна воля
Когось підводить з темноти
І кличе йти до виднокола,
До щастя йти.

Бузкова даль і теплі зорі
Очима ваблять за дроти —
У рідні й соняшні простори,
Щоб там рости.

І він іде... Ой лиxo, горе!
Зав'язла куля серед віч...
Упала зірна.

Тиша.

Ніч.

Ріміні, 22. 7. 46

БІЖЕНЦІ

Дорогами, що бомбами пориті,
Вони ідуть, щоб просвіток знайти,
Щоб людську гідність соромом не вкрити.
Світи їм, місяцю, світи!

Не спиняť їх кордони і залоги,
В крові і спазмах села і міста.
Їм не страшна жорстка, що ранить ноги,
І вар,*) що спалює уста.

Вони ідуть, щоб волею дихнути,
Щоб хоч один вловити промінь дня,
Щоб хоч одну хвилину людьми бути,
Щоб вийти з баговиння дна.

Вони ідуть з огненною жагою,
Щоб кращу долю в світі віднайти.
Хай їхня путь заквітне резедою!
Світи їм, місяцю, світи!

Чезенатіко, 17. 10. 46

*) Спека, жара.

ПОЛЕМ, ЛІСОМ І ЯРАМИ

Полем, лісом і ярами
Ідемо всі до мети.
Спів наш котиться шляхами
У майбутнє золоте.

Нам не страшно умирати.
Смерть за волю не страшна.
Нам страшніші тюрми, ґрати
Й підневільна путь страсна.

Не тривожать нас пожари,
Не лякають нас огні.
Хоч пливуть над нами хмари,
На очах блакитні дні.

Хоч нависла ніч імлиста,
Наче ворон чорнокрил,
Сняться зоряні намиста
І в намистах небосхил.

Полем, лісом і ярами
Ідемо всі до мети.
Весь народ стоїть за нами
Бастіоном правоти.

Чезенатіко, 22. 6. 46

РІШУЧІСТЬ

Не журись, що забув тебе Бог, Україно,
Що віддав на поталу голодним вовкам.
Ми ще дійдем до брам майбуття неодмінно,
Та й у наших руках і ключі до тих брам.

Сміємось у вічі підложниці*)-долі,
Що хотіла б нас бачити вічно в петлі,
І підносимось високо твердо й поволі
Цитаделями духу на рідній землі.

Непослабно, напруженю, вперто й несхібно
Ідемо під огнем до святої мети.
Тільки люттю засліпленим гадам не видно,
Що остання верства нам осталась пройти.

Тільки людською кров'ю упоєній кобрі
Не збегнути, що ми — не отара нікчем,
А усе молоді, непокірні й хорообрі
Відвойовники долі з хрещатим мечем.

До заржавілих ґрат у вологих підвалах
Не приручить ніхто винозорих**) орлів.
Ми не іскра соломи, не пороху спалах,
А огонь волелюбства на гривах віків.

Чезенатіко, 21. 10. 46

*) Коханка.

**) Даленозорий.

ХТО ВАМ СКАЗАВ

Хто вам сказав, що ви нещасні,
Що ваша доля — мачуха лиха,
Що ваші дні вишивано-нвітчасті
Покрила темрява глуха?

Хто вам сказав, що сонце згасло,
Що в кіптяві померкли сині дні,
Коли всяка час тверді шляхи дугасто
Освічують огні.

Хто вам сказав, що ви без долі,
Коли вона у кожного в руках,
А майбуття в осяйній авреолі
На ваших прапорах.

Хто вам сказав, що ви гелоти,
Коли ваш дух ширяє без оков,
А вільна думка б'ється об висоти,
Мов горда хоругов.

Коли ваш гнів ламає всі запруди
І владно кличе в полум'я батав,*)
Хто вам сказав, що ви погній — не люди,
Що ви молюсни? Хто сказав?

Ріміні, 17. 11. 46

*) Лава, ряд.

ОБІТНИЦЯ

Тобі одній співатиму пеани,
Шептати буду щирі молитви,
Бо ти, вітчизно, мов бальзам на рани,
Мов пісня мами над крилом брови.

Тобі створю величні дитирамби
На чорнім фоні підлої доби,
Бо ти з грудей звіаєш попіл травми,
Очам даруєш небо голубе.

Тобі, вітчизно, я останусь вірним,
Хоч може нас розлучить лиходій,
Бо здалека ти поглядом погідним
Здимати будеш паруси надій.

Куди б мене дороги не водили,
Якими б я шляхами не ішов,
Ти будеш снитися аж до могили,
Як перша нерозлюблена любов.

Чезенатіко, 1. 7. 46

НИЄВУ

Я не бачив тебе, та любив,
Як дитя волелюбного батька,
За тобою я вічно тужив
І до тебе все линула гадна.

Наче маг, ти мене полонив,
Зачаклунив і серце, і душу.
Від колиски про тебе я снив,
Подивляв благородність владущу.

Я не бачив тебе, та тужив,
Задивлявся у даль і молився.
Я, здається, тебе полюбив
Ще тоді, як на світ не з'явився.

Ти здаля ліпотою*) світив,
Вертоградами**) вабив квітнево,
У живлюще минуле водив
І підносив соборами в небо.

Я не бачив тебе, та любив,
Хоч зазнав ти наруги Батия.
Ти навіки мене осінив
Непогасним огнем Прометея.

Ріміні, 15. 5. 46

*) Краса.

**) Сад.

СЛОВО Т. ШЕВЧЕНКА

Він слово мовив і прошиб
Всю братію безмовну,
Немов важкий чорнозем скиб,
Заграло сонце в муті шиб,
Зірвавши темряву надгробну,
І віру нинуло обновну.

І дух, що в тілі зашкаруб,
Ожив, щоб не умерти.
Бо слово те з пророчих губ.
Його в підвалах не заснуб
Ні пристав, ні чекіст упертий,
Не вбили довгоруні метри.

Те слово сколихнуло гладь,
Розвіяло дрімоту
І збурило мертвотний чад.
Воно струснуло ржу із шпад,
Що наросла з людського поту,
І вставило хребта в істоту.

Воно під небо піднеслось,
Заговорило громом
І стоголоссям розлилось.
Те слово — це провісник гроз,
Це голос труб над Єрихоном,
Це меч над зловорожим троном.

Ріміні, 23. 3. 46

ЖОРНУЮТЬ ЛІТАКИ

Жорнують літаки у хмарах,
Немов провісники грози,
Коли по виродках-почварах
Огонь поллеться навсноси.

Жорнує стадо харадужне,
А в мене на очах емаль...
Коли б прийшло світання мужнє,
Щоб тюрми розвернула сталь!

Щоб знов земля ревла, кричала,
Щоб проглинула ката прах,
Нова епоха щоб настала,
Не знаючи, що мор*) і страх!

Жорнують літаки, мов гуси,
А серце жде, а серце жде,
Коли в останнім землетрусі
Мотуззя з нації спаде.

Чезенатіко, 26. 10. 46

*) Пошестъ.

Я ВЖЕ БАЧУ

Проминутъ лихоліття страшні,
Підведуться потоптані стебла.
Я вже бачу за мороком дні,
А за хмарами — синяву неба.

За плачами вчувається сміх,
За квиліннями — співів розливи.
Ще, вітчизно, у грудях твоїх
Розспівається серце щасливе.

Де тернина — там виросте квіт,
Де осет — там засвітяться маки.
За терпіння, за кров і за піт
Будуть славити предків нащадки.

Ще й для тебе настане пора
Безбережного щастя і росту.
Будеш пити наснагу з Дніпра,
Будеш дихати юністю рясту.

Молодою у пишнім вінку
В чарівне помандруєш майбутнє.
Перезву*) будеш чути лунку
З-за Дінця по Карпати могутні.

Я вже бачу тебе, дорога,
Як левадами ходиш, мов Феба.
Над тобою веселки дуга,
А в очах незатъмареність неба.

Ріміні, 27. 5. 46

*) Частина весільного обряду — гостина в молодого.

МІЖ СМЕРТЮ І ЖИТЯМ

Набої. Кріс. Хода вояцька.
Над чолами тризуб.
Злітає соколом зненацьна
Крилата пісня з губ.

А потім курява іржава
І чортовий ґранат.
Кричить огненна кров на травах.
У спазмах супостат.

Земля здригається шалено.
Убиті там і тут.
Ідуть звитяжці в бій надхненно.
Прорубують маршрут.

Шаліє вихор над полями.
Столочений вронжай.
А там, за чорними димами,
Обітований Край.

Набої. Кріс. Хода вояцька.
Хорал заліза. Гам...
Бійцям до волі шлях — це назка
Між смертю і життям.

Ріміні, 9. 6. 46

ВИШИВАЛЬНИЦЯ

Вишиває мені чорнокнижниця-ніч
Променисті узори нитками надії
На полотнах думок, що між зоряних свіч
Пропливають безшелесно морем стихії.

На отих нескінченних полотнах думок,
Що пливуть ручаями до світлих причалів,
Розцвітає галактика рідних зірок,
Мов привітні огні материнських коралів.

Між в'юнкими нитками блакитних надій
Мерехтить інкрустація мрії моєї:
Повертається в Київ апостол Андрій,
Розливають сади животворні єлеї.

У серцях кучерявиться млосне тепло,
Наливаються соками трави й дерева
І всміхається ген незабутнє село,
Як ажурна намітка весняного мева.*)

Вишиває мені чорнокнижниця-ніч
Голубими нитками шитво живописне
На полотнах думок, що між зорями свіч
Лебедино пливуть до причалів вітчизни.

Ріміні, 5. 11. 46

*) Марево.

ВІРЮ

Вірю у силу твою, Україно,
Вірю, що кат не покорить тебе,
Вірю й дивлюся в майбутнє спокійно,
Наче у небо ясне й голубе.

Вірю: до стіп не поклонишся хану,
Ласни у нього не будеш благать.
Ні, Україно! В добу полум'яну
В тебе пощади благатиме кат!

Вірю, що ти не заломишся в змагу,
Серце в огні перетопиш на сталь.
Вірю в живучість твою і відвагу,
В душу твою — сонцеясний кришталь.

Вірю, що ти крізь пожар і крізь попіл
Кроком відмірюєш путь до мети.
Знаю і вірю: в останнім окопі
Будеш над катом вершителем ти!

Вірю в безсмертність твою, Україно,
В злонища сили і крові без dna.
Вірю й дивлюся в майбутнє спокійно.
Жду одержимо Воскресного Дня.

Ріміні, 22. 7. 46

НАМ ШЛЯХ ТУДИ

Нам шлях туди, де воля кличе,
Де меч зорю віщує,
Де жде останнє попелище,
Де буде суд над збуєм.

Нам шлях туди, де світло сонця,
Де в майбуття дороги,
Де дух звитяжця-оборонця
Руйнує Тьми остроги.

Ми знаємо: ця путь далека,
Буренна й неспокійна,
Але світліша, ніж та стежка
З рабами на колінах.

Ріміні, 17. 4. 46

ВІДОЗВА

Обмийте смуток з лиць,
Струсіть з плечей покору
І вийдіть проти вбивць,
Підвівши чола вгору!

Горіть огнем світил,
Любіть любов'ю горлиць,
З грудей розвійте пил
Роздору і усобиць!

Навчіться праці в бджіл.
Не ждіть на манну з неба.
Нам титанічних діл,
Нам рук Атлантів треба!

Рівняйтесь на орлів,
Не гніть колін покірно.
Гостріть клинки умів,
Ширяйте духом вільно!

Недолю не кляніть.
Прокльони — пустоцвіти.
Лиш тим, що топчути гніт,
Воскресний день зустріти!

Здавивши в серці страх,
Лупайте мур облоги.
Пробій — єдиний шлях
До брами перемоги!

Беллярія, 29. 9. 45

ДРУЗЯМ З-ПІД БРОДІВ

Останніх сторінок історії
Ви не читали в тишині;
Ви їх писали в ратній оргії
Своєю кров'ю під рапсодії
Гармат і дзвікання броні.

Останні сторінки історії —
Це ваш, залізом зритий шлях,
Покритий хламом бутафорії,
Де в кожній вирві й кожній колії
Вітчизни син орлом поляг.

Останні сторінки історії —
Це ви в атаці і в огні,
Як молоді і буйні борвії,
На волошково-синім обрії
У золотому стремені.

Останні сторінки історії
Писали ви, жреці без ряс,
Огненним шрамом траєкторії
Для тих, що проти Тлі-Московії
До бою стануть після вас.

Чезенатіко, 16. 7. 46

ВЕЛИКОДНЯ ВІЗІЯ

Великдень... Б'ють велично дзвони
І ранок у яркім хитоні
Встає під банею небес.

Христос Воскрес!

Христос Воскрес!

Співають гімн ясному Дневі
Ліси, поля, сади вишневі
І сяйво соняшних розхресть:

Христос Воскрес!

Христос Воскрес!

Як голуби, думки мільйонів
Летять у вись за співом дзвонів
І гомонять на світ увесь:

Христос Воскрес!

Христос Воскрес!

Народ мій серцем молодіє,
Бо знає, бачить: День леліє,
Синедріон, як морок, щез...

Христос Воскрес!

Христос Воскрес!

Ріміні, 12. 4. 46

хозяйственні **СЕРЦЯ**

**
*

— Не плач! Повір: під скелі сплячі
Ніколи води не течуть!
Не бачать сонця лиш незрячі,
А волі ті, що ший гнуть.
Під час грози, в годину плюти,
Бездадне тільки дитинча.
Лиш дано тим рости і бути,
Що не цураються меча.
Не плач, Маріє! Я вернуся,
Бо куля всіх не покладе.
Поглянь же: обрії сміються,
Вже нам воскресний дзвін гуде!

Поглянь: летять вітри, мов коні,
Шумлять над простором огні.
Не можна без меча в долоні
Вступити у майбутні дні.
Не плач, Маріє! Я вернуся,
Як рясно зацвітуть сади,
До тебе знову пригорнуся,
Мов сон до мрії, назавжди.

У далечінь вона гляділа,
Де дина заграва росла,
Де лута битва кленотіла
І хмари кіптяви несла.
— Андрію, ждатиму, бо вірю,
Що ти крізь смертоносний град,
Крізь бурю і страшну завію,
Живим повернешся в цей сад.

Цілунок.

Гострий біль.

Розлука.

Чорнизна смутку у саду...
— Вернися! — клинала розпуха
У чебрецевому чаду.

**

Як ранком пил упав за сином,
Гляділа мати в далиню,
Лозою гнулася над тином.
Пила отруту полиню.
Ламала руки аж до болю,
Кричала "Сину!" навздогін,
А батько розмовляв з журбою
Серед сумних безмовних стін.
Він ніжно кожну книгу гладив,
Якну недавно син гортав,
А пазур болю серце ранив,
Немов жорстокий вовкодав.

**

Минали дні. Поля стогнали.
Довкола світ, мов хмиз, палав,
Сталеві змії кленотали
І степ іздиблений іржав.
Щоночі мати хвилювалась.
Мов тінь, стояла край вікна,
Бо заграва росла, хиталась,
Бо обрій краяла війна.
Під кожен рев, під кожен вибух,
Коли здригався світ увесь,
Вона кричала в чорну шибу:
— Вернися, сину мій, вернись!

**

Минали ночі. Дні минали.
В окопах шкарубіла кров.
Гарматні сальви замовнали,
А сина не було... З цернов
Жалобні дзвони сповіщали
Про невідхильну смерть людей.
Помер і батько. Поховали.
Хилився й мамин стан худий.

**

Приспала ніч сади піснями.
Лящали тільки солов'ї,
А теплий легіт пестив снами
Квітки і віти садові.

Обнявши цупко стан рукою,
Марії хтось шептав стократ:
— Забудь! Щаслива будь зі мною,
Даремно молодість не трать!
Ходи! Там світ — весіння назна.

Там степ широкий, піль розмай,
Там воля, а не ляська пастка,
Не злидні, а безжурний рай.
Без забобону й віри в Бога
Там щастя людського сади,
Усім там до вершин дорога...
Ходи! Вже близько день. Ходи!
Затям: ця наша ніч остання,
Ніколи знову не прийду,
Не принесу тобі кохання,
По росах цих не побреду.
Жандарми польські не дрімають,
Кують кордонів обручі,
Колись спіймають, розтерзають
І тіло втоплять у Збручі.
Ходи, ходи! Ось місяць гасне,
Ось кличе плюснотом вода
Туди, де майбуття прекрасне,
Де воля вічна й молода!
І в чорну мить, подавши згоду,
Схилилась ніжно на плече...
— Прощай, мій саде і господо,
Хоч покидати боляче!

Вже зорі світ заповідали,
Коли у Збруч вони ввійшли.
Потойбік піvnі прокричали,
Мов невідомого посли.

**

Ліси, бараки, гниль, барлоги
І скорбні лісорубів сни,
А навкруги дроти, залоги,
Пітьма і чорний шум сосни.

Андрій не спить. Опухли руки.
Потерпли кості. Меркне світ...

— О скільки горя, скільки муки
Я випив тут за двадцять літ!
Невже до гробу в рабстві жити
Під диким чоботом заброд?
Як довго будуть сибарити
Пекти ганьбою мій народ?..
А мріялось: зітрем нашестя
І там, де нас неволив кат,
Заквітне воля, прийде щастя
І встане правди маєстат.
Та мрія мрією осталась,
Бо сил забракло і снаги,
Вітчизна знов у бран попалась
І заруділо навкруги,
А тіло обхопили спрути...
Втікав. Спіймали. У тюрмі
Накинули на шию джгути,*)
Щоб поклонився я басмі.**)
В підвалах били, катували,
Пекли підошви ніг моїх,
У рот блювоти наливали
Під деспотський шалений сміх...
Літа ішли, літа спливали
Кудись за сині шпилі гір.
Аж сталося: вирок прочитали
І в клітці повезли в Сибір...
Тут тільки лайка душогубів,
Дроти колючі, смерть і жах,
Мертвецькі лиця лісорубів,
Розпуха і відчай в очах.
Янась єхіда божевільна
Розбила правди терези,

*) Того скручений шмат тнанини, соломи тощо.

**) Образ хана, якому підлеглі слов'янські князі мусіли
віддавати пошану, як і самому ханові.

Хтось витравив з Москви сумління
І жаль до людської сльози.
Було б не страшно і умерти,
Коли б над ямою зумів
Плянети мовчанку роздерти
Содомським рокотом громів,
Щоб репнула червона ширма
Від Біломор'я аж по Крим,
Щоб людство потрясли очима
Жахіття Перм, Ворнут, Колим.

**

Літа тенли... І паша змія
Ковтнула й той нуток землі,
Де квітла молодість Андрія,
Мов айстра в соняшнім теплі.
Ляхи розвіялись по світі.
Не обминув і їх Сибір.
Запрацювали кулі й кігті.
Пішов про Катинь поговір.
А зараз осінь. Синій вечір.
Терпке повітря польове.
Накинув молодик на плечі
Хмаринку й обрієм пливе.
В селі розгулює вояцтво,
Пісні співає без кінця
Про радість і червоне царство,
Про рай і мудрого отця.

Під славослов'я, лжою вкрите,
Схилився над столом солдат.
Чоло ще молоде, та зрите
Злиденністю без світлих дат.
Щось пише... Приязна бабуся
Йому вечерю подає,
А у кутку цвіркун проснувся
І знов на скрипці виграє.

— Що пишеш, голубе? — питає.
— Листа, бабусенько, листа.
— До батька?
— Батька вже немає.
До мами.

Сіпнулись уста
Бабусині: — До мами... мами...
Щаслива матінка твоя!
Колись, давно, перед роками
На ті листи чекала й я.
Та не діждалась. Мабуть, згинув.
Ще у сімнадцяті роки
Орлом туди, за Збруч, полинув
І обірвалися вістки...
А мати ваша з ним осталась?
Чи маєте сестер, братів? —
Стара бабуся турбувалась.
— Сама, без роду, — відповів.
— Стара, як я, матуся ваша?
— О ні, не дуже. Ось пождіть,
У мене тут, хоч не найкраща,
Її світлина з юних літ.
І вийняв він її з кишени,
Поклав любовно на столі:
Всміхались очі божественні,
Цвіла замрія на чолі.
Мов ластівки, злітали брови,
Отінюючи сяйво віч,
А коси соняшно-шовкові
Спливали по круглизні пліч.

— Це хто?
— Це мати, рідна мати...
В бабусі віддих відняло.
Хитнулася серед кімнати,
Немов підношене стебло.
Він за плече склонив, підтримав.

— Бабусю, що вам? Ось вода.
Невже наврочила очима
Оця красуня молода?

Очунявши, бліда і біла,
Пила настоящий полин.

— О бачу, знаю, — лебеділа, —
Оцей солдат — Маріїн син.

Маріїн син... — вона шептала.

— Вже знаю: як за Збруч пішла,
Мого Андрія відшукала
І там з ним сина привела.

Андрія там і смерть спіткала...
Коли, в який злощасний час?

Давно покинув вас? — питала.
— Мій батько? В 33-ім згас.

Затихла пісня цвірнунова,
Бо скрипка випала із рук.
Бабусина бриніла мова:
— Ти ж мій... ти ж рідний... ти ж унук!
Манячила бабуся, тліла,
Немов лямпада на столі,
А на світанні догоріла.
Душа кигинкула в імлі.

Солдат отерп. Якась незрима
Примара била в бубни скронь.
Розгублено водив очима.
Не знав, чи дійсність це, чи сон.

**

Життя на місці не стояло.
Нахлинула нова війна.
Залізо землю знов рубало,
Аж кленотіла далина.

Німецький чобіт твердо, грізно
Ступав стомилями на Схід
І деспот Сходу вив зловісно,
Лишаючи кривавий слід.
Сліпили очі блискавиці,
У спазмах корчилася земля,
Втікали душогуби, вбивці,
Орда відходила, мов тля.
Зривалися твердинь основи,
Валились тюрми і склепи,
Спадали з рук і з ніг окови,
Тріщали кумирів стовпи.

З Андрія теж ярмо упало
Під крик сполоханих ворон.
— Вітчизно! — серце прокричало, —
Невже усі жахіття — сон?
Вітчизно, та невже в полоні
Я перенів бійню й брехню
І завтра на твої долоні
Я сиву голову склоню?
Хоч біль колов засохлі груди,
Він не здавався, він ішов,
А в снах коротких снів усюди
Про пісню трав і шум дібров;
Про ясени на виднокрузі,
Про вічну синяву могил,
Де кликали його, мов друзі,
Євшан, чебрець і дивосил.
Вважалися лелеки рідні,
Мов сторонні духмяних клунь,
Вчувались клекоти привітні
І перезва далених лун.
Він не ішов, а біг без тями
З промінням туги на чолі,
Аж поки не припав устами
До лона рідної землі.

**

З Панасом, побратимом долі,
Андрій підходить до села.
Упало сонце за тополі
І чорноока ніч прийшла.
Пора ногам відпругу дати,
Бо вже охляли, не несуть.
Ідуть на світло в крайній хаті
Крізь ночі чорносіру муть.
Прийшли. Постукали. Пождали.
Почули в сінях скрип нудьги.
— Прийміть нас на нічліг, — прохали, —
Ми — недостріляні з тайги.
— Заходьте, — попросила жінка.
Зайшли. В кімнаті тишина.
Ослін старенький, піч старенька
І столик ветхий край вікна.
— Розказуйте, як вам жилося,
Яких зазнали гараздів,
Чому посивіло волосся,
Де пристань ваших мрій і снів?
— Розказуйте про себе може,
Бо бачимо, що ви самі.
Чи не нашестя зловороже
Позбавило і вас сім'ї?

— Сама... Колись дружину мала,
Колись були і два сини,
Та всіх замучила потала*)
Ще тридцять третьої весни.
В ушах скриплять вози ще й досі,
А на возах мерці й мерці:
Засохлі груди, ноги босі
І крик розпуки на лиці.

*) Знищення.

По селах наче мор промчався,
Та не було подзвінь і сліз,
Бо тільки дехто не попався
На цей несусвітнений віз.
Та я осталась між живими...
Котились каторжні роки.
Голодні весни. Босі зими.
Ланки. Бригади. Буряки...
В пітьмі ночей вчуvalись крики:
"Маріє, серце, не вмирай!
Хоч тирси принеси з осики..."
Матусю, мамо, їсти дай!"
Я бачу їхні лиця жовті,
А на губах мертвецьку цвіль,
Прозорі пальчики у роті,
В очах імлу й зачахлий біль.
По півночі вони щезають
І до зорі я знов сама,
Лиш цвірнуни в печі співають
І листям шарудить пітьма...

Ще третього я мала сина,
Але забрали на війну.
Коли б йому Руна Всесильна
Дала хоч крихту талану.
В листі писав, що на квартирі
Був у селі, де я зросла,
Де люди чесні, добрі, щирі,
З огнем ненависті до Зла.
Писав про їхню волелюбність,
Про віру в краще майбуття,
Про серця вірність, непідкупність,
Про стрункість їхнього хребта.
Писав... Та дика веремія
На нашу землю знов прийшла.
Мов снігом вітер слід завіяв,
А хмара обрій затягла.

Тепер я мрію: як кумирів
Повергне в тартари*) гроза,
Вернуся в рідний мій Богилів
До незабутнього гнізда.

— В Боги...

Мов на воді купава,
Андрій хитнувся й затремтів:
“Чи це вона, чи може з'ява?
Чи мариво пропащих снів?”

— Який Богилів?

— Зазбручанський.

Перступити Збруч — і він.

В Андрія погляд лихорадський.
В Андрія серце б'є, мов дзвін.

— Село Богилів?.. Доле! Боже!
Це ти, Маріє? Глянь, поглянь:
Так я — Андрій! Забула може?
З Богилева Андрій Боян!

Коротка павза. Мить вагання
І слози полилися з віч.

— Андрію! Промене світання!
Це ти, Андрію?

Буря.

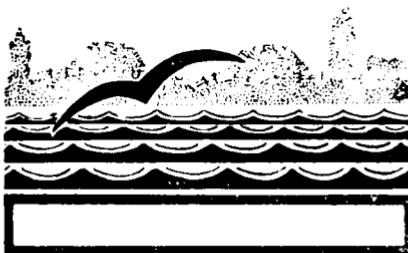
Ніч.

В обіймах наче скам'яніли...
А за столом сидів Панас.
Уста, мов два листки, тримтіли
І шелестіли “Отче наш”.

Ріміні, травень 1946 р.

*) Пенло.

ХВИЛ

ШУМ

Прибою шум, величний шум...

Я слухаю — не сплю.

О, скільки мрій, о, скільки дум

На голову мою!

Пливуть думни, немов чайки,

Пливуть ключем туди,

Де золотих зірок разни

Оплутали сади.

О, скільки дум, о, скільки мрій

Про синю гладь озер,

Про ряст на стежці польовій,

Де серцем я й тепер.

О, скільки мрій, о, скільки дум
Про легітні гаї,
Де чарівник — зелений шум
Гортав літа мої.

О, скільки дум, о, скільки мрій
Про синьоцвіт дібров,
Де вперше юності моїй
Освідчилася любов.

Прибою шум, величний шум...
Я слухаю — не сплю.

О, скільки мрій, о, скільки дум,
Що в морі не втоплю!

Мірамаре, 17. 12. 46

ПРИБІЙ

Шумить прибій, бурлить без впину,
Несе на гравах самоту...
Чому надій ніхто не винув
У хвилю золоту?

Шумить прибій, кипить бурхливий
І миє шумом береги,
Виплеснує на білі грави
Мелодію нудьги.

Шумить прибій, полоще скелі,
За валом підіймає вал.
У кожнім сплесну, в кожній хвилі —
Журба, полинь, печаль...

Шумить прибій і на мілизну
Вихлюпует жорстоку річ,
Що голубу мою вітчизну
Ковтнула чорна Ніч.

Чезенатіко, 22. 6. 46

ДО ХВИЛЬ

Море, море,
Колихне, неозоре,
А далі — мій край:
Зорі, зорі,
Фюлєтні простори
І безкрай-розмай.

Линьте, хвилі,
Мов чайки білонирі,
До звабних воріт,
Юні мрії
В непорочнім довір'ї
На них розпостріть!

Вітром гнані,
Поклоніться коханій
І киньте на пліт
Хмару смутну,
Мов запланану хустку
Скалічених літ!

Туги м'яту,
Запашну, непом'яту,
Хлюпніть у садон!
Линьте, квалтесь
І звідтіль не вертайтесь
Без втішних вістон!

Море, море,
Колихне, неозоре.
За морем мій край!
Зорі, зорі,
Фюлєтні простори,
Любов і відчай.

Ріміні, 14. 5. 46

ТУГА НАД МОРЕМ

Зависла ніч на парусах,
У сни пірнули туї,
А туга ходить по пісках,
Квилить і лементує.

Вона в розпуці коси рве,
Голосить і ридає,
А море байдуже пливє,
Гойдається, співає.

Вона блукає по пісках
Без променя відради,
А там — гондолі у огнях,
Пісні і серенади.

В кафе-шантані дим і джаз
І похоті дівочі.
Пливе симфонією час
Під синім небом ночі.

Вона, мов знята із хреста,
Ламає скорбні руки.
Занрила хмара майбуття,
Скубуть сучасність круни.

Вмовнає пісня. Місто в снах.
Не плеще хвиля в морі.
Гондолі відплили в огнях
І тільки світять зорі.

Мандрує місяць... А вона,
Мов тінь моя незрима,
Стойть над берегом одна
З печальними очима.
Чезенатіко, 28. 9. 46

СЕРЕД ШКВАЛУ

Як вітер дме і котить хвилі,
Відрядно в море йти,
Протиставляти силу силі,
Боротись і плисти.

Окіл*) тоді такий чудовий,
Співають почуття,
Порив вривається до крові,
Зове до бороття.

Ступаєш твердо проти шквалу,
Що кидає громи,
І хвилю злобну і зухвалу
Розноляєш грудьми.

У жилах кров нипить, бурхає,
Немов кошлатий шум,
Хоч море скелі розбиває
На поклик шквальних сурм.

Ти чуєш, що лише в змаганні
Замкнулась суть життя,
Що тільки кволих на заранні
Поглине небуття.

Чезенатіко, 6. 7. 46

*) Околиця.

ПЛАВБА

Гадалося: затихне тупіт,
Погасне горно грозове,
Скитальців рід на судна ступить
І в рідну землю попливе.

Гадалося: заграють дзвони,
Поллється радість звідусіль
І вже не буде з ран бездонних
Огнем пашіти лютий біль.

Гадалося... Інакше сталося:
Ненатля пашу підвела,
Шалене море розгулялось,
Шляхи загородила мла.

Бушує шквал, ламає весла.
Тріщить стерно. Дрижить чердак...
Ta віра нам назустріч вийшла,
Надія світить, мов маяк.

Нас не зупинять грози чорні,
Нас дикий вихор не змете,
Bo ми невтомні і незборні
Pід стягом райдуги-мети.

Nіхто нам стерен з рук не виб'є,
Nіхто не згасить маяків,
Любови з серць nіхто не вип'є,
Не загородить нам шляхів.

В боях родились ми й зростали,
В боях здобули міць і гарп.
Це нас залізом причащали
Потужні випали гармат.

Нураєм не росли ми в полі,
А корінь запустили вглиб.
Кормили нас батьків мозолі,
Гойдали нас долоні скиб.

Нам людська гідність — хоругвою,
Напутницею — предків кров,
Вітчизна — нашою метою,
Наснагою — в серцях любов.

Багато палива у грудях.
Ще наші судна допливуть.
Ноли не ми, то ботокуда
На суд нащадки приведуть.

Ріміні, 27. 3. 46

БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ

Причалила до порту ніч, мов казна,
Черкнулись хвилі берегів.
Над містом арія без слів,
У гомінких каварнях білий дим і спів.

А на молу рапсодія юнацька.
Тече свободно плин життя.
Горять неони... Світ — мов забуття.
Сміються очі у дівчат, горять уста.

Безжурний сміх і джаз у ресторанах,
У віллах бряznіт срібних чаш,
А я, мов зайвий персонаж,
Дивлюсь на сонні баржі і безлюдний пляж.

Кому потрібний я з душою в ранах,
З огнем, що дихає з грудей,
З любов'ю, що глядить з очей,
З презирством до країни тюрем, куль і шлей?

Ніому. Знаю... Тож терзає душу
Гірке троюдне почуття.
Чому одним хлібить життя,
А іншим муною печатає уста?

Чому на щастя інших зиркати мушу
Та заодно в людей чужих
Притулку жебрати і в них
Просити хліба з піль таки моїх святих?

Щасливі ті, що щастя п'ють доп'яна,
Що рідною землею йдуть.
Мені судилася інша путь:
Прокляття ворогів і безпритульність тут.

Безжурний сміх і джаз у ресторанах,
З естради виплески гульні,
А я на греблі мрію в сні
Про вільний край і вільний шлях у вільні дні.

Чезенатіко, 12. 9. 46

МІСЯЧНА НІЧ

Ніч. Чорнобрива й задумана ніч.
Заспокійливо котиться море,
А вгорі обриваються зорі
І прошивши блакитні простори,
Кануть беззвучно, мов слози із віч.
Ніч.

В даль, мов у вічність, прямі і ставні,
Над шляхами мандрують тополі,
Їм житами вклоняється поле,
А гнуцкий молодин мимоволі
Хилиться вниз до сполоханих пліч.
Ніч.

Млосно край стежки зідхає терлич,
Потягаються солодко трави,
Мов юнак, вітерець кучерявий,
Нахилившись до піній лукавих,
Шепче їм теплу і трепетну річ.
Ніч.

Блимає небо мільярдами свіч,
Наче книга священна і вічна,
А край моря накульгує пісня
Божественно-надхненна й магічна.
Птахом пливе до альпійських узбіч.
Ніч.

Ген з-між руїн відзывається сич,
Проникаються злякані туї,
Колихнуться і знов, мов статуї,
Задрімають, бо в небі вартує
Їхній днігун — біолицій панич.
Ніч.

Чезенатіко, 18. 6. 46

ПЕРЕЛЕТНЕ

Курлю, курлю! — під небесами,
Курлю! — я чую вечорами,
Мовчу й дивлюся в даль,
Що зимна й сіра, наче сталь,
А море біситься, гуляє,
Скелясті береги лупає,
Упавши в гнів і в шал.

Курлю, курлю! — під небесами.
Туди, туди, за журавлями
Мої думки пливуть,
Бо знаю: штурм проломить путь
І ми під теплими вітрами
Над прямоталими буграми
Прокреслимо маршрут.

Курлю, курлю! — під небесами,
Курлю! — я чую вечорами
І кличу в самоті:
Світіть їм, зорі золоті,
І щиро помолітсья Богу,
Щоб дав їм долю неубогу
І щастя на путі.
Курлю! — у далечі сталевій.
Та ось одному журавлеві
Забранло, мабуть, сил,
Бо впав між чорні гори хвиль...
А думка: чи судилось може
Упасті і мені в це ложе,
Змахнувши луном крил?
Чезенатіко, 10. 10. 46

ІТАЛІЇ

Зустрівшися вперше з тобою,
Коли відгриміли бої,
Ти шумом морського прибою
Влилася у груди мої.

Зідханням солоної гриви
І пахом рибацьких човнів
У серці ти гоїла вирви
І шрами контужених днів.

Ти поглядом віч синьооких
І легітним диханням піль
Покоїла в ранах глибоких
Різкий і безжалісний біль.

Ти з сяєва зір молитовних
І з марива місячних пряж
На обріях скорбно-безмовних
Снуvalа вітчизни міранж.

Хоч я розлучуся з тобою,
То знаю, що ти з далині
В рефрені морського прибою
Нестимеш полегкість мені.

Тебе не забуду, як любку
В живім винограднім вінку,
Що в пору поразки і смутку
Голубила тугу гірку.

Мірамаре, 28. 2. 46

ДО ЧОРНОГО МОРЯ

Ринь крутовир'ям*) і колесом,
Грай, Чорне море, гуляй,
Пісню грими громоголосом,
Греблі хребтами рубай!

Вигреби з мулу мерзотного
Предків чубатих клинки,
Вирви з провалля мертвотного
Гордої слави віни!

Вининь на гриви розгнівані
Буйні й безстрашні пісні,
Виплесни з дна недоспівані
Сонцем золочені дні!

Хвиль неповздерхливим вивертом
Грай про безсмертя життя,
Кпи над загарбником-виродком,
Віру буди в майбуття!

Ринь крутовир'ям і колесом,
Грай, неозоре, гуляй,
Сил і надій громоголосом
Вірним синам додавай!

*) Вир.

Завтра вони недоспівані
Ще доспівають пісні,
Знову пов'яжуть розірвані
Сонцем золочені дні!

Ріміні, 24. 4. 46

РОЗДВОЄНІСТЬ

Штурмує море набережну,
А в хаті ніч і самота.
В куті годинник обережно
Мені відлічує літа.

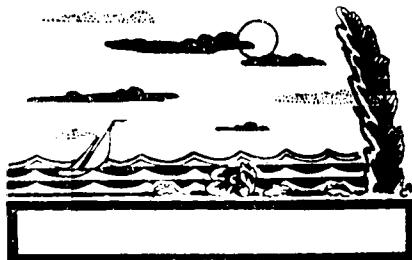
Прибій всю ніч до сну співає,
Та не засну у тишині,
Бо смуток душу огортає
І в очі дивиться мені.

Бо між розхрестям чорних вікон
Стоїть розп'ята далина,
Де в сум'ятті безумних віхол
Урвалась юности струна.

Її лебедин зойк допізна
Мені вчувається здаля
І затихає, наче пісня
Пораненого журавля...

А море б'є об мол прибоєм.
А на розхрестях вікон — шрам.
Розкрайав меч єство надвое:
Я — тут, а юність — там.

Чезенатіко, 7. 7. 46

ПІД ЗОРЕПАДОМ

Така тепла й розмарена ніч,
Очманів від роси виноград,
Олеандри схилилися в сні,
Розсипає пергу зорепад.

Маячать мигдалеві сади,
Відкотився від молу прибій,
Тільки іноді плюскіт води
Протече в тишині голубій.

У півні кипариси ячать...
Не спимо тільки ми, тільки ми,
Бо ввижаються очі дівчат
І запланані сестри й мами.

Тана тепла й розмарена ніч.
Піднімається місяць, мов щит.
Доторкається туга до пліч,
Та не кличє додому. Мовчить.

Чезенатіко, 21. 9. 46

ПРОМІНЬ

Світився вечір, синіло небо,
В садах ґерань цвіла,
Співало серце, я йшов до тебе
І ти в цвіту прийшла.

Був п'яний вечір, був п'яний легіт
І твій цілунок п'ян...
Співали очі, співав твій шепіт
Моїй весні пеан.

Лишилась згадка, лишився спомин
На радість і журбу,
Бо ти вплелася, як зірки промінь,
У юність голубу.

Чезенатіко, 18. 6. 46

КОЛИСАНКА

Люлі, люлі, спи, лебідко, спи
І забудь, що ти на чужині.
Відлітай у соняшні степи
У своїм рожевоцвітнім сні.

Люлі, люлі, крилами змахни,
Хай тобі простеляться поля,
Зашумлять погідно ясени
І запахне м'ятою земля.

Люлі, спи, нехай розмаєм віт
Шепче казку яблуневий сад
І зідхає королевий цвіт
Серед теплих материних гряд.

Хай в гаях щебечуть солов'ї,
Щоб заквітло щастя на устах,
Хай стежки приснятися польові
У скитальських винозорих снах.

Люлі, люлі, пташко, задрімай,
Хай тебе веде ясна зоря
За бузково-синій небокрай,
Де горить надія й не згоря.

Чезенатіно, 26. 10. 46

Я ЛЮБЛЮ

Я люблю тебе, квітко ясна,
За погідні фіялкові очі,
Бо у них далини глибина
І блакитна замріяність ночі.

Як троянду люблю за багрець,
За розкрилені широко брови,
Що бентежать, як помах крилець,
Що багато говорять без мови.

Я люблю за ту носу м'яку,
За усмішку погідну й незвичну,
За чоло в осяйному вінку,
За ходу молоду і музичну.

Я люблю тебе, квітко, за те,
Що на мене ти вієш згадками
Про той край, де шавлія цвіте,
Де волошка горить між житами.

Я люблю за тепло на очах,
За привітність на вигнутій вії,
За ласкавість на круглих устах,
Що чарує, хвилює і гріє.

Я люблю за сопрано струнке
І за мову гнучку й солов'їну,
Що співають про щастя п'янке,
Що нагадують рідну країну.

Я люблю і за те, що, як я,
Чужиною ідеш одиноча.
Я люблю тебе, втіха моя,
Незабудько моя синьоока.
Чезенатіко, 1946

СКАЖИ

Метелики на травах,
А осінь на стерні...
Скажи, скажи, русява,
Щось радісне мені!

Скажи, скажи, чи любиш,
Чи згадуєш у сні,
Чи я тобі так любий,
Як люба ти мені?

Промов, промов ласкаво,
Осяй мої уста,
Бо осінь на отавах,
На стернях самота.

Скажи, скажи, русява,
Чи любиш ти, чи ні,
Метелики на травах
І осінь на стерні.

Чезенатіко, 27. 6. 46

ТВОЇ НЕЗАХМАРЕНІ ОЧІ

Твої назахмарені очі
Мені нагадали степи,
Де квітне на конному кроці
Пелюстна моєї стопи.

Уста, мов налиті жоржини,
Навіяли згадку про дні,
Коли під намистом калини
Волхвом я молився весні.

Твої ясносоняшні коси
Мені нагадали проса,
Де світиться, мабуть, і досі
Світанковим щастям роса.

Чезенатіко, 26. 6. 46

ЇЇ НЕМА

Нема її... Реклями звільна гаснуть,
На вулицях вмовкає річ.
Парчею проткнути, фату прекрасну
Над містом розгортає ніч.

Її нема... Далеко десь крізь вікна
Квилить піяно "Не прийшла"..."
Чорніша ночі туга непросвітня
Діткнулась холодом чола.

Нема... Шумлять за клюмбами каштани.
Скриплять акації старі.
Безлюдний тротуар. Горять, мов рани,
На тілі ночі ліхтарі.

Осіння ніч. Сухих листків крунжала.
Зідхання смутку край воріт.
А там, де нас колись зоря вінчала,
Розлуки чорна тінь стоїть.

Її нема, мов не було ніколи.
Була омана золота,
Що зіркою упала за околи
І згасла...

Пустка.

Самота.

Чезенатіко, 29. 6. 46

КОЛИ ВНОЧІ ШУМЛЯТЬ САДИ

Коли вночі шумлять сади
І гнуться виногради,
Ти в снах у царство казки йди,
У світ Шехерезади.

Нехай сади мені шумлять
У холоді відчаю
Про те, що цвітом рідних м'ят
Тебе не заквітчаю.

Коли у чорноті вікна
Почуєш зойк неначе,
Засни, не слухай... То вона,
Моя надія плаче.

Коли хтось стукне об шибки,
Ти спи, мое кохання,
Бо це не я — мої думки
Про наше безталання.

Коли вгорі горить зоря
І десь кричить дрімлюга,*)
Ти не будися... То не я —
Моя безсонна туга.

Коли в вікні хитнеться віть,
Ти в темінь не дивися,
Бо там не я — любов стоїть,
Якій пропаще сниться.

Чезенатіко, 3. 7. 46

*) Нічний птах.

РОЗЛУКА БЕЗ ЗУСТРІЧІ

Не знаю, зараз не збагну,
Чому не стрінулись ми, зоре,
Хоч ніч безсонну не одну
Поглинуло бездонне море.

Ми пряли мрії потайні,
Та не знайшли стежок до стрічі.
І будуть ночі, будуть дні
Дивитись жалісно у вічі.

Останні пелюстки надій
Поронить зломана галузна
І піде по траві твоїй
Безрадна і безмовна пустка.

На прибережному піску
Листком метлятиметься спомин,
Дрижатиме на будяку
Проколений навскісно промінь.

Чезенатіко, 29. 6. 46

МИ РОЗІЙШЛИСЬ

Ми розійшлися... Пустельно. Мертвo.

Спинились дні — не йдуть.

І тільки чайка скиглить вперто:

Забудь...

Забудь...

Ми розійшлися... Мовчать простори.

Хвилини сум прядуть.

За берегами плеще море:

Забудь...

Забудь...

Ми розійшлися... Під вітру пошум

Розстайшляхи гудуть,

А серцеві говорить розум:

Забудь...

Забудь...

Чезенатіко, 4. 7. 46

ЖАЛОЩІ

Йду-блукаю чужиною
В сірій самоті.
Думав, що хоч ти зі мною
Підеш по путі.

Та чомусь ти без усмішки
Понесла чоло.
Розійшлися дві доріжки,
Не збагну — чого.

Вже нам разом не схопити
Мрію голубу,
Вже з тобою не ділити
Радість і журбу.

Розлучилися дві долі
На зорі весни,
Поплили за видноколи
Морем чужини.

Чезенатіко, 14. 7. 46

КОЛИСЬ

Колись, як будеш ці рядки читати,
Появляться в уяві зорі,
Ажурна ніч, морелі біля хати
І стежка місячна на морі.

Пестливий погляд теплою рукою
Діткнеться до твоєї скроні.
Очима ти зустрінешся зі мною
І втопиш голову в долоні.

Ти затремтиш, як зілля тонкостебле,
Сльоза понотиться на груди,
Ta я в ту мить не підійду до тебе,
Мене за вікнами не буде.

Не відгукнуся здалечі луною,
Не вчую слів твоїх запросин.
За мене сад прошепче за стіною:
Забудь! Весни не жди під осінь.

Чезенатіко, 7. 7. 46

ЯК ОСІНЬ ПРИЙДЕ

Як осінь прийде під плятани,
Куди і я не раз пройшов,
Тобі у очі може глянє
Моя погорджена любов.

В душі, можливо, жаль озветься
І скотиться сльозою з вій
За тим, що не відкрила серца
Блакитній юності мої.

І може аж тоді затужиш,
Як схиляться жерделі вниз,
Чоло до синіх шиб притулиш
І скрикнеш болісно: Вернись!

Та сліз твоїх ніхто не вчує,
Нічого ніч не відповість,
Лиш вітер холодом подує,
Мов вісників черних передвістів.

Чезенатіко, 9. 7. 46

БУДЕ

Вже ніколи я не буду спати,
У безсонні пропливуть літа.
Тільки буде уночі в кімнаті
Шелестіти шерхла самота.

Буде в'яло чорний сум дивитись,
Утопивши очі у альков,
Буде пустка до грудей тулитись,
Мов холодний і липкий покров.

Серед ночі сяде біля мене
Туга сліпоока і німа.
Снів моїх ніхто вже не поверне,
Бо тієї, що любив, нема.

Чезенатіко, 14. 7. 46

Другий проект обкладинки виготовлений Святославом Яцушком

Copyright by
“Zyttia w tabori” (“Life in Camp”)
Publishers

Мистецьке оформлення:
В(олодимир) Каплун і С(вятослав) Яцушко

Друновано в Українському Таборі
Полонених
у Ріміні — Італія
в 200 примірниках

Щирість

ЗВАГА

СПУСТОШЕННЯ

Перебито хребти, покалічено душі,
Перемелено тисячі долі.
Лиш черва, хробаки і кроти невидющі
Не здригнуться від жаху недолі.

Перемито мозки. Пошматовано шкіру.
Обезкровлено звірством любов.
Ізгвалтовано слово. Сплюгавлено віру.
Обезволено гнів до оков.

Пережванано честь. Розтаранено гідність.
Потолочено правду й закон.
На кривавих котурнах підводиться підлість
І будує собі пантеон.

МОСКВА

Хто шарпає тебе і топче,
З корінням з ґрунту вирива?
Хто кров твою вампіром смокче?
Скажи, народе, хто?

— Москва.

Хто відчинив насильно браму
Твого священного єства?
Хто хамом увійшов до храму
І святощі сплямив?

— Москва.

Хто кинув грубе топорище,
Де грала сяйвом булава?
Хто мавзером закони пише
І сіє смерть і страх?

— Москва.

Хто поневолив слово, мову,
Народу гідність і права,
Розвіяв правду, мов половину,
І звеличив бағнет?

— Москва.

Хто вкрав ім'я і предків славу,
Яка й сьогодні ще жива?
Хто ордами стоптав державу —
Колиску вольностей?

— Москва.

Хто матерям від серця й лона
Дітей насильно відрива
І меле на імперських журнах,
Ламаючи хребти?

— Москва.

Хто поглинає цвіт народу,
Немов розквашена монва?*)
Хто матір'ю підбоїв, морду,
Руїни і страхіть?

— Москва.

ЛЮБОВ І МЕЧ

До вас усіх, страждаючі і хворі,
Яким ні ліків, ні надій нема,
Мене безмежне співчуття пройма,
Бо вам не світять щастя ясні зорі.

Для вас усіх, нескорені й хоробрі,
Яким закрила білий світ тюрма, —
Моя любов і пісня, мов сурма,
Моя хвала й молитва у притворі.

Мій гнів, — о мало гніву! — пронляття
Німим рабам, що гнутться все життя
З тавром гелота на душі і тілі.

Мерзотникам, що із гидних нетеч
Співають гімн новітньому Аттілі, —
Мого презирства безпощадний меч.

1973

*) Мокротеча, монра погода з дощем.

ЗАКЛИК

Підійди до святого престола
І за долю живих помолись,
Бо у них покривавлені чола,
А над ними обагрена вись.

Бо вони, молоді і охочі,
Одержимо ідуть проти дул
І в диму, мов у звихранім клоччі,
Причащаються оливом куль.

Бо вони серед спеки і стужі
Волелюбства скринялі несуть
І в пекельно-кривавій калюжі
Викликають нахабство на суд.

Підійди під осоння священне
І в скорботі й за мертвих молись,
Бо і їх зневажають гієни,
Що служити Москві поклялись.

Бо вони за наживу й розкоші
Біснувато й на мертвих плюють.
Що святіші подвижників мощі,
То страшніша запроданців лють.

Підійди до святого престола,
Перед тінями мертвих схились
І за їхні прострілені чола
Присягни відплатити колись.

1967

ЗАПРОДАНЦЯМ

Я не дивуюсь кровопивцям
У лігві їхньому, в хліву,
Бо шалу кожен з них напився
І смокче кров із нас живу.

Але дивуюсь вам, лакеї,
Але дивуюсь вам, раби,
Що славите ярмо і киї,
Покірно звісивши лоби,

Що за тугі ворожі шори
Ви відреклися своїх братів
І стали клешнями потвори,
Сонирою в руках катів.

Вже не дивуюсь. Підлі, ниці,
Ви вибрали чужі шляхи
І до огидної спідниці
Вчепились, наче реп'яхи.

За грубим задом ви згубили
І перспективу й родовід,
Щоб лиш пригінчі вас любили
І ситий вам дали обід.

Вже не дивуюсь. Ваша підлість
Не знає меж, не має дна.
Де мала бути людська гідність —
Курить загноєне багно.

1967

В АЛЬБОМ

Кожночасному сатрапові
тюрми народів.

В багно криваве ти спустився,
В руці стиснаючи булат.
Ти деспот, молох, кровопивця,
Всевладний супостат.

Циклопом хмуришся на Сході,
Готуєш підступ і удар.
Ти збуй. Загарбник. Вбивця. Злодій.
Підлотник і лихвар.

Ти розкрутив терору жорна,
Знак рабства випік на лобах.
Ти лестригона*) лютъ потворна.
Диявол. Гріх. Злоба.

Ти нелепом убив свободу,
На поглум святощі віддав.
Ти троглодит. Напутник зброду.
Вселенної удав.

На меч насильства ти обперся,
Загріб народи у ясир.
Ти нелюд без душі і серця.
Імперії упир.

1967

*) Велетень-людоїнер у поемі Гомера.

У ЦАРСТВІ ДЕСПОТІВ

Мов шум морський, мов рік, прудних вода,
Навально ринуть піт, і кров, і слози
На млин прослави кожного вождя
І кожного душителя і бонзи.

У віз прослави впряжене уми
Музик, мистців, акторів і поетів.
Закрили небо ладану дими,
Забракло тем і фарби для портретів.

Ніхто під ноги зевсів і царів
Ще не стелив такі рясні пеани
За гробовища і ліси хрестів,
За дикі муки і огненні рани.

Ще не було у всесвіті брехні,
Якій би стільки вибито поклонів
І вистріляно збродом босячні
Більйони куль за царство фараонів.

Ще не було, щоб кожен горлоріз
Вдягав на себе філантропа шати
За кров пролиту і озера сліз,
Яких вселюдським глуздом не обняті.

Ще не було країни на землі,
Щоб у віках свободи не зазнала
І щоб з тавром рабині на чолі
Осанну вічно деспотам співала.

1970

МЕТА ОДНА

Яна різниця — Йосиф чи Петро,
Сатрап Ілліч чи суна Катерина?

Мета одна:

З'єднати Волгу і Дніпро,
Щоб славилась імперія єдина.

Яна різниця — Запорозька Січ
Чи воїнство Петлюри і Чупринки?

Мета одна:

Зрубати голови із пліч
І осквернити їх безсмертні вчинки.

Яна різниця — Вінниця, Базар,
Донбаський степ чи Петербурзькі багна?

Мета одна:

Смертельний нанести удар,
До хмар підняти культ бича й нагана.

Яна різниця — Горська, Мешко, Стус,
Старий Кальниш чи гетьман Полуботок?

Мета одна:

Усіх почавити на груз
І затоптати чобітьми в болото.

Яна різниця — лавра чи собор,
Музей, архів чи скарби-манускрипти?

Мета одна:

Ввійти харцизом у притвор,
Ограбувати, знищити спалити.

1973

ІНВЕКТИВА

Хто вас навчив ступати проти правди,
Брехню вбирати в ризи золоті
І без стида мерзенній гидрі зради
Щодня лизати п'яти на путі?

Хто витурив із ваших серць людину,
Хто вам чуття обухом притупив,
Хто впхнув сокиру, дику і огидну,
У ваші руки й кров'ю покропив?

Хто вам відтяв насильством і розбоєм
Шляхи в минулі й завтрашні віки,
Хто вас зробив імперії погноєм
І поросійщив ваші язини?

Який бандит сумління ваше випік
І зіллям рабства напоїв ваш ум?
Хто вам коріння прадідівське висік —
На сміх вселюдський, на ганьбу і глум?

1973

Я НЕ ПРОЩАЮ

Я не прощаю й не прощу.
Було б безумством і гріхом
простити дикі вбивства
Апологетам злодіянь,
підступства і насильства.

В душі я горя не втишу,
Коли без стиду на виду
північне плем'я вперте
Веде Елладу степову
на зашморгу до смерти.

Всесильносте свята, прошу,
Найменше діло осуди,
відоме й невідоме,
І винуватця покарай
покарою судоми.*)

Пошли огненного дощу
На голод, спрагу і жагу,
на похіть зловорожу.
Бо я ніколи не прощу.
Простить зміям не можу.

1973

*) Копії.

ДВАДЦЯТЕ СТОЛІТТЯ

— Називай чорне білим!

— Ні, не назву!

Вчора пекли і били,

Душу терзали живу.

Сьогодні дужих і впертих

У божевільню ведуть.

Чесні мусять умерти,

Що пекло небом не звуть

Мудрі мусять зотліти,

Що раєм не звуть тюрму.

Какутъ: двадцяте століття

Я віри не йму.

1973

ПРАГНЕННЯ

Хотілося б з твого живого тіла
Нещадно вирвати тавро раба,
Щоб неміч, мов іржа, тебе не їла,
Щоб полум'ям пекла тебе ганьба.

Хотілося б у кров твою, у душу
Сипнути ярий гордости огонь
І запалити віру невсипущу
У сили власних м'язів і долонь.

Хотілося б бичем, мольбою, словом
Тебе з дрижачих підвести колін
І проректи пересторогу громом:
Лише раби призначені на скін!

Хотілося б священною водою
Обмити з тебе леп чужих заброд,
Щоб ти був первнем, суттю, сам собою,
Землі своєї й долі — верховод.

1974

СМЕРТЬ КАТОРЖНИКА

Довершилась чаша муки
Аж по вінця, вщерть.
Сталось... Навхрест жовті руки.
Тиша. Темінь. Смерть.

Не вістують людям дзвони
Про людини скін.
Повезли в мішку холодний
Благородний тлін.

Груди ще прошив на брамі
Харалужний прут.
Повезли. Спочив у ямі
Серед Потьми труп.

Ні вінка, ні домовини,
Ні з суха хреста...
Ні від вірної дружини
В пазусі листа.

1974

АНТРАКТ

Холодний яр і Чорний ліс,
У синь задивлені тополі.
Нема могил. Немає сліз.
Баби лиш кам'яні у полі.

Розлита кров, немов узвар,
Сатрапам світиться крізь очі.
По трупах ходить яничар
І скалить зуби вовчі.

Затихли кобзи голосні.
Мовчать запльовані підвали.
Народу світочі в багні,
Побиті чобітьми навали.

Де храм стояв — базар ганьби.
Де був престіл — стоять занози.
На площах згорблені раби
Кують своїх сатрапів з бронзи.

І не чекай, вітчизно, чуд,
І не чекай воскресних чарів,
Аж поки ти на правий суд
Не скличеш зайд і яничарів.

1978

ВИРОДКАМ

Кажете: вони також слов'яни,
Споконвічні друзі і брати.

А чому серця в них олив'яні,
А скажіть, чому вони кати?

Кажете: нам дружньо йти шляхами,
Не сриймати злобний поговір.
А чому вергають нас у ями,
Засівають трупами Сибір?

Кажете, що наша пісня мрійна
Зазвучала під крилом братів.
А чия ненависть божевільна
У крові втопила кобзарів?

Кажете, що старший брат з Тамбова
Нашій мові поле прополов.
А чиї гниють сини в оковах
За синівську вірність і любов?

Кажете, що їхні братні люди
Промостили нам у всесвіт путь.
А чия жадоба наші груди
Зашморгнула перехрестям пут?

Кажете: оці брати-слов'яни
Пронладають дружності мости.
А скажіть: чому вони тиrани?
А скажіть: чому вони кати?

1979

ПОДАРУЮ ШАБЛЮ

На з'їзді української молоді В. Мороз
подарував своєму синові шаблю.

З газет.

Подарую шаблю синові моєму,
Щоб у життєвому вирі пам'ятав
Про вітчизни визвіл з тухлого гарему,
Де володарює кровожер-удав.

Подарую шаблю, щоб гарячим лезом
Молодого сина клинала на бій,
Щоб вітчизні рідній дужим Геркулесом
Він прочистив хащі до завітних Мрій.

Подарую шаблю незрадливу й певну,
Щоб він нею мужньо Правду захищав,
Щоб у хуртовину, у добу буренму
Чорним душогубам правосудцем став.

Подарую шаблю, щоб йому горіла
Отчим заповітом на стежках життя:
Всім зусиллям духу, всім зусиллям тіла
Просікти вітчизні шлях у майбуття.

1979

ЗАКОН ПРИРОДИ

Загриміли стада чорних турів,
Бліснули на небі батоги,
Вихор листям верховіть пошпурив
І поніс у приступі жаги.

В'яз столітній долі не зігнувся,
Бо тверда, мов сталь дамаська, кість.
Він, кремезний, тільки похитнувся
І підвівся знов на повний зріст.

Знов набігли чорних турів стада,
Знов заблісли в небі батоги,
Простором струснула канонада,
В'яз звалився в темінь пилюги.

Життєві шляхи не без вибоїн.
Та снага не в стовбурі однак.
Завтра там, де в'яз упав, як воїн,
Виросте з коріння молодняк.

В кожній жилці кореня і вітни
Запульсую сік, що з ґрунту б'є.
Життедайні сили, наче ріки,
Мусять мати вмістище своє.

1980

АНТИПОД

В боях з хижакством Заходу і Сходу
Утратив велетнів своїх народ
І залишився на чолі ісходу
Мойсєя антипод.

В його загадках затерлися пороги,
Забулась пающ рідного хвоща,
Припало серце порохом дороги,
Зачерствіла душа.

Він бачить тільки пні нарлинуваті,
Приземний світ своїх дрібних турбот,
Малих жучків, що люблять плавувати,
Без тяги до висот.

Але навчився ремесла від Сходу,
Як на людину шити хомути,
Як взяти в руки поводи народу
І в набалу*) вести.

1980

*) Гніт, рабство.

НА СХИЛІ

ВДЯЧНІСТЬ

Я дякую Вітчизні голубій
За те, що в світ пустила, як людину,
За те, що в чорну й люту хуртовину
Любов вложила в серце, мов набій.

Я вдячний їй, що у душі моїй
Вона погорду виплекала сильну
До тих, що в'язням тешуть домовину,
Що проти правди й волі йдуть на бій.

Ці дві чесноти пронесу в душі
Крізь буреломи, грози і хлющі,
Коли півсвіту залила ненависть.

Мені ж, як і Напутниці святій,
Гидні жадоба, ненажерність, зависть
Та споконвічні грабежі й розбій.

НЕ РОЗКАЖЕ НІХТО

Не розкаже ніхто,
Чи у неї й тепер
Під вінном розцвітають васильки,
Чи вночі серед тіней-химер
Ще шумлять неспокійно осики.

Не розкаже ніхто,
Чи вона ще живе,
А чи може давно вже немає,
Чи над нею безжур'я пливє,
А чи ворон надсадно ридає.

Не розкаже ніхто...
Та навальні роки
Не загладили пам'ять про неї.
Ще й тепер, як гірлянди, згадки
Обвивають знайомі вереї.

1973

ВІРІ РІЧ

Я вас не бачив, тільки уявляю:
Шовкові коси і чоло стрімке,
А очі, мов замріяні зірки,
Що мерехтять на дальнім небокраю.

Я вас не бачив, тільки відчуваю:
У грудях ваших серце палахне,
Охоче щастя принести, ярке,
Для страдниці над прірвою відчаю.

Звідкіль це сяйво приязні святої
До сильної Еллади степової,
До світлого і мужнього Дніпра?

Коли і на якій священній месі
Ви причащались прагненням добра
Для батьківщини Кобзаря і Лесі?

1959

РІДНИМ

Напишіть і з-за синіх просторів
Перешліть хоч листочек зела
І занжурений шум осокорів,
Що стежками ідуть край села.

Напишіть і в листі, як відраду,
Як хвилюючий сон, перешліть
Зачаровану мить зорепаду
Й недоспівану пісню воріт.

Напишіть і в благенькім коверти
Перешліть рідний промінь землі
І хоч зморщку тих дум, що роздерти
На поритім народу чолі.

По роках і журби, і розлуки
Перешліть з материнки росу
І хоч грудку народньої муки,
Хоч народу огненну сльозу.

1973

ЗОЛОТЕ ЛІТО

У полі жито,
Хвилясте жито,
У полі жито
 Золоте,
Вже кочній колос
Медом налито,
У кочній мар'ї*)
 Небо цвіте.

Обніжком рута,
Духмяна рута,
Обніжком рута
 Польова.
Співає жниця:
В синяву круто
Летять на крилах
 Пісні слова.

Над полем вітер,
Привітний вітер,
Над полем вітер
 Голубий.
Розкрили очі
Звабниці-квіти:
“Цілуй нас, віtre,
 Любощі пий!”

У полі літо,
Жагуче літо,
У полі літо
 Палахке.
Зайшли волошни
В соняшне жито
Між плем'я маків,
 Яре й палке.

У травах зілля
Цілюще зілля,
У травах зілля
 Запашне.
Упав з-під неба
День від похмілля
На білу гречку
 І не дихне.

1973

*) Фіялка триколірна.

ПІСНЯ МОЛОДИХ

Ми буревісники, палкі і юні,
Ми побратими бернутів і хмар,
У грозовому рокоті й відлунні
Нам світиться мета, немов стожар.

Ми знаємо: за хмарами негоди
Сміється сонце і синіють дні,
Софійських дзвонів соняшні акорди
Хвилюють щастям простори ясні.

Ми розгортаем крила срібнопері,
Ми летимо в буренму далечінь,
Ми відчиняєм завтрашньому двері
Для праздника майбутніх поколінь.

1973

ТИ МОЛОДИЙ

Хоч білий іній впав уже на брови
І сухо кашель бухнає з грудей,
Але у серці ще огонь любови,
То знай: ти молодий.

Хоч спина гнетися, мов галузка грони,
А трухлий крок не дожене людей,
Але в душі ще мрія невгамовна,
То знай: ти молодий.

Хоч тихше кличе в зблисках громовиця
І даленіє небосхил блідий,
Але у грудях ще бананъ криниця,
То знай: ти молодий.

Хоч у єстві пригасла сили ватра,
Хоч обезперив крила час трудний,
Але думни летять орлами в завтра,
То знай: ти молодий.

Хоч відцвіло барвінкове безмір'я
І вже упав під ноги лист рудий,
Але крізь очі світиться ще віра,
То знай: ти молодий.

1973

ПІД ГАЛАКТИКОЮ

Розцвілися галактики-мрійниці,
І душа перед ними німа,
Ta одної знайомої вірници
Не знаходжу. Не бачу. Нема.

De вона, що парчевою ниткою
Вишивала дитинства стежки
І горіла вночі над колискою,
Коли клени шептали назки?

De вона, що з дівочою чулістю
Наливала у душу вина
І молилася над чистою юністю,
Стоячи до світань край вікна?

De вона, що над мною хилилася
І вплітала суцвіття у сни?
Чи кошлатими хмарами вкрилася,
Чи скотилася за обрій весни?

1973

ЧОГО

Забудь мене. Чого прийшла
У сні блакитноцвітнім?
Весна давно вже відцвіла
За обрієм досвітнім.

Вже відшуміло літо золоте
І відспівало пісню повнокров'ю.
Чого у пору холоду й сльоти
Ти провесною стала в узголов'ю?

Чого ти мучиш і мене, й себе,
І не даєш забути
Хохання перше, ніжно-голубе,
Яке не повеї-нути.

1974

ЖИТЯ

Життя людини, яке зтрепад,
Засвітиться, промерехтий і згасне,
Хоча його шмагають дощ і град,
Воно таке хвилююче й прекрасне.

Життя людини — вишитий рушник
І срібними, і чорними нитками.
І навіть чорний колір — чарівник,
Коли в минуле линути згадками.

Життя людини — це гірський ручай
Між квітами і лезами каміння,
В якім змішались радість і відчай,
Безжурний сміх і скорбне голосіння.

Життя людини — щастя й горя сад.
Воно усім, і муками, величне.
Мабуть, тому, що наче зорепад
Засвітиться, промерехтить і зникне.

1974

ТИ НЕ ЖУРИСЬ

Ти не журись, що звисли плечі,
Що завтра згаснеш у труді.
Життя не любить порожнечі,
На зміну прийдуть молоді.

І може дужчі, може вищі,
Що праліс бачать з-за кущів,
Що битимуть на бойовищі
Напасника, а не братів.

Ти не журись, що вмить з тобою
В могилу зійде й майбуття.
Є молоді для поля бою,
Для праці, подвигу й життя.

Є молоді. Є винозори,
Що орлій вибрали маршрут,
Яким чужі насильства шори
І сріблом кований хомут.

У них є крила, свіжі сили,
Огонь у серці і мета,
А обрій їм не заступили
Мамона, фальш і суєта.

Ти не журись. Росте надія.
Зимі на зміну йде весна,
Крута, як молодости вія,
Як перша буря очисна.

1977

НЕВІДОМІСТЬ

Чи цвітуть каштани,
Де вона чекала,
Де ми зустрічались
В пінняві весни,
Де вгорі над нами
Зірка нитку пряла
І, як нам здавалось,
Вишивала сни.

Чи ще в'ється стежка,
Де росли стокротки,
Де в траву впліталась
Рута молода,
Де в пшеничних сплесках
Здаленіли кроки
Й піснею урвалась
Дівчини хода.

Чи тече та річка,
Що вінки гойдала,
Сплетені з любистку,
М'яти й чебреця?
Чи мигоче зірка
Над лісном, що пряла
Й не допряла нитку
Щастя до кінця?

1978

ЗГАДКИ ПРО АЛЬБЕРТУ

Ярові Славутичеві

Згадую осінь і небо круте,
А під небом фіялкове місто,
Де в садах горобина росте
І хизується пишним намистом.

Згадую трепетне мево*) вгорі,
Перелетні хмарки, мов купави,**)
І занжурену даль на бугрі,
Що фату***) опустила на трави.

Згадую шлях, мов напнуту струну,
Що надвое розрізує обрій,
І надломлену вітром сосну
У занжурі вечірньо-прозорій.

Згадую степ, бурштинові ліси,
Повноводдя блакитних артерій
І відлуння сокир й коши
Кремезних завойовників *прерій*.

1979

*) Марево.

**) Латаття.

***) Весільний головний убір нареченого з тюлю.

МОНОЛОГ КУРБАСА

У вересні 1935 року привезли з материка на Соловки Леся Степановича Курбаса... Я побачив Курбаса під його улюбленою сріблястою тополею, яка ще випадково вціліла... він якось дивно сам подобав на ту сріблясту тополю... Ось до тополі підійшли з пилаами й сокирами лісоруби...

Р. Галаєв: Спогади про Курбаса. "Сучасність", ч. 11, 1979.

Не стинайте подругу-тополю,
Бо вона невинна, мов дитя.
Хай росте й шумить мені про волю,
Хай співає згадку про життя.

Хай вона, мов праведна істота,
Слухає мої слова й думки,
Бо кругом дроти, злоба, підлота
І у людській машнari вовни.

Не стинайте... Хай шумить зелена
Про вітри блакитні й березіль,
Де мене любила Мельпомена
Серед буйних слобожанських піль.

Де в югу помчались диліжанси,
Промайнули Мина й Малахій,
Обірвалась путь Маклени Граси
І мечі скрестились двох стихій.

Не стинайте подругу недолі,
Не налічте лезами кори.
Хай вона, як я тут у неволі,
Дивиться на виродків згори.

1979

ПІДОСІНЬ

Ще дні на арфах сонця грають,
Ще спрагло п'є нектар бджола,
А вже на дальнім небокраю
Тонкого смутку тінь лягла.

Ще світяться гаї зелені,
Мов кучеряві сни дітей,
А вже один листок на клені
Горить, як огник золотий.

Ще тепловій бринить у вітті,
Ще з ґрунту п'є снагу бур'ян,
А вже в блакитному повітрі
Пливе передосіння в'янь.

Ще подивляє в'яза вроду
Потойбіч річки ів гурток,
А вже зідхнув і впав на воду
Один безпомічний листок.

1979

БЕЗПОВОРОТНІСТЬ

Мої листи давно вже поновтіли.
Ти викинь їх, — хай вітер розмете,
Бо дні весни в пропаще відлетіли,
Мов майво мрій ажурно-золоте.

Не вишивай червоними нитками.
Червоний колір, кажуть, — це любов.
Не сій гарячих маків між квітками,
Бо юний вік за обрій відійшов.

Насій на стежці чорного насіння,
Нехай воно уродить лободу,
Бо я до тебе, райдуго весіння,
По стежці тій ніколи не прийду.

1977

НА СХИЛІ

Все відійшло — літа парчеві й весни.
Все розпулилось у млистій далині.
І тільки тепле й рідне небо висне
Вночі над мною в зоряному сні.

Вляглося все — і щастя й горя бризки.
Дотла згоріла муна не одна.
Та сняться й досі сестрині любистки
У затінку край синього вікна.

Прив'яло все — розлука і розпукна,
На тугу впала надвечірня мла.
І тільки в згадці мріє незабудька,
Яку колись несуджена дала.

Все відійшло по життювому шлану.*)
Припали плечі порохом доріг.
Але й тепер ввижається крізь мряну,
Як пристань щастя, батьківський поріг.

Все відплило розбурханим ручаем.
Але в душі палає первоцвіт:
Куди не йду, мене наздоганяє
Ласкава пісня матірніх воріт.

1979

ДВІ ХВИЛІ

Дві хвилі тирси розійшлися
І поплили, і поплили...
Ти відійшла, а я лишився
В гіркій наркозі бугили.**)

Стежки вже наші не схрестились,
Дороги наші не зійшлися,
А там, де нам казки наснились,
Надвоє рознололась вись.

Рони в полях прогурнотіли
І щезли в затьмі грозовій.
Кудись навіки відлетіли
Співучі жайворонки мрій.

1979

*) Побічний продукт металургійних процесів.

**) Трав'яниста рослина.

ЗГАДУЮЧИ ЮНІСТЬ

Згадуючи юність за собою,
Почуваюсь знову молодим
І тебе я бачу молодою
Під високим небом голубим.

Наче в мить болючої розлуки
Спотикнувся й зупинився час,
Наче пил ронів і чад розпуни
Доторкнулись інших, та не нас.

Серце в грудях вірити не хоче,
Що в твоїх косицях сивина,
Що давно повідцвітали очі,
Мов у пізню осінь далина.

Ти стоїш і нині в німбі зваби,
Хоч пройшли роки, мов лемеші.
Іншою тебе я не пізнав би,
Вирізьблену юністю в душі.

1979

КОЛИ ПОЇЗД ВНОЧІ ПРОГУРКОЧЕ

Коли поїзд вночі прогуркоче,
Сновигає щемке відчуття,
Що покинув пороги хтось отчі
І не буде йому вороття;

Що комусь простелилась дорога
Під вагою сталевих коліс,
А позаду журба і тривога,
Хмари смутку і багато сліз.

Невідомого зяючі пащі
Увижаються в дальній імлі,
А минуле летить у пропаще
На розламанім вихром веслі.

Уявляються люблячі очі
І пожовкливі надій сум'яття,
Коли поїзд вночі прогуркоче
І немає комусь вороття.

1980

ЗРОНЕНА ПЕЛЮСТКА

Сусід помер. А вчора у саду
Він доглядав рум'янолиці квіти
І слухав, як зідхають яблунь віти,
Як джміль надхненно грає на дуду.

Він пестив поглядами резеду,
Де цінькали синиці, наче діти.
Він усміхом вітав гнучкі рокити
І підливав троянду молоду.

Сьогодні, наче не було тут смерти,
Те саме небо, соснами підперте,
Той самий джміль, що грає на дуду.

Здається, смерть перед обличчям світу —
Це тільки зронена пелюстка цвіту
В безмежному всесвітньому саду.

1980

З МІСТ

Юрій Клиновий: Дивізійники і їх поет	5
** : Від Видавців	19

В ДОРОЗІ

В. Б. Б.: Від Видавництва "Життя в Таборі"	23

БАТЬКІВЩИНІ

Заспів	27
Я полюбив	28
Ми рушаємо	28
Голубіс мені Україна	29
Він там	30
Вже будиться весна	31
Ти твердо стій	32
Вже відцвітає виноград	33
Листопад	34
22-ге січня	35
Над світлиною	36
Щедрий вечір	37
Грудна землі	38
То нічого	39
Вороття нам нема	40
Іде доба	41
Демобілізація	42
Візія	43
Може	44
Скиривались дні	45
Снишся	46
Світає	46
Тямлю ще очі	47

Монолог з вітчизною	48
Я знаю	49
Мій сон	50
Не цурайтесь її	51
Роздум	52
Ще снишся	54
В дорозі	55
Вітру!	56
Непримиренність	57
Ми	58
Пішли	60
Кому?	61
Нехай!	62
Дух веде	63
Вірність	65

МАТЕРІ

Як ніч засне	67
До матері	68
Як заскриплять вночі ворота	68
Виряджала його	69
Два сини	70
Осінній етюд	70
Після Бродів	71
Полем, полем	71
Під рев гармат	72
Неділя	73
Лист	74
Травма	76
Тривожилася	77

3 НАСТРОЇВ

Мертвота	79
Летять літа	80
Мене кличе	80
Тривога	82

"Циган"	83
Сестрам	84
Під чужим небом	85
За дротами	86
Сонце і осінь	86
Сніг	87
Серед ночі	88
Багатство	89
Турбота	89
Скитальський шлях	90
Іду-пливу	92

ЛЮБОВ

Урвалася струна	93
Я знаю: серце шарпав жаль	94
Ти писала	94
Я не забув	95
Порівняння	96
Написав би до тебе листа	96
Чи в тім саду	97
Знайдеться інший	98
Ти і я	98
Як згасне день	99
Ти снилася знову	100
Останній акорд	101
Коли б ти знов	102
Розлука	103
Колись	104
Спомин	105
Зринають у згадках	106
Уявна зустріч	107
М. Ф.	109

ВІЙНА І ЛЮБОВ

Оживають у спогадах ночі	110
Війна і любов	110

Глянула палко з вікна	112
Ми йшли	113
Німфа	114

У ВИРІЮ

Від Видавництва (1947)	117
В(алеріян) Д. Ревуцький:	
Поезія туги, віри й ненависті	119

ЧЕРВОНИ МАКИ

Я журавель	123
У полоні	125
Неначе птах	126
За шатрами	127
Занепокоєння	128
На житніх гривах	129
Туди мене думна несе	130
Мене кличуть	131
Назустріч мрії	132
До музик	133
Українська осінь	134
Зачароване дитинство	135
Вже літо відійшло	136
Як згасне день	137
Навіщо	138
Хочу	139
Ще раз	140
Перед невідомим	141
Такою бачу я тебе	142
На поклик паровозів	143
Вітер трави ламає і гне	145
Під зорями	146
Ти поцілуй	147
За літом літо	147

Не співай сумних	148
Свят-вечірні думки	149

НА КАНВІ НОЧІ

Ось вона — молодість	151
Ми молоді	152
Марш молодості	153
Доба	154
Побоїще	155
На грані двох світів	156
Борей	157
Радуйся	158
Почвари	159
Загарбник	160
Перед нашестям	161
Смерть бранця	162
Біженці	163
Полем, лісом і ярами	164
Рішучість	165
Хто вам сказав	166
Обітниця	167
Києву	168
Слово Т. Шевченка	169
Жорнують літаки	170
Я вже бачу	171
Між смертю і життям	172
Вишивальниця	173
Вірю	174
Нам шлях туди	175
Відозва	176
Друзям з-під Бродів	177
Великодня візія	178

РОЗПОЛОВИНЕНІ СЕРЦЯ

Розполовинені серця	179

ПІД ХВИЛІ

Шум	191
Прибій	192
До хвиль	193
Туга над морем	194
Серед шквалу	195
Плавба	196
Безпритульність	197
Місячна ніч	198
Перелетні	199
Італії	200
До Чорного моря	201
Роздвоєність	202

ПОТОПТАНИЙ ЦВІТ

Під зорепадом	203
Промінь	204
Колисанка	205
Я люблю	206
Скани	207
Твої незахмарені очі	207
Її нема	208
Коли вночі шумлять сади	209
Розлука без зустрічі	210
Ми розійшлися	211
Жалощі	212
Колись	213
Як осінь прийде	214
Буде	215

ЩИРИСТЬ

Спustoшення	217
Москва	218
Любов і меч	219
Заклик	220

Запроданцям	221
В альбом	222
У царстві деспотів	223
Мета одна	224
Інвентива	225
Я не прощаю	226
Двадцяте століття	227
Прагнення	228
Смерть каторжника	229
Антракт	230
Вироднам	231
Подарую шаблю	232
Закон природи	233
Антипод	234

НА СХИЛІ

Вдячність	235
Не розкаже ніхто	235
Вірі Річ	236
Рідним	237
Золоте літо	238
Пісня молодих	239
Ти молодий	239
Під Галактикою	240
Чого	241
Життя	241
Ти не журись	242
Невідомість	243
Згадки про Альберту	244
Монолог Курбаса	245
Підосінь	246
Безповоротність	247
На схилі	247
Дві хвилі	248
Згадуючи юність	249
Коли поїзд вночі прогуркоче	249
Зронена пелюстка	250